

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL XXXVI 1986

C U P R I N S U L

Anul XXXVI, nr. 1

ianuarie—februarie 1986

STUDII

Redacția : Încredere și speranță. — — — — —	3
Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Reflecții teologice în legătură cu eutanasia. — — — — —	8
Pr. asist. dr. NICOLAE V. DURĂ : Dialogul teologic ortodoxo-romano-catolic și implicațiile sale eclesiologice. — — —	24
LIVIU IOAN JEBELEAN : Maica Domnului în evlavia credincioșilor ortodocși. — — — — —	33
Dr. DOINA BENEĂ : Noi piese paleocreștine din colecția Muzeului Banatului. — — — — —	42
MIHAIL G. GHEORGHIU : Momentul Aurel C. Popovici în istoria și cultura românească. — — — — —	49

AMVONUL PREOȚILOR

Pr. ION BUNEA : Minia — — — — —	69
Monahul NICOLAE DELAROHIA : Roadele Sfintei Taine a Botezului. — — — — —	71
Prot. DORU MILOSTEAN : Virtutea căinței. — — — — —	75
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre Biserică și însușirile ei. — — — — —	77

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Pr.dr.VASILE V.MUNTEAN : Cuvîntul potrivit la locul potrivit. —	82
---	----

URME DIN TRECUT

Pr. DUMITRU BĂLAȘA : Evul Mediu și independența românilor. —	85
--	----

DOCUMENTAR

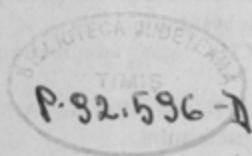
MARIANA SÂRBU : Pătimirile unui preot român sub stăpînirea horthysto-fascistă din perioada 1940—1944. — — —	91
---	----

TREPTA ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Cercetări originale de mare eficiență. Premieră industrială. O valoarească invenție. Alte capacități de producție intrate în funcțiune. Tip de vagon de mare capacitate. Motorul naval cu nr. 100. Utlaje de înaltă productivitate. Procedeu modern pentru valorificarea energiei subterane. Producții sporite de cărbune energetic și cocsificabil. Ingenioasă instalație de recuperat plumbul. Recorduri în agricultură. Așezare fortificată. Donație. — — — — —	97
--	----

MITROPOLIA BANATULUI

1

ianuarie—februarie 1986

ANUL XXXVI

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

P. v. 1

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.

Vicepreședinte : P. S. TIMOTEI, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmeagului.

Membri : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot IOVA ZAHARIA, secretar la Episcopia Aradului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.

Redactor : Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1000 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

ÎNCREDERE ȘI SPERANȚA

De-a lungul vremii, omenirea, unitară în esență, și-a pierdut conștiința responsabilității colective în fața destinului propriu. Rivalitățile de toate nuanțele, mai mari și mai mici, antagonisme profunde și interese meschine i-au opus pe oameni unii altora la scară mai largă sau mai redusă. Cauze reale și imaginare, ambiții personale, adăugate unui întreg cortegiu de motive obiective au fragmentat omenirea, imprimându-i ritmuri deosebite de dezvoltare, stîrnind respectul unora și gelozia altora. Inechități adîni de natură economică și socială, tendințe de supremație politică, ideologii rasiste și șoviniste, doctrine religioase agresive au pus tăpînire asupra lumii milenii și veacuri de-au rîndul, împiedîndasupra dezvoltării ei armonioase și mai ales întunecînd conștiința unității și provenienței comune a întregului neam omenesc. Fratricidul lui Cain, transformat în crimă colectivă, s-a răspîndit pe pînă, aducînd dezastre și pierderi incalculabile. Măcelul, răzbiul a devenit una dintre rațiunile principale de a fi, căzîndu-i victimă — în atîtea epoci cîte a traversat omenirea — milioane de vieți, valori materiale și spirituale insurmontabile, fermecătoare culturi și civilizații cu geniale reușite ale căror secrete au rămas pentru totdeauna învăluite în mister, acoperite de colbul uitării. Sub tăvălugul războiului, omenirea a trăit riscul pierderii în atîte rînduri a continuității ei creatoare, coșmarul reîntoarcerii generațiilor următoare la primele experiențe, arhaice, în contact cu natura înconjurătoare. Doar stihiiile naturii dezlănțuite și flagelul epidemiilor, adeseori catastrofale și extinse pe spații mari, au readus periodic și în răstimpuri conștiința unității și destinului colectiv al oamenilor confrunțați cu primejdii insoluționabile.

După veacuri întregi de spasme și zbucium, în contemporaneitatea noastră omenirea și-a recăpătat conștiința unității, a demnității și responsabilității comune față de ea însăși. Restituirea acestei conștiințe arhetipale este indiscutabil un salt calitativ, valoric, fără termeni de comparație, dar a apărut, regretabil, sub incidența celei mai cumplite amenințări, necunoscută în istorie : holocaustul planetar. Era atomică ce trebuia să reverse cele mai frumoase lumini în civilizația omenirii, debutase sub fiorul bombelor aruncate cu cinism asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki. Se părea atunci că totul se va opri la stadiul respectiv, că tristă experiență înregistrată în viața lumii este suficientă spre a scoate armele din preocuparea oricui și a tuturor. Din nefericire, nu a fost așa. Flagelul înarmărilor a continuat să-și facă simțită prezența, ba mai mult să-și extindă în permanență amenințarea pînă la limitele incredibile de astăzi. Se desfășoară mereu mai febrile cercetări și experiențe pentru lansarea și proliferarea unor arme nucleare și de altă natură cît mai noi, cît mai eficace, mai moderne și sofisticate, în vîrtejul unei competiții dementiale în care se pierd ca într-o prăpastie fără sfîrșit sume fabuloase de bani, ajunse astăzi la un total astronomic estimat la 1000 miliarde dolari anual ; se fac pregătiri pînă și pentru militarizarea cosmosului, cu consecințe imprevizibile pentru echilibrul ecologic, spre a nu mai vorbi despre prezența acestor arme-reptile în celelalte medii, lăsate la libera lor decizie de întrebuințare. Și toate acestea, în timp ce milioane de copii de pe mapamond sînt lipsiți de o felie de pîine și educație elementară, cînd atîția oameni n-au o gură de apă și asistență sanitară, confrunțați de urgența calamităților naturale, de sărăcia solului, de cruzimea exploatării.

În ciuda tuturor acestor factori și realități crude și îngrijorătoare, un fapt rămîne evident : omenirea și-a recîștigat conștiința unității și odată cu ea încrederea și speranța în ea însăși. Ideologiile agresive și nocive de altă dată, rasiste și șoviniste, de discriminare și intoleranță de orice natură, au fost trimise pentru totdeauna la stîlpul infamiei, incriminate de majoritatea zdrobitoare a locuitorilor planetei, iar recrudescența lor găsește mereu mai puțini adepți, deveniți prin ei înșiși mizere rămășițe ale unor vremi demult apuse. Datorită Organizației Națiunilor Unite, creată la sfîrșitul celui de al doilea război mondial, popoarele și națiunile planetei și-au regăsit vocația stimei reciproce, conștiința

interdependenței în simfonia universului. Treptat, toate țările lumii, mari și mici, devin mereu mai conștiente de responsabilitatea lor individuală și colectivă față de însele și de restul planetei, în conservarea vieții pe pământ, în întreținerea și stimularea colaborării internaționale, a unui climat de destindere, a relațiilor bazate pe respectarea celor mai nobile principii de egalitate și suveranitate națională, scumpe oamenilor de bine de pe toate meridianele globului.

Grație Organizației Națiunilor Unite, anul 1986 a devenit „Anul internațional al păcii”. Sesiunea jubiliară, a 40-a a Adunării Generale a celui mai important for al vieții internaționale, a adoptat la 24 octombrie 1985 această excelentă rezoluție, la propunerea unui grup de țări printre care și România. Prin adoptarea acestei hotărâri la aceeași solemnitate consacrată marcării a patru decenii de la înființarea celei mai cuprinzătoare organizații mondiale, O.N.U. ținea să evidențieze că problema fundamentală a omenirii întregi este pacea și securitatea popoarelor, că cea mai înaltă misiune pentru care a fost creată este „de a izbăvi generațiile viitoare de flagelul războiului. „Anul internațional al păcii” este expresia conștiinței responsabilității comune a întregii omeniri în fața destinului propriu, datorită pericolului imens ce amenință însăși viața pe planetă, prin crearea și stocarea unor uriașe rezerve de arme nucleare, prin apariția unor noi conflicte armate și zone de tensiune, fără ca cele vechi să fi fost soluționate sau dezamorsate, prin recurgerea adeseori la forță în reglementarea unor probleme internaționale litigioase, prin suspiciunea și confruntarea caracteristice războiului rece care, de multe ori au fost substituite dialogului constructiv în negocierile bilaterale și multilaterale.

Patria noastră, România socialistă, se situează în rîndul celor mai dinamice prezențe în viața internațională, conștientă că soluționarea problemelor ce confruntă omenirea necesită participarea activă a tuturor, creșterea rolului diplomației multilaterale. În cele trei decenii de participare la forumul popoarelor, România a acordat mereu o deosebită atenție activității organizației mondiale, ca un important instrument în asigurarea păcii, securității și legalității internaționale. Din această perioadă se disting în mod deosebit ultimele două decenii, în care grație ilustrului nostru Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, activitatea interna-

țională a României se distinge printr-o seamă de propuneri și contribuții originale, prin spiritul lor anticipativ, novator și original ce poartă pecetea eminentului nostru om de stat, marcantă personalitate a lumii contemporane. Așa este, spre exemplu, de o deosebită importanță și recenta propunere avansată de România de a transforma spațiul Balcanilor într-o zonă a neproliferării armelor chimice, care a întrunit adevărată înțelegere din partea întregului nostru popor. Patria și poporul nostru își exprimă cu consecvență linia politicii umaniste, identică politicii sale externe, cu convingerea că idealurile nobile ale oamenilor de bine de pretutindeni trebuie să triumfe, că întâlnirea bilaterală la cel mai înalt nivel între U.R.S.S. și S.U.A. ce a avut loc la Geneva în toamna anului precedent, deopotrivă cu începerea tratativelor dintre cele două super-puteri, vor fi urmate în cel mai scurt timp de măsuri efective ce au menirea pozitivă de a reduce încordarea internațională, de a imprima schimbări fundamentale în situația mondială, de a se lua măsuri concrete de dezarmare, de a se reduce de ambele părți arsenalele strategice nucleare cu pînă la 50 la sută, de a se trece de la vorbe la fapte, de la intenții la acțiune. În această optică, Președintele Nicolae Ceaușescu sublinia pe bună dreptate : „Intrînd în noul an — proclamat de Organizația Națiunilor Unite ca Anul internațional al păcii — să ne unim forțele cu toate popoarele lumii și să facem totul pentru ca el să răspundă pe deplin așteptărilor și speranțelor întregii omeniri de a se ajunge la înțelegeri care să deschidă calea dezarmării, a înlăturării pericolului nuclear“.

Responsabilitatea întregii omeniri față de destinul ei propriu presupune participarea și conlucrarea tuturor cetățenilor planetei pentru salvagardarea vieții și a păcii, prin urmare și a deservințelor și credincioșilor tuturor religiilor și cultelor religioase. Se aud mereu mai multe glasuri pe mapamond ale reprezentanților cultelor religioase care se pronunță tot mai hotărît împotriva înarmărilor nucleare, pentru stabilirea unei păci trainice în lume. Biserici și culte religioase din diferite țări își conjugă eforturile pentru oprirea producerii și amplasării arsenalelor atomice în mediul ambiant și în spațiul cosmic, se angajează în atitudini și fapte de amploare pentru frînarea cursului periculos în evoluția vieții internaționale, pentru conștientizarea lumii asupra pericolelor grave ce o amenință, implicîndu-se profund în propagarea idealului păcii ca valoare generală fără frontiere, printr-o adevărată peda-

gogie de incriminare a războiului. Au dispărut pentru totdeauna doctrinele religioase agresive de odinioară, capabile să pună în mișcare masive grupări de oameni fanatizați și asmuțiți împotriva altora pentru simplul motiv că nu împărtășeau aceeași credință, s-a terminat definitiv cu creștinarea sau islamizarea cu spada. Duhul libertății, odată cu frângerea tenebrelor de odinioară, a restituit și religiile și cultele religioase la rosturile lor autentice, destinate liberului arbitru al oamenilor ce formează o mare familie, cu aceeași proveniență și același destin.

Împreună cu întregul popor român, cu întreaga noastră țară ce trăiește ritmurile ascensiunii contemporane spre culmile civilizației și progresului, cultele religioase din România își aduc contribuția lor permanentă la transpunerea în viață a celor mai nobile aspirații de progres și bunăstare, la promovarea păcii în Europa și în întreaga lume. Parte integrantă a poporului român, slujitorii și credincioșii cultelor religioase din patria noastră participă cu abnegație și dăruire întru sprijinirea tuturor inițiativelor și acțiunilor destinate binelui obștesc, cultivând cea mai autentică atmosferă a ecumenismului local, din care au dispărut pentru totdeauna discriminările reciproce și intoleranța, cărora le-a luat locul o fructuoasă colaborare și asistență reciprocă între ele pe multiple planuri. Salvagardarea păcii în lume, conștiința destinului unitar al tuturor oamenilor a angajat deopotrivă și cultele religioase din România, alături de întregul nostru popor sub înțeleapta conducere a celui mai iubit fiu al națiunii, Președintele Nicolae Ceaușescu, într-un uriaș front comun, de mari rezonanțe internaționale. Cele trei Adunări ale Cultelor religioase din România pentru dezarmare și pace, ținute pînă acum, cu participarea a numeroși invitați de peste hotare, sînt cea mai elocventă dovadă în această privință, binecunoscută pe meridianele globului.

Anul internațional al păcii aduce lumii o nouă infuzie de încredere și speranță în destinul ei comun, în capacitatea ei de a depăși obstacolele și neajunsurile aflate în calea unității, a salvagărdării păcii și vieții pe planeta noastră. Ne-o exprimăm și noi, cu toată convingerea.

Redacția

REFLECȚII TEOLOGICE ÎN LEGĂTURĂ CU EUTANASIA

de: prot. dr. MARCU BĂNESCIU

Am atras atenția asupra problematicii eutanasiei înainte cu mai mulți ani¹. Nu prea demult însă ea a fost repusă în discuție de publicațiile noastre bisericești² și nu fără motiv deoarece eutanasia are multiple implicații în relațiile interumane, în ordinea morală și juridică a societății. Tocmai de aceea i se acordă interes și nu puțini sînt cei care o dezbate verbal și în scris.

Înainte de a fi o problemă „de moarte”, eutanasia este o problemă de viață. Implicațiile ei sînt numeroase pe plan individual și social. Morala religioasă, în general, și morala creștină, în special își au un punct de vedere specific. Eutanasia însă aparține cu precădere domeniului eticii sociale, deontologiei medicale și dreptului. Nu putem să nu observăm totuși că între optica medicinei ca știință și aceea a moralei creștine există similitudini evidente, vizînd valoarea ființei umane, libertatea și dezvoltarea ei fără limite.

Eutanasia este o problemă a zilelor noastre, dar ea își are obirșiile în anumite sisteme filosofice din antichitatea greco-latină. În veacul nostru ea a căpătat formulări și întemeieri noi.

Etimon luat din limba greacă, eutanasie ar însemna „moarte bună” („eu”-bine, bun și „thanatos”-moarte). Cum poate fi „bună” moartea? Sigur, fără dureri. În înțeles larg s-a definit ca „moarte ușoară”, prin suprimarea durerii.

De-a lungul vecurilor, eutanasia a fost concepută și exprimată diferit. Termenul deși de origine greacă nu a fost pus în circulație de „această universală matrice a gândirii”, care era limba lui Platon și Socrate. Francis Bacon „inventează” eutanasia pentru ca să poată scrie cîteva pagini despre „arta de a sfîrși bine, frumos, agreabil și demn enigmatică (și nu totdeauna agreabila) existență umană”³.

¹ Recenzia la volumul „*Le respect de la vie*” (Paris, p. 63) al lui Paul Chauchard, apărută în rev. Mitropolia Banatului, nr. 4—6, 1966, pp. 377—379.

² „Telegraful Român”, nr. 131, nr. 39—42, din 15 octombrie și 1 noiembrie 1984.

³ Prof. Eduard Pamfil, Eutanasia, în volumul „*Medicina modernă și răspunderea medicului*”, Timișoara, 1970, p. 49.

La origine eutanasia semnifica „starea sufletească și morală a muribundului de a se apropia și primi moartea cu deplină liniște și seninătate, deci moarte frumoasă. Secretul acestui fel de „a muri frumos” consta, după vechii greci, în cultivarea unei vieți morale ordonate”⁴. Considerând moartea un fenomen natural și inevitabil, filosofii antici recomandau acceptarea ei cu înțelepciune și seninătate (stoicismul ș.a.). „Mai târziu eutanasia semnifica străduința medicului, izvorită din compasiune față de suferința umană, de a ușura muribundului cât mai mult părăsirea vieții pămîntești, prin o potrivită așezare a trupului, prin îndepărtarea tulburărilor exterioare, prin alinarea durerilor cu narcotice, substanțe soporifice ș.a., toate de natură să liniștească sistemul nervos, să micșoreze sentimentul fricii, să ridice moralul, să suprime durerile”⁵. Aceste efecte le produce și asistența pe care preotul o acordă bolnavilor și muribunzilor, despre care vom mai vorbi în cele următoare.

În veacul nostru aderenții eutanasiei nu se limitează la astfel de intervenții, care urmăresc nu moartea, ci ușurarea suferințelor; ei pretind „dreptul” medicului de a „suprima” viața bolnavilor incurabili, de a curma viața unor prunci născuți cu anumite malformații etc., etc.

În sens mai restrîns, așa cum a fost abordată în dezbaterile din Europa apuseană, mai precis, în ultimul congres, organizat de „Federația Mondială a Asociațiilor pentru dreptul de a muri demn”, la Nisa, în zilele de 20—23 septembrie 1984⁶, eutanasia semnifică administrarea unui medicament, de către medic, unui bolnav incurabil, ajuns într-o stare preletală, pentru a-i curma suferințele, adică pentru a-i grăbi moartea avînd consimțămîntul subiectului sau al membrilor de familie. În ultima analiză eutanasia ar însemna „ucidere din milă”⁷. Ea ar rezulta din stări compasionale și abordări ontologice.

În sens mai larg, eutanasia implică și alte fenomene și practici antisociale, antiumane și amurale, ca: avortul (provocat), sterilizarea, castrarea, genocidul, sinuciderea (prin intermediar)...

În literatură s-a vorbit despre un fel de „moarte dulce”, „moarte albă”, moarte prin frig, prin îngheț. În ultima fază a suferințelor, în organismul celui expus la temperaturi scăzute se produce o paralizie a funcțiilor vitale și moartea se apropie pe nesimțite, precedată de stări delirante, somn, anestezie, letargie, îngheț, după care se produce stopul cardiac.

Se vorbește și de o „eutanasie limitată” sau eutanasia pasivă. Este vorba de efectul unor medicamente analgezice, analeptice, hipnotice, stupefiante..., care se administrează de medic unui bolnav sau muribund. Și această practică generalizată are interpretări diferite. Unii o

⁴ Diacon prof. Orest Bucevski, *Eutanasia*, în volumul: „Prinos închinat patriarhului Nicodim cu prilejul împlinirii vârstei de optzeci de ani, București, 1946, p. 113.

⁵ Idem, *ibidem*.

⁶ Revista „L'actualité religieuse dans le monde”, Paris, nr. 16 din 15 octombrie 1984, pp. 41—45.

⁷ Lisa Sowle Cahill, *Le droit la mort d'autrui*, în rev. Concilium, nr. 199, Paris, iunie 1985, p. 49.

deosebesc fundamental de eutanasiе, lipsind factorul intenționat de a pune capăt zilelor. Alții o apropie de eutanasiе pînă la identificare (iatrogenia). Dar această practică nu mai poate fi implicată în definiția eutanasiеi, chiar dacă medicamentul administrat ar produce sau ar grăbi moartea, deoarece se încadrează în mijloacele și metodele de tratament. Sigur că administrarea unui „toxic” are totdeauna anumite riscuri. Reacțiile la medicamente sînt subiective, individualizate și, cum se știe, fiecare medicament conține o doză eutanasică. Administrarea unui medicament în cantități D.M.L. (doza minimă letală) este un procedeu eutanasic, dar aici poate fi vorba de erori, neglijențe și nu de un act deliberat eutanasic.

Antecedente istorice. De-a lungul veacurilor, într-o formă sau alta, eutanasiа a fost practică, marcînd uneori grave perioade de recrudescență. Pentru exemplificare spicuiм unele aspecte din filosofii și religiile antice.

Școala filosofică întemeiată de Zenon (340—260), ucenic al cinicului Crates, a creat, în domeniul vieții morale, unele „nuanțe” stoice, reprezentate de filosofi greci și romani. Unii dintre adepții stoicismului, ducînd la extrem principiul moral propovăduit de Zenon, au recomandat sinuciderea ca cel mai sigur mijloc de a ajunge la împlinirea destinului uman. Perfecțiunea morală, după concepția filosofiei stoice, se realizează prin armonia cu natura, cu principiile care guvernează natura. Evitînd bunurile din afară și luptînd împotriva pasiunilor, omul ajunge la realizarea perfecțiunii morale. Idealul moral suprem fiind irealizabil pe pămînt, actuala viață apare ca lipsită de scop. „Liniștea deplină a sufletului, neturburarea completă, impasibilitatea desăvîrșită pot fi dobîndite numai după moarte. Sinuciderea poate duce pe om cu un ceas mai de vreme la această stare de fericire”⁸. Zenon, Cleante ș.a. s-au sinucis⁹. Relația eutanasiștilor din zilele noastre cu adepții sinuciderii din antichitate se stabilește, în primul rînd, pe afirmația că omul singur este stăpîn pe viața sa și poate dispune liber de ea. Desigur, fundamentarea filosofică este alta. Unii stoici recomandă sinuciderea pentru atingerea unui ideal moral. Eutanasiștii cer dreptul de a curma firul unei vieți „din milă”, dintr-un sentiment de compasiune. Oricum, consecințele unor astfel de concepții s-au dovedit nefaste. Se spune că „doctrina lui Hegesias, numit avocatul morții, a fost interzisă în Egipt, întrucît provocase o adevărată epidemie de sinucideri”¹⁰. Cazul nu este unic în istorie.

Un caz interesant, pe care-l putem califica drept tentativă de sinucidere și moarte eutanasică ni-l oferă Testamentul Vechi. Grav rănit de arcașii filistenii, după ce văzuse moartea celor trei fii ai săi (Ionatan, Aminabab și Melchișua) pe muntele Ghelboa, Saul, regele israiliților,

⁸ Prof. univ. Iustin Moisescu, *Activitatea Apostolului Pavel în Atena*, în rev. Candela, an. LVII, 1946—1947, p. 75.

⁹ Diogene Laertiu VII, 29, 176, ap. I. Moisescu, o.c., p. 75, nota 3.

¹⁰ Diogene Laertiu II, 93, ap. I. Moisescu, o.c., p. 69, nota 2.

cere purtătorului său de arme să-l străpungă cu sabia, pentru a nu ajunge în mîna dușmanilor și a se expune la umilință și apoi la o moarte nedemnă. Purtătorul de arme refuză cererea regelui, căci „se temea cumplit” (să ia viața regelui). Saul „luîndu-și sabia s-a aruncat în ea”. Purtătorul de arme, văzînd că Saul a murit, s-a aruncat și el (în sabie). Filistenii au jefuit pe cei uciși pe muntele Ghelboa. Lui Saul i-au tăiat capul, i-au luat armele etc.¹¹ În cartea următoare a Regilor se spune că un ostaș, un amalecit, scăpat de pe muntele Ghelboa, povestește lui David cele întîmplate lui Saul și fiiiilor săi. El zice că l-a găsit pe Saul încă viu „sprijinit în sulița sa, iar căruțele și călăreții (filistenii) îl ajungeau”. Saul, grav rănit, i-ar fi zis amalecitului: „apropie-te de mine și mă ucide, că durerea morții m-a cuprins și sufletul meu e încă tot în mine”. Deci Saul era un om sfîrșit, un muribund care se lupta cu moartea. Și ostașul l-a ucis, pentru a-i curma durerile, știînd că nu are să mai trăiască după căderea sa.¹² Se vede că, suferind cumplit, Saul a încercat să se sinucidă, dar nereușind a cerut ostașului să-i curme viața și ostașul, cum ar zice eutanasiștii, din milă i-a împlinit dorința, salvîndu-l de ocara filistenilor, care oricum l-ar fi ucis. David „a plîns și s-a tînguit și a postit”, iar pe ostașul amalecit l-a pedepsit cu moartea.¹³ David, din motive bine cunoscute, nu aprobă fapta ostașului.

Legea mozaică nu prevede expres oprirea sinuciderii, aceasta fiind inclusă în condamnarea omuciderii. Totuși există și alte cazuri relatate de autorii Vechiului Testament. Asemenea lui Saul, Abimelec, fiul lui Ierubaal și ucigașul fraților săi, după ce o femeie i-a spart capul cu o piatră, a chemat un tînăr să-l ucidă (Judecători 9, 53—54). Ahitofel s-a spînzurat în cetatea sa, nereușindu-i planul de a prinde pe David (II Regi 17, 23). Samson moare odată cu filistenii, prăbușind casa în care se aflau (Judecătorii 16, 30). Razis, care „părinte al evreilor se chema”, nu se lasă prins de oamenii lui Nicanor și vrînd mai bine să moară cu cinste „s-a junghiat cu sabia...” (II Macabei 14, 37—46) ș.a.

Opinia comună a exegeților creștini este că Biblia relatează unele cazuri direct, ca fapte istorice consumate, dar nu aprobate¹⁴. Unele din cazurile pe care le-am citat se înscriu în categoria jertfirii de sine pentru binele comun, cum e cazul lui Samson.

În Testamentul Nou este bine cunoscut unicul caz de sinucidere. Este vorba de Iuda. Motivul acestui act disperat ni-l spune sinistrul erou însuși, reprodus de evanghelist: „Greșit-am de, am vîndut singe nevinovat”,¹⁵ și aruncînd arginții în templu, s-a dus și s-a spînzurat.

Etnologii au constatat că la unele triburi sălbatice copiii nu erau bine primiți pentru că măreau numărul consumatorilor din alimentele tribului. Copiii gemeni erau aruncați pradă animalelor carnivore. Așa

¹¹ I Regi 31, 1—13.

¹² II Regi 1, 1—10.

¹³ II Regi 1, 11—15.

¹⁴ Niceto Blásquez, *La morale traditionnelle au sujet du suicide* în rev. Concilium, numărul citat, p. 92.

¹⁵ Matei 27, 4—5; Faptele Apostolilor 1, 18.

proceda, de pildă, tribul Ibos din Africa Orientală.¹⁶ Se știe apoi că spartanii își sacrificau copiii născuți cu malformații sau debilități. Hindușii își aruncau suferinzii cronici în apele Gangelui. Și alte triburi și popoare sacrificau bătrînii suferinzi.

Deși interzisă pretutindeni, eutanasia s-a practicat în forme și împrejurări diferite pe tot parcursul timpului și, mai ales, în secolul nostru.

Dr. Paul Chauchard, în lucrarea „Le respect de la vie”, citează un proces desfășurat la Liege în anul 1962: familia Vaudeput, cu ajutorul unui medic (Carters), și-a otrăvit fiica, de cîteva zile, pentru că se născuse fără brațe și fără picioare (victimă a talidomidei). Autorul citează și alte cazuri de notorietate publică. Este vorba de „copii monștri”, născuți cu anumite malformațiuni, mai mult sau mai puțin grave. Și s-au găsit părinți care, din generozitate, „împingînd mila pînă la minciună”, și-au ucis pruncii pentru a-i scuti de suferință.

O altă „celebritate” este procesul de la Colmar. În 23 aprilie 1961, Luigi Faita și-a ucis fratele (Giuseppe) cu trei focuri de revolver, pentru a-l scăpa de suferință (scleroză laterală amiotrofică).¹⁷ Avocatul a cerut 3—5 ani închisoare pentru Luigi, admițînd anumite circumstanțe atenuante — dragostea pînă la „identificare” a lui Luigi cu suferința fratelui său Giuseppe, care a fost singurul „mobil al asasinării”. Martorii l-au apărat, asistența la proces, ca și presa, i-au făcut atmosferă favorabilă și instanța de judecată l-a achitat în 30 ianuarie 1962. Și-a făcut apel la conștiința acuzatului și la credința lui creștină și Luigi Faita a declarat că regretă fapta sa, dar nu regretă moartea fratelui său, care, este convins, abia „în viața de dincolo” începe să trăiască. El a mai adăugat că la Colmar a fost achitat un om, dar n-a fost achitată eutanasiia.

Cazuri asemănătoare s-ar putea cita multe relatate atît de mijloacele de informație, cît și de literatura de specialitate.

Recrudescențe. În veacul nostru, de la practici izolate s-a trecut la acțiuni organizate, făcîndu-se încercări de a impune un punct de vedere și a obține legiferarea eutanasiei.

Astfel în preajma primului război mondial, cînd se contura sinistra imagine a cumplitelui Moloh, publicațiile vremii comentau „un proiect pentru legiferarea eutanasiei” atribuit unui oarecare Roland Gerkan, publicat în luna mai 1913, în revista „Das monistische Jahrhundert”.¹⁸ Pe acea vreme eutanasia era considerată o problemă „ultra modernă”. Principiul fundamental pe care se întemeiază susținătorii ei este formulat aproape invariabil: omul e singurul stăpîn pe viața sa și dispune liber de ea și de sfîrșitul ei. Citez o „mostră” de proiect eutanasist, întocmit de Roland Gerkan, publicat în revista amintită: 1. Orice bolnav incurabil

¹⁶ Cf. P. P. Negulescu, *Destinul omenirii*, București, vol. III, Editura Cugetarea, f. a. p. 346.

¹⁷ R. P. Henry, *Le cas de Luigi Faita. Reflexions*, în rev. Informations catholiques internationales, Paris, nr. 162 din 15 februarie 1962, pp. 3 și 7.

¹⁸ Dr. Alexandru Rusu, *Euthanasia*, în rev. Cultura Creștină, Blaj, an IV nr. 3 din 10 februarie 1914, pp. 89—91; ziarul „Românul”, Arad, ianuarie 1914.

are dreptul eutanasiei sau; cu alte cuvinte, are dreptul să ceară ajutorul medicului pentru a muri. 2. Pentru câștigarea acestui drept bolnavul trebuie să se îndrepte către judecătoria competentă. 3. Pe baza cererii judecătoria dispune vizitarea bolnavului prin medicul judecătoriei și alți medici. Vizita medicală trebuie să aibă loc cel mai târziu la opt zile de la înaintarea cererii. 4. Despre vizita medicală se ia protocol însemnându-se părerea științifică a medicilor dacă boala este incurabilă sau nu. 5. Dacă pe baza vizitei medicale se poate constata că boala după toată probabilitatea se va sfârși cu moartea, judecătoria va acorda bolnavului dreptul la eutanasiu, iar în caz contrar cererea se respinge. 6. Cine, la dorința expresă, omoară pe bolnav fără durere nu se pedepsește, dacă în conformitate cu paragraful 5 i s-a votat bolnavului dreptul la eutanasiu, sau dacă prin cercetare ulterioară se poate constata că respectivul suferea de ceva boală incurabilă. 7. Cele cuprinse în paragrafele 1—6 au valoare și pentru cei schilavi”¹⁹.

Se înțelege că acest paradoxal proiect n-a fost luat în seamă în nici o țară, stîrnind doar unanimă indignare, pentru modul cum se tratează o ființă umană. După un astfel de proiect moartea „se acordă” prin sentință judecătorească. Pornind de la o falsă idee fundamentală, proiectul era sortit să eșueze într-o insolită și dăunătoare birocratie.

Între cele două războaie mondiale eutanasia înregistrează, în Apus, o nouă recrudescență. Poate că aceasta marca doar un sinistru preludiu la mai îngrozitoarele crime împotriva umanității — hecatombe, genocid, sterilizări ș.a.

Dezbaterile în jurul eutanasiei s-au reflectat și în presa românească în diverse articole și studii sub genericul: „dreptul de a muri”, semnate de medici, juriști, sociologi, preoți, scriitori, ca: dr. C. Bacaloglu, I. Stănescu, E. Lovinescu, Gala Galaction, D. Spînu, Adrian Maniu, Iorgu Ivan, C. Bărbulescu etc.

Numeroase congrese de etică socială și deontologie medicală (Paris, Budapesta, etc.) au dezbătut această problemă, luîndu-se atitudine față de interpretările mecaniciste, biologiste (Nietzsche), rasiste (atribuite eugenistilor naziți), individualiste, pragmatiste, psihologice, etc., cu toate nuanțele lor, izvorîte dintr-un antropologism lipsit paradoxal de viziune umanistă, care au condus, printre altele, la devieri de la linia etică a medicinei, împingînd-o în pragul dezumanizării. Crematoriile din timpul ultimului război și întreg cortegiul de orori comise în lagărele de concentrare naziste au îngrozit și îngrijorat omenirea, atîngînd culmea acestor devieri. Și ceea ce este mai dureros și revoltător este faptul că aceste crime, aceste moderne holocausturi, s-au comis în numele unor „principii” și „scopuri științifice”, sub auspiciul:

¹⁹ Idem, o. c., p. 90.

„Institutului pentru cercetări de biologie rasială și antropologie” din Berlin.²⁰

Am amintit în treacăt aceste orori nu pentru că s-ar înscrie în sfera noțiunii de eutanasiе, ci pentru că marchează grave devieri de la etica socială și deontologia medicală.

Cu deosebită acuitate problema eutanasiei a fost abordată în ultimele două decenii. Așa, de pildă, revista americană „The Humanist” publică, în vara anului 1974, un manifest în favoarea eutanasiei. Manifestul a fost semnat de patruzeci de personalități, dintre care trei distinși cu premiul Nobel, de unde răsunetul său. O dezbatere vie a luat forme zgomotoase. Semnatarii manifestului estimează că, în societatea contemporană, conștiința morală este destul de dezvoltată pentru a permite elaborarea unei norme de conduită umanitară în ce privește moartea și muribunzii. Este inuman a tolera sau a impune suferința. Fiecare om decide asupra propriului său destin. Nici o morală rațională, zic ei, nu poate interzice categoric individului să-și curme viața, dacă este atins de o boală oribilă, contra căreia remediile cunoscute sînt fără efect. Societatea va trebui să aibă dreptul a suprima, prin-o moarte rapidă și fără durere, pacienții care au cerut încă fiind sănătoși acest lucru sau cînd au fost loviți de o boală incurabilă. În forma aceasta este suprimată suferința inutilă.²¹

În această perioadă apar numeroase „asociații pentru dreptul de a muri demn”. Se pare că cele mai vechi grupări pentru revendicarea dreptului de a muri demn au apărut în Anglia: „The Voluntary Euthanasia Society” fondată la Londra în anul 1935, cu aproximativ 9000 membri. Din 1935 pînă azi societățile incluse în A.D.M.D., adică „Asociația pentru dreptul de a muri demn”, s-au răspîndit peste tot în apusul Europei și peste ocean, în Germania Federală, Belgia, Danemarca, Scoția, Columbia, S.U.A., India, Japonia, Australia, Noua Zeelandă etc.²²

Mișcarea eutanasiștă este deci în plin progres de organizare, mai ales după anul 1980. Asociațiile nu au program perfect identic și nu toate sînt încadrate în „Federația mondială”, dar toate susțin dreptul la eutanasiе și cer legiferarea ei. Aderenții acestor asociații, în marea lor majoritate, nu sînt medici, ci oameni bine trecuți de vîrsta tinereții, care nu mai acceptă anumite condiții de viață. Ei nu fac caz de lașitate, ci de demnitate (!). În vocabularul lor apare un apelativ nou. În locul cuvîntului eutanasiе (voluntară) se pune în circulație expresia: „dreptul de a muri demn”.²³ Un limbaj mai mult sau mai puțin ipocrit sau... disimulat.

²⁰ Cf. Dr. Nyiszli Miklós, *Am fost medic la Auschwitz*, trad. Lucia Nasta, București, 1965, passim; dr. Marcu Bănescu, *Actualitatea lui Hipocrate*, în rev. Mitropolia Banatului, nr. 10—12, octombrie—decembrie 1966, pp. 726—729.

²¹ Ph. Boitel, *Le droit de „bien mourir”*, în rev. Informations catholiques internationales, Paris, nr. 461 din 1 august 1974, p. 1.

²² Paula Cauconas-Pisier, *Les associations pour le droit de mourir dans la dignité*, în rev. Concilium, numărul citat, pp. 75—85.

²³ Idem, o. c., p. 70.

În această atmosferă are loc „Congresul de la Nisa”, organizat de „A.D.M.D.” (La Fédération mondiale des associations pour le droit à mourir dans la dignité) în zilele de 20—23 septembrie 1984. El a reunit circa 700 persoane, francezi și străini, mai ales din lumea medicală, și a abordat grave probleme de deontologie medicală sub fascinante titluri: „Mort et responsabilité”, „Choisir sa vie, choisir sa mort”...

„Uvertura” congresului o reprezintă două informații „șoc”. Revista medicală „Tonus” publică un „sondaj” concluzionând că 81% din medici vor alege eutanasia, și cotidianul „Le Monde”, care publică manifestul semnat de cinci „celebrități medicale”, membri ai A.D.M.D., cu scopul vădit de a impresiona și a obține adeziunea tuturor congresiștilor. Fără a folosi cuvântul eutanasiе, semnatarii manifestului susțin „moartea bolnavilor în faza terminală”, cu conștiința că și-au împlinit misiunea. Dar „cap de afiș” a fost celebrul chirurg sud-african Christian Barnard.²⁴ Profesorul Barnard vorbește despre „eutanasia activă”, pe care el n-a practicat-o, dar afirmă că medicul este sigur îndreptățit de a lua decizii eutanasiice. Pentru a proteja medicul de urmări penale, el cere o lege care să permită practica eutanasiеi.

Tematica (eutanasia) a conferit dezbaterilor o tonalitate pasionantă.

Patetice scrisori au fost adresate congresului de la Nisa din partea unor oameni atinși de maladii grave, de bătrâni și infirmi. Reprezentanți ai religiilor și ai confesiunilor creștine și-au exprimat punctul de vedere, pledînd împotriva eutanasiеi; rabinul Kling, musulmanul Mohamedally (american, indian de origine), episcopul de Nisa, pastorul Charensol (redactorul revistei „Evangile et liberté”). Papa Ioan Paul II lansează, în septembrie 1984, „un dramatic apel”²⁵ contra eutanasiеi, îndemnînd credincioșii să dovedească fermitatea credinței lor împotriva degradării și dezumanizării.

Temeiuri șubrede. Din cele expuse foarte sumar pînă aici, se poate constata că eutanasia a preocupat gîndirea umană de-a lungul veacurilor sub forme diferite, cu frecvente recrudescențe și veleități filosofice și științifice. În zilele noastre însă se poate vorbi de o adevărată (și primejdioasă) „mișcare eutanasiistă”, în contratimp cu uriașa mișcare pentru apărarea vieții, pentru pace.

Ce urmărește această mișcare organizată? Recunoașterea legală, legiferarea de către state. Dreptul individului, liber și stăpîn pe viața și pe moartea sa, de a cere intervenția medicului și scutirea medicului de urmărire penală în cazul că acceptă intervenția care produce moartea eutanasiică. Deci eutanasia este o problemă sau un act medical. Dar, cum am observat la început, eutanasia nu este o problemă, ci un complex de probleme: morale, sociale, juridice. Înainte de a expune eutanasia sub aceste incidențe, ni se ridică în cale inevitabil, o serie de alte aspecte, la care aderenții mișcării nu au formulat soluții general

²⁴ Rev. L'actualité religieuse dans le monde, nr. 16 din 15 octombrie 1984, p. 41.

²⁵ Idem, *ibidem*.

acceptabile. Astfel se pun întrebările: cui și când se administrează „drogul ucigaș”? Sigur, răspunsuri s-au dat, dar...

Deci cui s-ar acorda „moartea eutanasică”? În primul rând, susțin aderenții acestei mișcări, bolnavilor incurabili și celor căzuți în agonie, stare terminală, intermediară între viață și moarte. Există bolnavi incurabili? Există, fără îndoială, dar când are medicul certitudinea că a pus, unui bolnav, un diagnostic corect și complet? Când are medicul conștiința liniștită că a epuizat mijloacele terapeutice, că poate părăsi tratamentul și, mai mult, poate suprima sau grăbi moartea pacientului, scutindu-l de suferințe inutile?

Medicii conștienți, pătrunși de răspunderea ce o au, răspund că niciodată nu au aceste certitudini. Toți medicii, „clincienii din toate timpurile au fost conștienți că sint expuși greșelii în materie de diagnostic...”²⁶. La fel specialiștii (tanatoetologii) afirmă că nici jumătate din diagnostice nu sint integral confirmate prin necropsie (autopsie). „Avem certitudinea că stăpînim deplin fenomenul pe care-l numim boală?” se întreba, în veacul trecut, marele fiziolog Claude Bernard. „Există un simțămînt care ne îndeamnă să credem din capul locului că putem intra în stăpînirea adevărului absolut, dar studiul ne risipește puțin cîte puțin aceste pretenții iluzorii. Știința are calitatea de a ne face cunoscut ceea ce ignorăm, înlocuind sentimentul cu rațiunea și cu experiența și arătîndu-ne limpede hotarele cunoașterii noastre actuale. Dar, printr-o admirabilă compensație, pe măsură ce știința ne taie din trufie, face să sporească puterile noastre”.²⁷

Este adevărat că „astăzi riscul de a greși în materie de diagnostic este mult mai mic, din cauza marilor posibilități de explorare pe care ni le oferă medicina modernă. Dar acest risc continuă să existe, în ciuda aparaturii și va continua să existe, dacă nu mai mult, cel puțin în etapele inițiale ale cercetării bolnavului”.²⁸

Față de cele expuse și altele care s-ar mai putea adăuga, ne dăm seama că nu este ușor și fără mare răspundere să se hotărască viața unui om printr-o decizie de „incurabil”. „Succesele reanimatologiei actuale au creat noi forme intermediare între viață și moarte. Se știe astfel că moartea aparentă exprimă o reducere marcată, clinic imperceptibilă, a funcțiilor vitale, cu posibilitatea revenirii lor totale...” „Moartea aparentă este întîlnită în electrocutări, intoxicații, hipotermie, diferite inhibiții, în uremie, anemii sau anoxii acute și este apreciată, în unele statistici, ca avînd o frecvență de 1 : 500. De asemenea se întîlnește mai frecvent la nou-născuți, intoxicații cu hipnotice, în holeră, comă profundă...”²⁹

²⁶ Prof. univ. Pius Brînzeu, *Simțul clinic și arta diagnosticului*, Timișoara, 1973, p. 191.

²⁷ Claude Bernard, *Introducere în studiul medicinei experimentale*, trad. G. Brătescu, București, 1958, p. 153.

²⁸ P. Brînzeu, o.c., p. 171.

²⁹ Gh. Scripcaru — M. Terbancea, *Patologie medico-legală*, București, 1983, p. 50.

Dar aspectul cel mai grav al eutanasiei îl constituie „momentul” când poate sau trebuie să intervină medicul pentru a scăpa bolnavul de suferință, provocându-i „moartea ușoară”. Deci când este momentul să se administreze medicamentul eutanasic? Când bolnavul simte încă dureri? Dar atunci mai sînt încă speranțe de restaurare a sănătății. „Spero dum spiro”, zicea o maximă latină. În acest caz tratamentul trebuie continuat. Când bolnavul intră în agonie? În comă? Dar atunci... nu mai are dureri. Încetarea durerii, într-o boală grea, coincide cu sfîrșitul. De regulă agonicii nu dau semne de durere. Dimpotrivă, manifestă stări de insolită liniște și euforie, stări confuzionale, onirice, ca o firească reacție de apărare (față de moarte). Mecanismele morții (de care se ocupă „tanatoetiologia” și „tanatopatogenia”) n-au fost încă deplin elucidate.

Să „suprimăm” durerea cît timp bolnavul este conștient? Deși unii o consideră „boală în sine” de fapt în medicină nu se urmărește suprimarea durerii, aceasta fiind un avertisment și un ghid pentru diagnostic și tratament. Se urmărește reducerea durerii în limitele biologice. Paradoxal uneori durerea se poate transforma în senzație de plăcere (stare patologică). Alteori acționează, cum am spus, ca un anestezic. Sînt aspecte ale algologiei. Și în morală durerea are anumite semnificații, ea fiind un mijloc de cunoaștere a limitelor existențiale. În chirurgie este înlăturată durerea, prin anestezie, pentru a se putea săvîrși actul operator. Suprimarea durerii unui bolnav, prin medicament eutanasic, renunțînd la tratament, echivalează cu o tentativă de crimă, devenind crimă dacă tentativa izbutește. A administra medicamentul (mortal) cînd organismul mai rezistă prin structurile filogenetice mai vechi (cord, pulmon, rinichi), adică atunci cînd bolnavul nu mai are dureri, ce suprimăm? Funcțiile primare vegetative, reacțiile de apărare ale organismului la fenomenul pe care-l numim moarte? Dar aceste reacții demonstrează că moartea nu este „un moment”, ci un proces. Sigur, nu avem în vedere cazurile excepționale, cînd moartea cuprinde deodată toate funcțiile vitale (accidente etc.). „Moartea ca proces îmbracă evolutiv trei forme: moartea aparentă (o sincopă prelungită), moartea clinică, în care viața revine prin reanimare și moartea biologică” (absolută).³⁰ În care din aceste forme s-ar afla „momentul” pentru intervenția eutanasică? În primele două faze o atare intervenție, cum am spus, echivalează cu omuciderea. În ultima formă este... inutilă.

Mișcarea eutanasiștă nu are în vedere numai bolnavii incurabili, ci și alte categorii de „primitori” ai elixirului eutanasic. Între aceștia, în primul rînd, se numără cei care consimt sau cer expres „moartea ușoară”. Apoi bătrînii neputincioși și fără îngrijire, copiii născuți cu anumite malformații etc., etc.

În dezbaterile aderenților acestei mișcări se vorbește despre „dreptul omului de a alege timpul și modul de a muri”, ceea ce, cu alte cuvinte, semnifică dreptul de sinucidere. Planificarea morții ar fi un

³⁰ Idem, o.c., p. 45.

test al deplinei libertăți umane. Dar adepților acestei mișcări nu le place cuvântul „sinucidere”, care are un „sens peiorativ”. Ei preferă expresia mai blândă: „I.V.V.” (întreruperea voluntară a vieții), curmarea voluntară a vieții. Fie că suferă de o boală gravă, fie din convingeri filosofice sau morale, omul are dreptul să-și pună capăt zilelor personal (sinucidere fără intermediar) sau prin mijlocirea medicului. Optînd pentru ultima variantă, individul poate face un fel de „testament biologic” în care semnatul declară că nu mai dorește prelungirea vieții, deci medicul poate întrerupe tratamentul, administrîndu-i, în schimb, „drogul mortal”. După împlinirea unor formalități, medicul nu mai are nici o răspundere. Asta ar dori-o eutanasiștii.

Sînt, fără îndoială, oameni încercați de mari dureri, care trăiesc în condiții mizerabile, lipsiți de orice sprijin, care adeseori „cer moartea” ca pe o binefacere. Dar găsesc medici care să satisfacă o cerere exprimată în momente de mare depresiune? Alte mijloace, alte procedee, pentru a le domoli suferințele și a le ameliora traiul, într-o societate organizată, nu se află?

Din păcate în unele părți ale lumii se face o propagandă revoltătoare pentru actul suicidar. Asociația „Exit”, de pildă, care susține „dreptul la sinucidere” s-a ramificat, în ultimii ani, în Europa și celelalte continente (Danemarca, Germania Federală, Franța, Italia, Canada, Marea Britanie, S.U.A. etc.). În anul 1975, juristul Joachim Wagner în cartea sa „Selbstmord und Selbstmordverhütung”, pledează pentru recunoașterea unui „drept fundamental la sinucidere”³¹. Astfel de cărți sînt destul de numeroase în Occident, pornind de la concepții defetiste că viața nu merită să fie trăită, pentru că ea nu oferă decît suferință. Unii autori recomandă medicamentele, modul de administrare și dozele minime letale, dînd cititorilor și alte sfaturi practice pentru ca tentativa de autoagresiune să nu eșueze. Cîtă dragoste față de om! Să fie oare această excesivă grijă față de actul suicidar lipsită de „alte interese”? Cinismul unor astfel de „avocați ai morții”, care afirmă că sinuciderea este un privilegiu al omului, este de neînțeles în lumea noastră. Noi admitem că „fiecare persoană are dreptul să dispună de corpul său, dar în limitele legii și potrivit moralei”.³²

Morala creștină îndeamnă credincioșii să poarte grijă de sănătatea lor, folosind mijloacele științei medicale. Omul este dator să aibă grijă de sănătatea sa zdruncinată și să și-o restabilească³³ iar sinuciderea este considerată ca păcat împotriva Duhului Sfînt: „Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfînt ce este în voi, pe care-l aveți de la Dumnezeu, și că nu vă aparține vouă” (I Corinteni 6, 19; I Corinteni 3, 16—17). Și păcatul acesta nu se iartă (Cf. Matei 12, 31—32;

³¹ Annemarie Pieper, *Arguments éthiques pour la permission du suicide* în rev. Concilium, numărul citat, p. 64.

³² George Antoniu, Marin Popa și Ștefan Daneș, *Codul penal pe înțelesul tuturor*, ed. 3-a București, 1976, p. 208.

³³ Hristu Andrusos, *Sistem de morală*, trad. I. Lancrăjan și E. Mudopoulos, Sibiu, 1947, p. 199.

Marcu 3, 29; Luca 12, 10). Sinucigașii și-au pierdut credința în Hristos, speranța în mila Lui, dragostea față de cel ce le-a dăruit viața.

S-au făcut observații că, în anumite împrejurări, unii dintre Sfinții Părinți au admis sinuciderea. Eusebiu, Ieronim, Ioan Hrisostom etc. aprobă sinuciderea unor femei pentru a evita necinstirea trupului.³⁴ Cei mai mulți însă condamnă un atare act în orice împrejurare, inocența fiind în inimă, nu în trup (Fer. Augustin).

„În limbajul psihiatric nu se poate vorbi de suicid ca finalizare a unui proces, ci de o idee suicidantă ca expresie a unei tulburări instinctive-afective, care se pune în diferite circumstanțe: inconstiență, stări confuze epileptice, bufe melancolic, beție patologică, delir de persecuție sau ipohondriac, nevroze fobice și obsesive...³⁵ Conduita suicidară, ca fapt antropologic, a fost felurit explicată și definită. Din punct de vedere psihologic și psihopatologic suicidul reprezintă o autodistrucție specifică, reacție comportamentală de tip antisocial, idee care implică factorul individual instinctiv. Sinuciderea apare ca o criză morală a individului... care duce de la luciditatea în fața existenței, la evaziunea în afara lumii.³⁶ Sinuciderea este „o reacție de comportament aberant”, un act patologic³⁷.

Legile, în țara noastră, opresc determinarea sau înlesnirea sinuciderii. Ele se referă la toți cetățenii și mai ales la medici. Legea sancționează pe cei care înlesnesc sinuciderea unei persoane, pornind de la ideea că viața aparține societății.³⁸ Bolnavul care cere să fie ajutat să moară manifestă un act de inconstiență sau o tendință de sinucidere, iar medicul care-l ascultă și-i dă „otrava morții” înlesnește sinuciderea.³⁹

Morala creștină consideră virtute expunerea cuiva la primejdii de moarte pentru a salva viața aproapelui sau a promova binele societății, fără a căuta cu orice preț moartea. Medicul își riscă sănătatea și viața tratând anumite boli molipsitoare. Și preotul în exercitarea obligațiilor sale pastorale se expune unor primejdii la patul bolnavilor. Sacrificiul acesta se efectuează în totală absență a vreunui interes personal, material sau spiritual, cu inocenta intenție de a fi folositor semenilor. Deci „sacrificiul de sine” pentru viață, nu este identic cu sinuciderea „fugă de viață”.

O altă categorie susceptibilă a primi „elixirul morții bune”, după concepția unor eutanasiști, o reprezintă bătrînii. „Senectus ipsa est morbus”, (spuneau vechii romani). Și azi mai cred mulți că „bătrînețea însăși este o boală”, dar endocrinologia, gerontologia, gerontofilia din zilele noastre, dacă nu anulează această judecată, o corectează, considerînd bătrînețea „remediabilă”. Se cunosc atîtea metode și mijloace de tratament preventiv și curativ. Unele se cunosc și se practică

³⁴ Idem, o. c., p. 189.

³⁵ V. Dragomirescu, *Psihologia comportamentului deviant*, București, 1976, p. 68.

³⁶ Idem, o. c., p. 60.

³⁷ Gh. Scripcaru — M. Terbancea, o. c., p. 441.

³⁸ Gh. Antoniu și colab., o. c., p. 184.

³⁹ Articolul 179 din Codul penal.

de cînd omul a ajuns la conștiința de sine și și-a procurat traiul, printre care, în primul rînd, se numără munca. Mecanismul biologic al relației cu munca este bine studiat și verificat, în profida procesului de degradare progresivă fizică și intelectuală. Istoria omenirii ne oferă destule cazuri de creație, în toate domeniile, la vîrste foarte înaintate, ca să nu mai vorbim de munca neîntreruptă a muncitorilor agricoli și a tuturor muncitorilor. Diversitatea teoriilor emise în legătură cu procesul de îmbătrînire indică stadiul acut al investigațiilor. Tot mai vaste și mai profunde, cercetările în acest domeniu vizează cele mai intime și complexe resorturi ale alcătuirii umane.

Omul a rîvnit întodeauna „o tinerețe prelungită”. Au fost întrebuințate numeroase remedii, începînd cu produsele vegetale și animale, cu elixirurile de viață lungă, pînă la grefa de organe.⁴⁰ Numai la „suprimarea” bătrîneții nu s-au gîndit oamenii de știință într-o societate organizată pe principii sănătoase și echitabile. Dimpotrivă. Problematika „vîrstei a treia” nu preocupă numai medicina (gerontologia) ci în egală măsură și sociologia și economia politică. Știm că moartea nu poate fi evitată, dar viața poate fi prelungită. „Cît privește statul nostru se știe că face enorm de mult pentru asigurarea unei bătrîneți demne, scutită de grijile zilei de mîine. Legislația pensiilor este foarte bine pusă la punct. Dacă am adăuga și marile sume ce se cheltuiesc pentru îmbunătățirea asistenței medicale, ca și pentru satisfacerea demnă, pe planuri multiple, a nevoilor materiale și spirituale ale celor înaintați în vîrstă, am căpăta un tablou complet, impunător prin multitudinea semnificațiilor umane pe care le degajă”⁴¹. Pe plan mondial cităm „Adunarea mondială asupra îmbătrînirii”, organizată de O.N.U. la Viena, între 26 iulie și 6 august 1982.⁴² Din concluziile acestei adunări, în urma unor ample dezbateri, s-ar putea alcătui un frumos „cod al bătrîneții”, străbătut de mult optimism. Mai amintim că Organizația Mondială a Sănătății (O.M.S.) a consacrat ziua de 7 aprilie 1982 vîrstei a treia, sub deviza: „Redați viață bătrîneții”.

Abstracție făcînd de cazurile excepționale, care întrerup sau modifică evoluția și involuția normală a unei vieți, bătrînețea nu e chiar atît de grea și urîtă. Dimpotrivă, are bucuriile, satisfacțiile și frumusețile ei. Toate depind de constituția individului dar, mai ales, de micro și macroclimatul social.

„Potrivit opticii evanghelice, bătrînețea nu este prăbușirea vieții, ci împlinirea ei... Evident, credința nu suprimă îmbătrînirea. Hristos nu ne-a pus la adăpost de mizeriile vîrstei, le-a transformat însă prin moartea și învierea Sa. A purta povara bătrîneții înseamnă pentru credincios a se asemana Răstignitului. Potrivit Sfintei Scripturi este un

⁴⁰ Prof. dr. Nicolae Dragomir și dr. M. Plauchitiu, *Medicamentul remediu și otravă*, Timișoara, 1978, p. 241.

⁴¹ Comentariul „Sensul creștin al vîrstei a treia”, în rev. Mitropolia Banatului, an XXXII, nr. 7—9, iulie—septembrie 1982, p. 411.

⁴² Idem, o. c., p. 415.

dar al lui Dumnezeu „nu numai să crezi în Hristos, dar și să pătimești pentru El” (Filipeni 1,29).⁴³ Porunca a cincea din decalog sună clar: „Cinstește pe tatăl tău și pe mamă-ta, ca să-ți fie bine și să trăiești mulți ani pe pământ” (Exod 20,12), iar următoarea: „Să nu ucizi” (Exod 20, 13). „Fiule, sprijină pe tatăl tău la bătrînețe și nu-l mîhni în viața lui”. „Și chiar de i se va imputina mintea, ai îndurare și nu-l disprețui cînd tu ești în putere” (Înțelepciunea lui Isus Sirah 3, 12—13).

Optimismul eshatologic al dacilor, formați în spiritul filosofiei lui Zalmoxis, le-a dat neînfricarea în fața morții, pe care au sesizat-o prietenii și dușmanii lor. Creștinismul le-a întărit urmașilor viziunea despre viața de dincolo și curajul în fața morții. Credința „în cele din urmă” conferă seninătate și liniște... Credinciosul nu recurge la „moarte eutanasică”. Pentru îngrijirea bolnavilor, bătrînilor și neputincioșilor Biserica a găsit alte mijloace. Asistența socială a apărut în spiritul de caritate creștină, la urmașii Apostolilor, în Răsărit și în catacombele Romei⁴⁴. Diaconii sînt precursorii asistenței sociale organizate. Sfîntul Vasile cel Mare întemeiază la porțile Cazareei întîiul spital în Răsărit (Vasiliada). În Apus o creștină, Fabiola, întemeiază primul spital la Roma. Mănăstirile au „bolnițe” și „aziluri” sub diferite numiri împrumutate din limba greacă, pentru copii orfani, pentru bătrîni și săraci, pentru călători și străini. Se spune că Iulian Apostatul, prigonitorul creștinilor, ar fi cerut preoților păgîni „să imite pe creștini”, făcînd ca ei, ospicii în toate cetățile. Primul spital în Franța s-a numit „Hotel-Dieu” (Casa Domnului). Chiar dacă aceste așezăminte primare n-au atins nivelul și n-au avut funcția spitalelor de mai tîrziu, ele vădesc faptul că Biserica s-a ocupat atît de medicina profilactică (prin sfaturi, opreliști etc.) cît și de medicina curativă. Primele sfaturi practice de salubritate și profilaxie sînt cuprinse în precepte religioase. Istoria atestă faptul că, apărînd viața omului în societate, religiile au formulat o serie de prescripții socio-morale, igienice și juridice, investindu-le cu autoritate divină. Din nefericire aceste prescripții au fost adeseori greșit interpretate și aplicate în orînduiri sociale nedrepte.

Și grecii antici au avut instituții speciale pentru bătrîni întreținuți de stat (Geronia).

Ocrotirea vieții se extinde pînă la moarte. „Ea se îndreaptă atît asupra celor bolnavi sau muribunzi, nefiind nimănui îngăduit să suprimă viața cuiva, oricît de puțin i-ar rămîne de trăit, oricît de grele suferințe îi pricinuieste bolnavului traiul în continuare, și chiar dacă victima însăși își dă consimțămîntul”.⁴⁵

În fața unor asemenea eforturi de ocrotire a vieții, discuțiile provocate de adepții eutanasiei par, cel puțin, anacronice. Ele fac impresia unui gen de „gerontofobie” și nu de „milă” față de suferințele bătrînilor.

⁴³ Idem, o. c., p. 413.

⁴⁴ Dr. V. Gomoiu, *Biserica și medicina*, București, 1940, p. 59.

⁴⁵ G. Antoniu și colab., o.c., p. 184.

Sub incidența unui optimism exagerat s-au exprimat opinii cu privire la posibilitatea prelungirii vieții omului până la... nemurire. Chiar dacă aceasta nu este decît o expresie metaforică, ea vădește temeritatea gîndirii omului de azi, cutezanța sa animată de opțiunea vieții. Tulburătoare întrebări se pun în vastul domeniu al vieții și al morții. „De ce mor ființele (indivizii) cînd materia vie ce le alcătuiește este nemuritoare?”⁴⁶ Nemurirea se reflectă în succesiunea generațiilor, care asigură viața perpetuă. Vorbind despre nemurirea sufletului, se abordează problema nemuririi „persoanei umane”.⁴⁷

În doctrina creștină se vorbește de o posibilitate a nemuririi omului, dar aceasta exista înainte de căderea în păcat. „Dumnezeul celor vii” (Luca 20, 38) a zidit omul „pentru nestrîcaciune”, căci Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de peirea celor vii” (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13). Omul putea să nu moară, după cum putea să nu păcătuiască. Nemurirea este un dar al dragostei și al harului dumnezeiesc, pe care omul îl poate primi sau respinge, după cum în legătura sa cu Dumnezeu păstrează în sine, natura sa, zălogul nemuririi, adică chipul lui Dumnezeu...⁴⁸ Numai lui Dumnezeu i se atribuie nemurire în ființa Sa. Perfecțiunea spirituală a primilor oameni nu era definitivă și deci nici perfecțiunea trupească. Trupul trebuia să se perfecționeze treptat, paralel cu perfecțiunea sufletului și să se transforme în trup nestrîcăcios, nemuritor. Deci și creștinismul cunoaște și recunoaște dezvoltarea ființei umane de la o stare inferioară la una superioară.

Azi, în urma condițiilor de viață îmbunătățite „vîrsta a treia” și-a pierdut semnificația din trecut. Vîrsta a treia a devenit o vîrstă activă, făcînd loc, în gerontologie, „vîrstei a patra”, de care a început a se vorbi tot mai mult. La ce nivel va ajunge știința și tehnica medicală în secolul următor? Greu de prevăzut. În orice caz, „aripile morții”, care azi umbrăsc orizontul vieții (armele atomice), trebuie să dispară lăsînd cale liberă optimismului creator.

Un alt domeniu care ar da prilej la intervenții eutanasice ar fi acela al bolilor mintale, cu diagnostic mai „labil”, care necesită investigații mai ample, nu numai în structura psihologică a individului, ci și în infrastructura biologică și suprastructura socială. „Psihodiagnosticul sau examenul structurii psihice completează biodiagnosticul și se întregește cu sociodiagnosticul condiției familiale, școlare, profesionale, matrimoniale a bolnavului de la epoca de cultură dată”⁴⁹. Dacă este dificilă pătrunderea în adîncimea ființei umane pentru a desluși cauza ruperii echilibrului sau coborîrea în tenebrele inconștientului, nu este mai ușoară descoperirea cauzelor exterioare, adaptarea și integrarea bolnavului în complexul vieții sociale. În arhivele instanțelor judiciare se găsesc nenumărate cazuri în care indivizi atinși de tulburări, mai grave

⁴⁶ P. P. Negulescu, o. c., p. 297.

⁴⁷ Cf. Jacques Maritain, *Sort de l'homme*, Neuchatel, 1943, pp. 9—34.

⁴⁸ P. Svetlov, *Invățătura creștină în expunere apologetică*, trad. S. Bejan și Const. N. Tomescu, vol. II, Chișinău, 1936, p. 72.

⁴⁹ Nicolae Mărgineanu, *Condiția umană*, București, 1972, p. 352.

sau mai ușoare, sînt declarați iresponsabili de anumite fapte comise sau sînt reclamați ca fiind incapabili de anumite fapte. Astfel de cazuri ar putea furniza pacienți eutanasiștilor, acolo unde interesele materiale sfidează onestitatea și bună-cuviința. În unele țări numărul celor atinși de tulburări psihice este îngrijorător de mare. Sigur că pretutindeni condițiile de tratament s-au ameliorat considerabil. Clinicile de psihiatrie s-au transformat în sanatorii de odihnă și recuperare. Restructurarea spitalelor care uzau de „cămașa de forță”, sugerează optimism, considerînd eutanasia o aberație. Există boli mintale care, din înferire, deocamdată, sînt nevindecabile. Pentru acesta însă există spitale de boli cronice. Dar medicina face progrese și în acest domeniu. Autorități medicale în fenomenologia și etiologia schizofreniei, de pildă, susțin posibilitatea tratamentului acestei cumplite maladii, măcar în anumite condiții și cazuri. Deci surpimarea bolnavilor mintali, cum recomanda filosoful german Nietzsche, nu este o soluție pentru epoca noastră.

Mai grav apare în istorie faptul că „etiologia nebuniei nu este numai psihologică, ci și social-culturală. Bolnave și necinstite pof fi și unele „grupuri”. O patologie social-politică a fost dictatura fascistă și nazistă⁵⁰.

Am notat pînă aici cîteva aspecte ale problemei eutanasiiei. Ar mai fi desigur multe de spus, dar pentru moment ne oprim la atît, păstrînd nădejdea că am putut oferi cîteva repere în vederea formulării unor aprecieri proprii.

⁵⁰ Idem, o. c., p. 260.

DIALOGUL TEOLOGIC ORTODOX - ROMANO-CATOLIC ȘI IMPLICAȚIILE SALE ECLESIOLOGICE

de : preot asist. dr. NICOLAE V. DURĂ

Relațiile ecumenice dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, pregătite îndelung¹, sînt continuate în prezent prin dialogul teologic. Textele rezultate din acest dialog oferă teologilor un prețios material informativ și documentar pentru studiu și reflecție, îndeosebi asupra implicațiilor sale eclesiologice. În cele ce urmează vom prezenta aceste implicații eclesiologice, în lumina doctrinei canonice ortodoxe.

În anul 1982, cardinalul Jean Willebrands — prezent la sărbătoarea patronală a bisericii din Constantinopole — declara că primul document redactat de Comisia mixtă ortodoxo-romano-catolică „lăsa deschise diferite probleme, ca de pildă aceea a modului în care este concepută și realizată viața sinodală ..., sau aceea a rolului Bisericii Romei în concernul Bisericilor”. De asemenea, mai releva că „dialogul teologic se dezvoltă în sinul dialogului carității și progresul lor reciproc se află în interacțiune”². Evident, primul document redactat de Comisia mixtă lăsa deschise și alte probleme, cu adînci implicații eclesiologice.

După cum era de așteptat, textul redactat de cea de a II-a Adunare generală a Comisiei mixte internaționale de dialog teologic oficial între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică³ nu face nici o mențiune asupra primatului papal. În introducerea documentului intitulat „Taina Bisericii și a Euharistiei în lumina Tainei Sfintei Treimi”, se mărturisea că „... pornind de la ceea ce avem în comun, și dezvoltînd aceasta, să abordăm din interior și progresiv toate punctele asupra cărora nu sîn-

¹ Pr. Nicolae V. Dură, *Relațiile ecumenice actuale dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică și bazele lor eclesiologice*, în „Glasul Bisericii”, nr. 9—12/1983, pp. 625—633.

² *La Fête Patronale de l'Eglise de Constantinopole. Délégation de l'Eglise de Rome au Patriarcat Oecuménique*, în „Episkepsis”, nr. 285/1982, p. 6.

³ *Commission Mixte Internationale de Dialogue Théologique entre l'Eglise Catholique et l'Eglise Orthodoxe. Deuxième session plénière, Munich, 30 juin — 6 juillet 1982*, în „Service d'Information”, nr. 49/1982, fasc. 2—3, pp. 115—121.

tem de acord⁴. Eclesiologia euharistică evidențiază multe puncte comune, dar și unele afirmații divergente. Așa spre exemplu, se afirmă că „scaunul (catedra) joacă un rol capital în introducerea episcopului în cadrul apostoliciității eclesiastice”⁵. Printr-o asemenea afirmație — strecurată cu abilitate de teologii romano-catolici — se accentua principiul apostolic în ierarhizarea principalelor scaune episcopale din Biserica preniceeană.

Documentul elaborat la Nicosia (Cipru), de Comitetul mixt de coordonare, între 12—17 iunie 1983, recomanda ca dialogul să pornească „de la elementele care unesc Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică”, precizînd însă că, încă nu este posibil „să se evite problemele care dezbină cele două Biserici”⁶.

După cum se știe, Comisia de dialog se întrunește o dată la doi ani. În anii dintre două reuniuni se întrunesc trei subcomisii ce studiază același document și alcătuiesc fiecare în parte cîte un referat. Apoi, pe baza lor Comisia de coordonare alcătuiește un singur referat care este prezentat Comisiei plenare spre dezbateri, îmbunătățire și aprobare. Spre exemplu, între 3—8 iunie 1985 s-au reunit, în orașul Opole din Polonia, Comitetul de coordonare din cadrul Comisiei internaționale mixte de dialog⁷, care a studiat referatele celor trei subcomisii, avînd ca temă „Taina Preoției în structura sacramentală a Bisericii, în special importanța succesiunii apostolice pentru sfințirea și unitatea poporului lui Dumnezeu”. Referatul Comitetului de coordonare, întrunit la Opole, este prezentat, apoi, Comisiei mixte internaționale de dialog întruniă la Bari (Italia) între 29 mai — 7 iunie 1986.

În 30 noiembrie 1984, S. Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I a declarat că „diferențele care separă cele două Biserici ale noastre sînt serioase. Nu este vorba de diferențe numai în ceea ce privește formularea... Dialogul nostru trebuie să fie un dialog al credinței prin excelență, un dialog care vizează restabilirea credinței unice și identice...”⁸. Prin urmare, dialogul de credință va abodra, fără îndoială, și problemele de natură eclesiologică ce dezbină încă Bisericile noastre.

Una dintre aceste probleme este „uniatismul”. La întrunirea de la Pathmos — Rhodos (1980), toți membri ortodocși ai Comisiei mixte au obiectat prezența uniților în rîndul delegației romano-catolice, ca fiind un obstacol în efortul comun întreprins pentru refacerea unității creștine⁹, deoarece — așa cum arăta un cunoscut teolog — „apropierea din-

⁴ Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică*, în „Mitropolia Ardealului”, nr. 10—12/1982, p. 696.

⁵ Idem, p. 699.

⁶ E. F. Fortino, *Cattolici e Ortodossi in Dialogo*, în „Typos” nr. 68/1984, p. 13.

⁷ Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Dialog ecumenic între ortodocși și romano-catolici*, în „Telegraful Român”, nr. 27—30/1985, p. 3.

⁸ *La Fête Patronale de l'Eglise de Constantinople. Délégation de l'Eglise de Rome au Patriarcat Oecuménique*, în „Episkepsis”, nr. 326/1984, p. 4.

⁹ Rhodes: *Debut du dialogue théologique entre Rome et l'Orthodoxie*, în „S.P.O.”, nr. 49, Paris, 1980, p. 3.

tre cele două Biserici la nivelul psihologiei poporului lui Dumnezeu ar putea fi enorm facilitată de abolirea uniaticismului de către Biserica Romano-Catolică, precum și de o valorificare a unui ecumenism liturgic, ce a reunit credincioșii celor două Biserici într-o comunitate de rugăciune și evlavie¹⁰. Atitudinea Vaticanului față de uniaticism rămâne încă un obstacol serios în calea unirii celor două Biserici¹¹, deși s-a afirmat că „existența actuală a Bisericilor uniate nu trădează nici o intenție de prozelitism”¹². Dimpotrivă, intenția s-a putut observa în numeroase cazuri¹³. Pentru a evita o pluralitate de jurisdicții și deopotrivă pentru a-i încorpora și pe uniati sub jurisdicție directă, au fost create chiar și instituții pe care le-am putea numi „necanonice”, ca spre pildă, „parohii personale”, sau „misiuni cum cura animarum”, capelani și episcopi-vicari pentru categorii specifice de credincioși (grupuri naționale sau lingvistice, emigranți), „instituții care transcend — afirmă canoniștii romano-catolici — diferențele de rit și depășesc limitele teritoriale”¹⁴.

O altă problemă de natură eclesiologică, ce dezbină încă Bisericile noastre, rămâne primatul papal. Eclesiologia romano-catolică a Conciliului II Vatican și cea post-conciliară a rămas încă rigidă în această problemă¹⁵ care nu figurează încă în tematica dialogului ortodox-romano-catolic, dar soluționarea ei ar duce, inevitabil, la materializarea comuniunii „in sacris.”

În anul 1983, vorbind despre „legitimitatea istorică și teologică a papalității”, un teolog romano-catolic reactualiza limbajul tridentin, în sensul că Mintuitorul Iisus Hristos a întemeiat un „primat al lui Petru”, iar „papalitatea este o instituție seculară a Bisericii Romano-Catolice și a Occidentului, ca un element constitutiv al fizionomiei catolicismului”, ca un „sacrament al unității”¹⁶. Totuși unii dintre teologii romano-catolici actuali au avut îndrăzneala de a menționa câteva mărturii ale Bisericii primare, care infirmă tezele asupra primatului și infailibilității¹⁷.

În iunie 1984, cu prilejul vizitei la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, papa Ioan-Paul II declara că Biserica Romano-Catolică „este convinsă că a păstrat, în toată credincioșia, Tradiția apostolică și credința Părinților în ministeriul episcopului Romei, polul vizi-

¹⁰ *Les dialogues oecuméniques hier et aujourd'hui: V-e Séminaire théologique de Chambésy*, în „Episkepsis”, nr. 316/1984, p. 7.

¹¹ Ce Dumnezeu a împreunat, nimeni să nu despartă, în „M.B.”, nr. 4—6/1982, pp. 362—364.

¹² „La Documentation Catholique”, LXVIII (1971), nr. 1578, p. 68.

¹³ Spre exemplu, cei 10.000 copti, uniți cu Roma, emigranți în Canada, „au adoptat ritul latin și au fost absorbiți de Biserica Apuseană” (G. Nedungatt, *Autonomy, Autocephaly, and the Problem of jurisdiction Today*, în „Kanon”, vol. V, Wien, 1981, p. 24).

¹⁴ G. Nedungatt, *art. cit.*, pp. 30—31.

¹⁵ Pr. Nicolae V. Dură, *art. cit.*, p. 626.

¹⁶ R. Blazquez, *El Papa Centro de Unidad en la Iglesia*, în „Salmanticensis” (Universitat Pontificia de Salamanca), vol. XXX (1983), fasc. 1, pp. 63, 70, 80.

¹⁷ *Les Eglises Apostoliques de l'Orient et la pluralité dans l'Eglise Une*, în „Concilium”, 88, 1973, p. 64.

bil și garantul unității" ¹⁸. Dimpotrivă, pentru istoricii vechilor instituții bisericești, primatul papal rămâne o adevărată „nevroză instituțională” ¹⁹, mulți teologi considerând că romano-catolicii ar putea stabili „o nouă concepție privind Biserica și redefini rolul papei”, numai dacă s-ar întruni un al III-lea Consiliu Vatican, primatul fiind și „un obstacol în calea unității creștine în general” ²⁰. Căci, dacă... „Roma consideră primatul drept element constitutiv al Bisericii, orientul consideră această pretenție ca o schimbare a structurii episcopale a Bisericii vechi” ²¹. Așadar, afinitățile doctrinale dintre Bisericile Ortodoxă și Romano-Catolică nu pot subestima divergențele eclesiastice — „consecința unei interpretări diferite a magisteriului episcopilor Romei” ²².

În mediul teologilor romano-catolici se amintește despre o „ordine sau o ierarhie a adevărilor doctrinei catolice” ²³, care ar cuprinde: acordul asupra dogmelor esențiale, trinitare și hristologice, de după primele Sinoade ecumenice, acordul asupra a ceea ce trebuie să îngăduie întoarcerea la comuniunea sacramentală și „acordul în ceea ce privește oficiul petrin în Biserică” ²⁴. Conștiința de greutatea realizării ultimului „acord”, unii teologi romano-catolici vorbesc despre o „criză a credinței” ²⁵, dar și despre o „revoluție, a mirenilor, încercați de secole într-o Biserică ce a eșuat în misiunea ei de a-i recunoaște ca popor al lui Dumnezeu...” ²⁶. Conciliul II Vatican a lansat cunoscutul apel pentru adaptarea Bisericii Romano-Catolice la credințele contemporaneității — acea „aggiornamento” așteptat cu atita ardoare — dar a reafirmat dogma primatului papal, în loc să revizuiască atitudini vetuste și să repună eclesiologia romano-catolică pe făgașul Tradiției autentice.

Înstrăinarea istorică, spirituală și teologică dintre Bisericile din Răsărit și Apus, prin schisma din 1054, cu toate consecințele ei, poate fi eliminată doar printr-o redescoperire a unei eclesiologii a fraternității ce implică „renunțarea la formele pe care le-a îmbrăcat exercitarea primatului papal din momentul rupturii comuniunii canonice” ²⁷. Prin urmare, actul ridicării anatemei, în 7 decembrie 1965, poate fi considerat o „pu-

¹⁸ „La Documentation Catholique”, nr. 14/1984, p. 704.

¹⁹ P. Legendre, *Docteur, je suis fou. Remarques sur la névrose et l'institution*, în „Lumière et Vie”, t. XXVI, no. 133, Lyon, 1977, p. 87.

²⁰ *La Croix*, 16 ian. 1984, pp. 10—11.

²¹ Métropolite Damaskinos de Susse, *Les Relations Oecuméniques entre l'Orient et l'Occident: réflexions et perspectives*, „Episkepsis”, nr. 300/1983, p. 11.

²² Em. Timiadis, *Saint Pierre dans l'Exégèse Orthodoxe*, în „Istina”, nr. 1/1978, p. 56.

²³ Prof. G. Thils, *Les traductions françaises du Décret sur l'Oecuménisme*, în „Ephemerides Theological Lovanienses”, t. 41 (1965), p. 565.

²⁴ M. J. Dessain, *Le Cheminement des Eglises Catholique Romaine et Anglicane vers l'Union*, în „Nouvelle Revue Theologique”, t. 99, 1977, p. 488.

²⁵ G. Martele, *Deus mille ans d'Eglise en question. Crise de la foi, crise du prêtre*, Paris, 1984, pp. 1—2.

²⁶ D. Clark, *La révolution tranquille*, în „Vie Consacrée” (Bruxelles), nr. 6/1984, p. 379.

²⁷ Emm. Lanne, O.S.B., *Eglises-Soeurs, Implications ecclésiologiques du Tomos Agapis*, în „Koinonia”, Paris, 1975, p. 71.

rificare a memoriei celor două Biserici" ²⁸ numai dacă aduce eliminarea consecințelor eclesiologice ale schismei și o totală „reconciliere” ²⁹, un obstacol major în calea acesteia fiind primatul papal.

În opinia teologilor apuseni, Biserica Romano-Catolică se caracterizează „prin insistența ei asupra aspectului petrin al apostolicității și asupra structurii sale episcopale”, în timp ce Biserica Ortodoxă este „întemeiată mai degrabă pe harisma apostolică decât pe apostolicitate” ³⁰. Prin urmare, teologia romano-catolică reduce apostolicitatea doar la aspectul ei petrin. Dimpotrivă, pentru teologia ortodoxă, harisma apostoliei — de care s-au învrednicit în mod egal cei 12 ucenici — rămâne, într-adevăr, unică și irepetabilă în istoria Bisericii creștine, iar apostolicitatea este atributul inerent al Bisericii din epoca Sfinților Apostoli și etalonul de raportare și criteriu al ortodoxiei oricărei învățături de credință. În teologia romano-catolică se mai afirmă că „în sinul colegiului, episcopul Romei, ca succesor al lui Petru, primește o harismă specială, harisma funcțiunii care îl îndreptățește să moștenească privilegiile lui Petru în colegiu și în Biserica universală” ³¹, dar pentru tradiția canonică ortodoxă, „succesiunea lui Petru se poate afla în persoana episcopului fiecărei Biserici locale” ³². Sfântul Duh este Adevărul unității și al credinței. Criteriul unic al unității Bisericii rămâne mărturisirea aceleiași credințe propovăduite de Sfinții Apostoli. Simbol al acestei unități, Sf. Apostol Petru nu reprezintă autoritatea Întemeietorului Bisericii și nici nu i se poate substitui Lui. Prin urmare, nu se poate revendica vreun drept de jurisdicție universală, pe baza unor obiceiuri necanonice. În anul 256, Sf. Ciprian scria despre „demnitatea Bisericii... rînduită prin voința dumnezeiască”, și despre faptul că „fiecare episcop are toată libertatea de voință în administrarea Bisericii sale, urmînd să dea seama lui Dumnezeu de faptele sale” ³³. Biserica primară a condamnat pe cei care au rîvnit întîietatea, impietînd asupra ordinii canonice stabilite și disprețuînd rînduiala Tradiției apostolice. De fapt, în mediul teologilor apuseni se recunoaște că „Orientul a rezistat întotdeauna intervențiilor romane în viața sa canonică. Autoritatea și acțiunea scaunului roman s-au materializat doar într-un patriarhat latin” ³⁴. Într-un vechi Catehism al Bisericii armene, atribuit Sfîntului Grigore Lumină-

²⁸ J. Ratzinger, *Schisme anathématique. Les conséquences ecclésiologiques de la levée des anathèmes*, în „Koinonia”, Paris, 1975, p. 93.

²⁹ L. Bouyer, *Réflexions sur le rétablissement-possible de la communion entre les Eglises Orthodoxe et Catholique. Perspective actuelles*, în „Koinonia”, Paris, 1975, p. 114.

³⁰ *Apostolicite et charisme apostolique*, în „Istina”, nr. 4/1983, p. 352.

³¹ Yves Congar, *Le Pape comme Patriarche d'Occident* în „Istina”, nr. 4/1983, p. 385.

³² A. Papadakis, *Ecumenism in the Thirteenth Century: the Byzantine Case*, în „St. Vladimir's Theological Quarterly”, nr. 3/1983, p. 213.

³³ Sf. Ciprian, *Scrisori baptismale*, trad. Gh. Badea, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 12/1982, p. 108.

³⁴ Yves Congar, *Autonomie et pouvoir central dans l'Eglise vue par la Théologie catholique*, în „Kanon”, vol. IV, Viena, 1980, p. 133.

torul, se preciza că „pe piatra tare (stîncă n.n.), Mintuitorul clădește și zidește temeliiile adînci ale Bisericii”³⁵ — o sugestivă subliniere că în colegiul apostolic, Sf. Apostol Petru a fost un „primus inter pares”, iar „fiecare scaun își poate revendica drept căpetenie pe toți apostolii, fiindcă Stăpînul fiecărui scaun sau tron este însuși Hristos”³⁶. Sugerînd această realitate, Comunicatul dat de Comisia teologică mixtă romano-catolică — vechi orientală —, întrunită la Viena între 3—9 septembrie 1973, preciza că „rolul episcopului Romei este văzut în cadrul Sinodului și nu deasupra lui”³⁷.

Depășind vechile și cunoscutele dispute care au separat și mai mult cele două Biserici și cultivînd astăzi o nouă atmosferă se recunoaște că „de-a lungul secolelor, Roma a văzut în Bisericile Ortodoxe niște Biserici rivale, pe care s-a străduit să le slăbească, dar datorită unei îmbunătățiri inteligente a raporturilor dintre papalitate și colegialitate, ea vede de acum înainte în acestea pe surorile cu care trebuie să se reconcilieze”³⁸. De cealaltă parte s-a subliniat că „cele două Biserici, Catolică și Ortodoxă, s-au redescoperit în acești ultimi ani ca Biserici surori, concepție ce crează obligații în ceea ce privește intercomuniunea. Referitor la eclesiologie, pot apare noi perspective, „dacă s-ar putea reînnoi slujirea lui Petru în sensul unui primat înțeles nu ca o competență jurisdicțională, ci ca o slujire și o obligație; și deținătorul său nu ca un episcop universal, ci — după expresia papei Grigorie I — ca slujitorul slujitorilor lui Dumnezeu. Acest primat ar fi, mai mult, integrat într-o eclesiologie a poporului lui Dumnezeu, într-o perspectivă a adunării Bisericilor orientale în jurul unui primat”³⁹. Teologul protestant Oscar Cullmann este și el de părere că doctrina primatului papal nu va constitui un obstacol pentru refacerea unității creștine, a unei adevărate unități în diversitate, și nu în uniformitate, dacă „primatul” se va transforma într-o slujire harismatică despuțată de pretențiile sale deformate”⁴⁰. Unii teologi ortodocși au arătat că „rămîne acest hiatus profund între colegialitatea episcopală și infailibilitatea papei, obstacol care, pentru moment, pare insurmontabil. Trebuie deci să reflectăm la modul în care putea fi găsit adevăratul sens al primatului”⁴¹. Biserica Ortodoxă recunoaște numai o unică infailibilitate: cea a Domnului Iisus Hristos, și a Trupului Său, Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

³⁵ Agathangelos, *The Teaching of St. Gregory (An Early Armenian Cathachism)*, trans. by R. W. Thomson, Cambridge, Mass. 1970, par. 489 (p. 112).

³⁶ Geevarghese Mar Ostathios, *Autonomy and Autocephaly in the Doctrine of the Ancient Oriental Churches*, în „Kanon”, vol. V, Viena, 1981, pp. 131, 140.

³⁷ *Ibidem*, 132.

³⁸ *Un theologien catholique parle du Concile Orthodoxe*, în „S.O.P.”, nr. 47, Paris, 1980, p. 14.

³⁹ *Où en est l'Oecuménisme aujourd'hui? Réponses d'un orthodoxe, d'un catholique-romain et d'un protestant*, în „Episkepsis”, nr. 251/1981, p. 12.

⁴⁰ *La Papauté peut-elle être considérée comme un ministère charismatique?*, în „Positions Luthériennes”, nr. 3/1976, pp. 141—146.

⁴¹ *Que l'Eglise présente le visage du Christ*, în „S.O.P.”, no. 49, Paris, 1980, p. 13.

Orice altă infailibilitate este ispită și păcat capital (Facere 3, 5). Dar în eclesiologia Conciliului II Vatican, primatul este încă un „mysterium trameudum et fascinosum” așa cum apare în Constituția dogmatică asupra Sfintei Liturghii „Sacrosanctum Concilium” (4 decembrie 1963), Constituția dogmatică „Lumen Gentium” (21 noiembrie 1964) — un fel de „Magna Charta” a Conciliului II Vatican — apoi Decretul „Christus Dominus” (28 octombrie 1965) și Constituția pastorală „Gaudium et Spes”. Ideea primatului papal a fost strecurată și în unele declarații comune oficiale, făcute de Comisiile mixte de dialog romano-catolice cu diferiți parteneri. De pildă, în Declarația comună anglicano-romano-catolică, din anul 1976, se afirma că „singurul Scaun care revendică primatul universal și care l-a exercitat încă este Scaunul Romei, cetate în care au murit Petru și Pavel”, iar în Declarația comună anglicano-romano-catolică, din anul 1981, se menționa că „jurisdicția episcopului Romei ca primat universal este numită ordinară și imediată (adică fără mijlocire) pentru că este inerentă funcției sale”⁴².

În dialogurile cu teologii necalcedonieni și ortodocși, afirmarea primatului papal este mai reținută, limitându-se la precizări privind poziția Bisericilor respective. Spre pildă, la a patra Consultație neoficială de la Viena (1978), între teologii romano-catolici și cei necalcedonieni, în comunicatul oficial s-a precizat că, „în concepția Bisericii Romano-Catolice, dezvoltarea istorică a primatului episcopului Romei are rădăcinile sale în planul divin privind Biserica... Rolul episcopului Romei are trebuință de o discuție și de o elucidare suplimentară și comună, atât între Bisericile surori, cât și în cadrul comuniunii romane, pe baza canoanelor de la Niceea”⁴³. Evident, această discuție suplimentară va cere iarăși și iarăși noi dezbateri fiindcă nici un canon niceean nu prevede vreun rol special pe seama episcopului Romei. La a cincea consultație teologică între Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Romano-Catolică (Odessa, 1980) s-a afirmat că „cele două părți au recunoscut importanța canonului 34 apostolic, care servește drept normă pentru raporturile dintre episcopii Bisericilor locale și întiiistătorii lor, chiar dacă noi nu sîntem de acord în privința modalităților în care se aplică acest canon și a rațiunilor pentru care un episcop este considerat primul între egalii săi”⁴⁴.

Congregația „De Doctrina Fide” reafirma, în luna mai 1982, că „puterea de jurisdicție asupra tuturor Bisericilor particulare nu aparține primatului pentru rațiuni umane sau pentru a răspunde unei necesități istorice, ci ea face parte intrinsecă de jure divino. Papa are asupra întregii Biserici o putere plenară, supremă și universală, pe care o poate

⁴² Commission International Anglicane-Catholique Romaine. *Rapport Finale*, Nindor 1981, în „Service d'Information”, nr. 49/1982, pp. 100, 109.

⁴³ Quatrième consultation non officielle entre théologiens des Ancienss Eglises Orientales et de l'Eglise Catholique, în „Proche Orient Chrétien”, t. XXVIII (1978), fasc. III—IV, pp. 379—380.

⁴⁴ Conversations entre l'Eglise Orthodoxe Russe et l'Eglise Catholique Odessa, mars 1980, în „Service d'Information”, 1980, III—IV, nr. 44, p. 124.

exercita întotdeauna în mod liber. Această putere poate lua diferite forme după exigențele istoriei, dar ea nu poate lipsi niciodată⁴⁵. Tot în 1982, un teolog romano-catolic declara că „definiția dogmatică a Vaticanului I asupra jurisdicției și infaibilității pontificale n-a fost contrazisă de Vatican II, ci reluată și precizată, prezentind puterea proprie a episcopilor în comuniune cu papa” deoarece „primatul papal rezultă din martiriul celor doi apostoli la Roma, care rămâne actul fondator al Bisericii romane”⁴⁶.

Pentru canoniștii apuseni, papa este „succesor în oficiul petrin de conducere al Bisericii universale”, iar episcopii sînt „succesori ai apostolilor în administrarea propriilor eparhii”⁴⁷. Prin urmare, cei unsprezece apostoli sînt limitați la o singură eparhie, la o jurisdicție eparhială. Mărturiile neotestamentare ne confirmă însă faptul că toți cei 12 sfinți Apostoli au primit „potestas regiminis”, au primit o jurisdicție universală în baza harismei apostolice. Toți au înființat scaune apostolice (în Asia Mică, Alexandria, Antiohia etc.) în baza egalei îndreptățiri privind exercitarea puterii bisericești încredințate de Mîntuitorul Iisus Hristos, și în consecință, origine apostolică nu-și poate revendica numai scaunul roman⁴⁸. Toate Bisericile au primit plenitudinea puterii (canonul 4 Sinod I ecumenic), Mîntuitorul fiind izvorul harului deopotrivă pentru toți apostolii care au fost și primii ei membri, primii ei organizatori. Prin această, principiul sinodalității s-a afirmat ca principiu de bază în lucrarea Bisericii. În baza harismei apostolice, Sfinții Apostoli au avut o jurisdicție universală și n-au limitat misiunea lor itinerantă de evanghelizare — primită ca poruncă de la Mîntuitorul (Matei 28, 18) — la o singură Biserică sau comunitate eclesială, ci au dat Bisericilor întemeiate de ei un caracter autocefal. Mărturie stau epistolele Sfîntului Apostol Pavel către Romani, Galateni, Corinteni, Tesaloniceni etc., iar Apocalipsa Sfîntului Ioan menționează pe toate cele șapte Biserici autocefale din Asia (Apocalipsa I, 4, 11). Vechile liste episcopale și „Martirologii” adevărate că toate comunitățile ecleziale conduse de un episcop se administrău și conduceau independent unele de altele, după rînduiala statornicită de Sfinții Apostoli. În organizarea administrativă a provinciilor bisericești au fost avute în vedere două principii de bază: principiul teritorial (can. 17 Sinodul IV ecumenic) și principiul etnic (canoanele 34 apostolice și 9 Antiohia). Procesul de centralizare al organizării ecleziastice — determinat de noile forme de organizare administrativ-teritorială a Imperiului roman (dieceze și prefeturi) — a făcut ca starea de autocefa-

⁴⁵ *Observations de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi sur le Rapport Final de la I.A.R.C.I.C. (5 mai 1982)*, în „Istina”, nr. 3/1982, p. 318.

⁴⁶ P. Grelot, *Pierre et Paul Fondateurs de la Primauté Romaine*, în „Istina”, nr. 3/1982, pp. 229, 265.

⁴⁷ G. Nedungatt, *Autonomy, Autocephaly, ...* p. 26.

⁴⁸ F. Dvornic, *The Idea of Apostolicity in Byzantium and the Legend of the Apostle Andrew*, Cambridge, 1958, p. 342; J. Meyendorff, *The Orthodox Church, Its Past and its Role in the World Today*, New York, 1962, p. 213.

lie să fie trecută pe seama unităților administrative superioare (exarhate și apoi patriarhate) ⁴⁹.

Așadar, procesul evolutiv al formelor de organizare și conducere din viața Bisericii rămâne o dovadă peremptorie a stării de autocefalie a diferitelor unități bisericești. Pretențiile de jurisdicție universală — sînt infirmate de însăși realitatea istorică a organizării bisericești.

În lumina eclesiologiei și doctrinei canonice ortodoxe, Scaunul Patriarhiei ecumenice se bucură — în cadrul Ortodoxiei — doar de o prerogativă de înțietate onorifică. De altfel, atît Scaunul din Roma veche, cît și cel din „Roma cea nouă”, s-au bucurat de prerogativa înțietății onorifice acordată de Părinții Bisericii la Sinoadele ecumenice (canoanele 3 Sinodul II ecumenic ; 28 Sinodul IV ecumenic). Revendicarea anacronică a vreunui primat de altă natură — decît cel onorific — pe seama Scaunului de Constantinopole ar duce la distrugerea unității Ortodoxiei, și la afirmarea unui alt primat papal, un alt obstacol în calea refacerii unității creștine.

Un canonist ortodox a declarat, nu de mult, că drumul unirii Bisericii Romano-Catolice cu Biserica Ortodoxă „nu trece prin Sacra Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus” și nici „printr-un act de revizuire a concordatelor cu Vaticanul” ⁵⁰, ceea ce poate duce la un impas total în dialogul teologic. Va trebui să se înțeleagă că fiecare Biserică orientală locală poate pretinde că este Biserica cea „una, sfîntă, sobornicească și apostolească”. Numai atunci, într-adevăr concepția romano-catolică despre primat și infaibilitatea papală nu va mai constitui „... cel mai mare obstacol în calea apropierii dintre Bisericile Romano-Catolice și cele Ortodoxe...” ⁵¹. Numai în măsura în care va fi abordată și soluționată această spinoasă problemă eclesiologică se vor putea aștepta rezultate pozitive și implicit materializarea dorinței comune de refacere a unității creștine pierdute în anul 1054.

Animați de spiritul ecumenist al vremurilor noastre și de dorința sinceră pentru refacerea unității creștine, teologii ortodocși consideră că însuși primatul papal nu rămîne un obstacol insurmontabil, firește și în funcție de dialog, care deocamdată se referă la cele „trei etape ce jalonează evoluția Bisericii Romano-Catolice de la unionism la ecumenism” ⁵². Ecumenismul nu trebuie însă înțeles ca un „pluralism legitim în comuniunea aceleiași credințe...” ⁵³ ci ca unitate în diversitate, care are același Domn, aceeași credință și aceleași Taine instituite de Mîntuitorul Hristos, Unicul Cap al Bisericii.

⁴⁹ Canoanele 6, 7 Sinodul I ecumenic ; 2, 3, Sinodul II ecumenic ; 9, 17, 28 Sinodul IV ecumenic ; 36 ; 38, 39 Sinodul II trulan.

⁵⁰ Point de Vue de S. E. le Métropolit Bartholomé de Philadelphia sur la Dialogue Orthodoxe-Catholique-Romain, în „Episkepsis”, nr. 287/1983, p. 3.

⁵¹ Point de Vue de S. E. le Métropolit Damaskinos de Suisse sur la Primat Papal, în „Episkepsis”, nr. 296/1983.

⁵² R. Clément, S. J. Deux décennies après Vatican II: où en este l'œcuménisme en Orient ?, în „Proche Orient Chrétien”, T. XXXIII (1983), fasc. 1—4, p. 217.

⁵³ Idem, p. 234.

MAICA DOMNULUI ÎN EVLAVIA CREDINCIOȘILOR ORTODOCȘI *

de : LIVIUS IOAN JEBELEAN

I. Cinstirea Maicii Domnului în credința și cultul Bisericii

Biserica este o triadă unică și universală înglobând elementele divin, cosmic și uman.

Maica Domnului face parte din sistemul nostru teologic, fiind lefată de Iisus Hristos — Dumnezeu, de minunile, învierea și întregul proces al mântuirii neamului omenesc.

„Ea face parte din sistem în măsura în care prin ea ni se dezvăluie o parte din intențiile lui Dumnezeu cu lumea, intenții dezvăluite în întregime prin Iisus Hristos și prin opera Lui de răscumpărare”¹.

Cultul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu de hiperdulie sau „supravenerare”, cunoaște o amploare deosebită în Biserica creștină. Prin Sinodul VII ecumenic, Biserica a investit cu autoritate de dogmă cultul destinat Maicii Domnului așezînd-o deasupra tuturor sfinților și chiar a îngerilor, cărora li se acordă numai „cinstire” sau „venerare”. Cultul Sfintei Fecioare Maria nu implică doar o tradiție omenească de pietate ci „vrerea lui Dumnezeu transmisă credincioșilor prin Sfîntul Duh”².

Caracterul profetic al cuvintelor rostite de Preacurata : „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău” (Luca 1,38) reflectă destinația și rolul ei deosebit în iconomia mîntuirii hotărîtă de însuși Dumnezeu, prin viitoarea naștere supranaturală a persoanei a doua a Sfintei Treimi. Expresia „că iată de acum mă vor ferici toate neamurile” (Luca 1, 48) este edificatoare pentru supracinstirea Maicii Domnului în mijlo-

* Lucrare de seminar susținută în iunie 1981 în cadrul cursurilor postuniversitare efectuate la Facultatea de Teologie romano-catolică din Regensburg — R. F. G., la catedra de liturgică, sub îndrumarea prof. dr. Bruno Kleinheyer.

¹ Mitropolit Antonie Plămădeală, *Maica Domnului în teologia și viața ortodoxă*, în „B.O.R.”, nr. 9—10/1978, p. 1115.

² Pr. conf. Ilie Moldovan, *Învățătura Sfintei Scripturi despre Preacurata Fecioară Maria și implicațiile ei religio-morale*, în „Ortodoxia”, nr. 3/1980, p. 483.

cul tuturor creștinilor. Ea „este tronul lui Dumnezeu, scara luminii, pentru că lumina coboară prin ea”³. Pe lângă calitatea de Maică a lui Dumnezeu născând trupește pe Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii, Preasfînta Fecioară este „mai cinstită decît Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît Serafimii”, purtînd și calificativul de „aeipar-tenia” sau „pururea fecioara”, consecință a nașterii supranaturale a Mîntuitorului. Pururea Fecioria Maicii Domnului este vestită mai dinainte de proorocii Vechiului Testament (Isaia 7, 14; Ezechil 42, 2), re-luată în Sfintele Evanghelii (Matei 1, 18, 23, 25; Luca 1, 27), mărturisită de dascălii Bisericii și formulată ca dogmă la Sinodul V ecumenic. „Orice fecioară — scrie Sf. Ioan Damaschinul — își pierde fecioria ei prin naștere, dar această Fecioară înainte de naștere, rămîne Fecioară în naștere și după naștere”⁴.

Pentru credincioși, Preasfînta Fecioară Maria reprezintă un înalt model de viață întru Hristos. Cinstirea adusă Maicii Domnului trebuie să aibă un corespondent real în viața noastră, creștinii fiind chemați deopotrivă să-L intrupeze duhovnicește pe Mîntuitorul în sufletul lor. „Nu numai în Maria ci și în tine — scrie Origen — trebuie să se intrupeze Cuvîntul lui Dumnezeu... La ce-mi folosește să spun că Iisus a venit numai în trupul pe care l-a luat din Maria dacă nu arăt că El a venit de asemenea și în trupul meu”⁵.

Preasfînta Fecioară s-a bucurat de o cinstire deosebită din partea credincioșilor încă din timpul vieții, deoarece persoana ei a fost mereu asociată în chip firesc cu cea a divinului Mîntuitor. Așa au procedat Sfinții Apostoli și toți cei ce L-au urmat pe Iisus Hristos în timpul vieții. Și Sfinții Părinți vorbeau cu mare respect despre Sfînta Fecioară. Sf. Ambrozie a denumit-o „tipul Bisericii” și se întreabă: „Cine este mai de cinste decît Maica Domnului?”.

Supravenirea Maicii Domnului este evidentă în cadrul cultului Bisericii, unde se găsesc numeroase rugăciuni și cereri adresate Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Ne adresăm Sfintei Fecioare cu rugăciuni ca: „Ceea ce ești rugătoare caldă și zid nebiruit, izvor de milă și lumii scăpare, cu dinadinsul strigăm către tine, Născătoare de Dumnezeu, Stăpînă: vino degrab și ne izbăvește din nevoi, ceea ce ești singură grabnic folositoare”; „Nădejde și întărire și zid de scăpare nemîșcat, cîștigîndu-Te pe Tine, Stăpînă ajută-ne, milostivindu-Te spre noi... că pe tine singură te-am cîștigat”; „Nu ne vom depărta de tine Stăpînă, că Tu izbăvești pe robii tăi pururea din toate nevoile”; „Vino degrab și mă izbăvește din nevoi: ajutorului omenesc nu mă încredința pe mine, că altă mîngiere nu am afară de tine, Stăpînă a lumii”⁶.

³ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici*, în „Ortodoxia”, nr. 4/1950, p. 609.

⁴ S. Jean Damascène, *Homélies sur la Nativité et la Dormition*, în „Sources Chrétiennes”, Paris, 1961, p. 127.

⁵ Origen, în *Genesim*, 3, 7, în „Sources Chrétiennes”, nr. 7 bis, Paris, 1976, p. 123.

⁶ Ceaslov, București, 1970, pp. 485—496.

În cadrul sfintei liturghii și a celorlalte slujbe bisericești, numele Preasfintei Născătoare de Dumnezeu este invocat de foarte multe ori. La fiecare ectenie, înainte de ecfonis și în cadrul proskomidiei este accentuată cinstirea deosebită a Maicii Domnului. Imediat după prefarea Sfintelor Daruri, preotul rostește: „Mai ales pentru Preasfinta, Curata, preabinecuvântata, mărita Stăpîna noastră de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Maria”, la care credincioșii i se asociază cîntînd imnul numit „Axion”.

În rînduiala slujbelor zilnice (Laudele bisericești — stihirile speciale de la sedelne și canoanele toate de la utrenie înțîlnim cîntări speciale: tropare ale Născătoarei numite „Theotokia”. De asemenea alte cîntări sînt prevăzute la vecernie, în cadrul ofierii sfintelor Taine și ierurgii⁷.

Cărțile de ritual („Octoihul”, „Triodul”, „Penticostarul”, „Mineiele” și „Ceaslovul”) sînt bogate în imne legate direct și indirect de Preasfinta Fecioară Maria. Ele interpretează toate evenimentele importante din viața sfinților, dar mai ales pe cele din viața Preasfintei Născătoare de Dumnezeu: Nașterea Fecioarei, Aducerea la Templu, Bunavestire, Nașterea lui Hristos, Adormirea și Mutarea la cer a Născătoarei. În cărțile de cult găsim „o vastă simfonie a sacralului și miraculosului, ca transpunere în sfera umană a puterii dumnezeiești; evenimentul crucial al penetrației divinului în uman este evenimentul Bunevestiri descris în canonul Bunevestiri sub forma dialogului dintre Arhanghelul Gavriil și Sfînta Fecioară”⁸. Primele tropare închinat Născătoarei de Dumnezeu sînt atribuite Sfîntului Chiril al Alexandriei⁹.

Cultul Bisericii Ortodoxe cuprinde și slujbe speciale, alcătuite în cinstea și spre lauda Preasfintei Fecioare, dintre care amintim „Acatisitele”, „Paraclisul” și „Prohodul Maicii Domnului” ca o imitație a „Prohodului Domnului” din slujba utreniei Sîmbetei Celei Mari (în Triod)¹⁰.

Cinstirea Maicii Domnului este exprimată în cultul public al Bisericii și prin diferite genuri de predici (omilii, panegirice, cuvîntări de laudă) rostite de clerici și teologi la diferite praznice mariologice, mai ales cu începere din secolul V. Menționăm cuvîntările patriarhilor ecumenici Proclu și Gherman, ale Sfîntului Andrei Criteanul (+740) la Nașterea Preasfintei Fecioare Maria, ale Sfîntului Ioan Damaschinul (+749); predicile rostite de Ilie Miniati (+1714), etc.¹¹.

Așadar, cinstirea Sfintei Fecioare în cultul public al Bisericii s-a manifestat încă de la început, prin mai multe forme de exprimare, dar

⁷ Pr. prof. Ene Braniște, *Liturgica generală*, București, 1985, p. 241.

⁸ Pr. prof. Nicolae Buzescu, „Panagia Theotokos” în *imnologia mineelor*, în „*Orthodoxia*”, nr. 3/1980, p. 538.

⁹ D. I. Belu, *Maica Domnului în lumina imnelor liturgice*, Caransebeș, 1941.

¹⁰ Pr. prof. Ene Braniște, o. c., p. 241.

¹¹ Lista predicilor mariologice din literatura patristică greacă, în *Indicele*, lui P. Cavallera din Migne, P.G., Paris, 1912, col. 165—167.

„cea dintîi ca importanță este instituirea de sărbători sau zile anumite din cursul anului bisericesc, consacrate pomenirii și cinstirii ei deosebite”¹².

II. Sărbătorile Maicii Domnului

Preasfînta Fecioară este sărbătorită în mod deosebit de mai multe ori în cursul anului bisericesc, prin praznice care amintesc diferite momente importante ale participării ei la procesul mîntuirii obiective săvîrșite de Mîntuitorul Iisus Hristos, precum și unele minuni săvîrșite după mutarea la viața veșnică.

Din punct de vedere al importanței lor, sărbătorile Maicii Domnului se împart în două categorii: sărbători mari, trecute de Biserică între „praznicele împărătești” și sărbători de mai mică importanță. Ele sînt numeroase de-a lungul anului bisericesc și ne arată gradul superior de cinstire acordată Maicii Domnului, legătura lor cu cele închinat Domnului, Sărbătorile Maicii Domnului existente în secolul V în Biserica Răsăriteană, au pătruns și în Biserica Apuseană în secolul VI. La baza lor stă, de asemenea, și sfințirea unui însemnat număr de biserici în secolele V—VI închinat Preasfintei Fecioare. Sărbătorind „zilele Maicii Domnului”, serbăm opera de mîntuire a lui Iisus Hristos despre care vorbesc și textele liturgice.

1. Sărbătorile mari ale Maicii Domnului

a) Nașterea Maicii Domnului („To ghenetion tis Theotokou”, numită în popor „Sfîntă-Măria mică”) — la 8 septembrie. Ziua Nașterii fiicei Sfinților Ioachim și Ana a constituit un prilej de bucurie. Praznicul existînd din primele veacuri creștine. În Răsărit, începutul acestei sărbători trebuie plasat între Sinodul III (431) și Sinodul IV ecumenic (451), ea fiind generată la aniversarea sfințirii unei biserici din Ierusalim, închinat Sfintei Fecioare¹³. În Apus, sărbătoarea a fost mult mai tîrziu generalizată (în secolul IX), deși a fost introdusă de papa Sergiu I (687—701).

Legată de această sărbătoare este și ziua de 9 septembrie cînd prăznuim Soborul (pomenirea) Sfinților Ioachim și Ana, părinții Născătoare de Dumnezeu¹⁴.

b) Intrarea în biserică a Maicii Domnului („I isodos tis Theotokou”, numită în popor și „Vovidenia” sau „Ovedenia”) — la 21 noiembrie — în amintirea zilei în care Sfinții Ioachim și Ana și-au adus fiica pe atunci în vîrstă de trei ani, la templu. Acolo a rămas pînă la vîrsta de 14 — 15 ani, ca una ce fusese hărăzită Domnului de părinții ei.

¹² Pr. prof. Ene Braniște, o. c., p. 232.

¹³ Idem, p. 237.

¹⁴ Ibidem.

Sărbătoarea a fost stabilită în amintirea sfințirii bisericii „Sfânta Maria cea nouă” din apropierea templului din Ierusalim, în secolul VI, împăratul Justinian I a fixat data de 21 noiembrie, odată cu construirea unei biserici la Ierusalim închinată Sfintei Fecioare, tirnosirea ei având loc în 20 noiembrie 543. Sărbătoarea a fost generalizată în tot Orientul înainte de secolul VII, dascălii Bisericii făcând amintirea acestui praznic. Omiliile Sfântului Andrei Criteanul (740) și ale patriarhului ecumenic Gherman I (733) fac referință la această sărbătoare¹⁵.

c) Bunavestire („O Evangelismos”, „Imera Aspasmu”, „Ziua salutării”, „Blagoveștenie”) — 25 martie. „Bucură-te cea plină de har”. Acestui mesaj cresc al Bunevestiri, căruia Maica Domnului i-a răspuns în sfințenia ascultării și conștiinței ei libere, Biserica i-a adus un omagiu unic prin praznicul zilei în care Sf. Arhanghel Gavriil, a vestit-o că va naște pe Mesia (Luca 1, 26—38).

La început și acest praznic a fost închinat Domnului, sub denumirea „Sărbătoarea Zămislirii Domnului”, anunțând planul divin al mîntuirii întregului neam omenesc, precum și consimțămîntul Preasfintei Fecioare de a împlini voia lui Dumnezeu („Fie mie după cuvîntul tău” — Luca 1, 38) întru „reunirea cerului cu pămîntul sălășluit între noi...” (Ioan 1, 14).

Prin acel „da” rostit atunci, Preasfinta Fecioară devine prima faptură umană sfințită și mîntuită. „La început s-a crezut că tot la acea dată de 25 martie ar fi fost ulterior răstignit Hristos”... după cum rezultă din mai multe manuscrise ale „Martirologiului Ieronimian”¹⁶. În cinstea acestei sărbători ne-au rămas predici clasice rostite de patriarhul Proclu (+446)¹⁷, episcopul Vasile al Seleucie¹⁸, arhiepiscopul Petru Chrysologul al Ravenei¹⁹.

În Răsărit data sărbătorii a fost generalizată încă din prima jumătate a secolului V, respectiv de la Sinodul VI ecumenic, cînd Preasfinta Fecioară a fost supranumită „Născătoare de Dumnezeu”, termenul intrînd în circulația oficială a Bisericii creștine.

În Apus sărbătoarea a fost introdusă de papa Leon II (681—683), dar data praznicului a fost generalizată în secolul XI²⁰. După vechiul calendar păstrat încă de unele Biserici creștine, data sărbătorii este 7 aprilie.

d) Adormirea Maicii Domnului („I kimisis tis Theotokou”, „Dormitio Mariae”, „Uspenia” sau „Sîntă Măria Mare”) — la 15 august. După o veche tradiție locul „Adormirii Maicii Domnului” ar fi în apropierea sălii unde a avut loc Cina cea de Taină, respectiv pe muntele Sionului din Ierusalim, unde se află o stîncă scobită.

¹⁵ Migne, P.G., t. XCVIII, col. 291—320 și 1481—1500.

¹⁶ Rudolf Graber, *Marienteste im Jahreslauf*, Würzburg, 1979, p. 31.

¹⁷ Migne, P.G., t. LXV, col. 679 ș.u.

¹⁸ Migne, P.G., t. LXXXV, col. 425 ș. u.

¹⁹ Migne, P.L., t. LIV col. 508 ș. u.

²⁰ F. Cabrol, *Fête de l'Annonciation*, în „Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de liturgie”, t. I, Paris, 1903, col. 2241 ș. u.

Conform mărturiei istoricului bisericesc Nichifor Calist, sărbătoarea „Adormirii” a apărut începînd cu secolul V²¹. Generalizarea ei este datorată împăratului bizantin Mauriciu (582—603), care a rezidit biserica „Maicii Domnului” din Ghetsimani, fixînd definitiv data sărbătorii la 15 august²². În secolul VI sărbătoarea este menționată și în Apus, pentru prima dată la Sf. Grigore, episcopul de Tours (+593)²³. Generalizarea ei în Apus, s-a datorat papei Teodor I (642—649), care i-a stabilit aceeași dată calendaristică fixată la Constantinopole²⁴. Ea se află inclusă din cele mai vechi timpuri și în calendarele Bisericii armeană, coptă și etiopiană²⁵.

Trupul Preacurat al Maicii Domnului s-a îmbrăcat în lumina necăstăciunii și s-a mutat în chip tainic la cer ca o operă a Mîntuitorului Iisus Hristos care l-a îndumnezeit²⁶. Prin trecerea Maicii Domnului în nemijlocita comuniune cu Dumnezeu, ea își amintește pururea de noi, ne poartă în inima ei de mamă și se roagă lui Dumnezeu pentru noi toți. Aici trebuie făcuă și deosebirea de grad și de intensitate între mijlocirea sfinților și mijlocirea Maicii Domnului.

2. În afară de cele patru mari sărbători închinete Preasfintei Fecioare, printre „sărbătorile împărătești” enumerate pînă acum, mai există în calendarul ortodox și alte sărbători ale Maicii Domnului, legate de amintirea unor evenimente și minuni săvîrșite prin puterea Preacuratei.

a) Cea mai veche — cu începere din secolul V — este „Soborul Maicii Domnului”, ce are loc a doua zi de Crăciun (26 decembrie), fiind legată de praznicul Nașterii Domnului. Unii patrologi au stabilit ca termen incipient de prăznuire data Sinodului III ecumenic²⁷.

b) „Acoperămîntul Maicii Domnului” — la 1 octombrie — sărbătoare în amintirea unei minuni petrecute în biserica „Maica Domnului” din cartierul Vlahernelor din Constantinopole, pe timpul împăratului Leon VI Înțeleptul (886—911), cînd Preasfînta Fecioară s-a arătat Sfințului Andrei supranumit „cel Nebun pentru Hristos”, ca protectoare și mijlocitoare a creștinilor²⁸. Sărbătoarea se prăznuiește cu mult fast în mănăstiri, printre care ocupă un loc aparte Sf. Munte Atos.

c) „Punerea cînstiului veșmînt al Maicii Domnului în racle” — la 2 iulie (sinaxarul din „Mineiul” pe luna iulie).

d) „Punerea brîului Maicii Domnului în racle” — la 31 august (sinaxarul din „Mineiul” pe luna august).

²¹ Pr. prof. Ene Braniște, o. c., p. 235; F. Bihlmeyer, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, VI, Aufl., Paderborn, 1911.

²² Nichifor Calist, *Ist. Bis.*, XVII, 28, Migne, P.G., t. CXLVII, col. 292.

²³ Migne, P.G., t. CXLVII, col. 292.

²⁴ Migne, P.L., t. LXXI, col. 708—713.

²⁵ A. Raës, *Aux origines de la fête de l'Assomption*, în „*Orientalia Christiana Periodica*”, Roma, 1946, pp. 262—274.

²⁶ Pr. prof. Nicolae Buzescu, *art. cit.*, p. 556.

²⁷ L. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, ed. V, Paris, 1925, p. 285.

²⁸ *Mineiul pe Octombrie*, ziua 1, la sinaxarul slujbei a doua.

e) „Vinerea Izvorului Tămăduirii” — zi în care pomenim una din minunile Maicii Domnului („Penticostarul”, la sinaxarul slujbei din ziua respectivă).

f) „Zămislirea Sfintei Fecioare” — la 9 decembrie, în sinaxare figurînd și sub denumirea de „Zămislirea Sfintei Ana”.

III. Concluzii

Maica Domnului constituie un temei real pentru evlavia credincioșilor ortodocși, care n-a trebuit justificată prin definiții dogmatice, însăși creștinismul fiind o religie ce orientează credincioșii spre viața veșnică. Creștinul ortodox are conștiința vie a prezenței evidente a Maicii Domnului în toate momentele importante ale vieții, în care el se roagă cu credință Mamei dăruite nouă de Fiul lui Dumnezeu: „Fii lingă mine pururea ca o milostivă, milosîrdă și iubitoare de bine, întru această viață de acum, caldă folositoare și ajutătoare... Și în ziua înfricoșătoarei judecăți de osînda cea veșnică izbăvindu-mă și slavei celei negrăite a Fiului tău și Dumnezeului nostru moștean pe mine arătîndu-mă...” (Rugăciune la Pavcernița mare).

Creștinul o venerează cu conștiința că preacinstind-o pe ea îl preamărim pe Hristos, deoarece „însăși viața ei este Hristos”²⁹.

Sărbătorile închinat Maicii Domnului sînt în strînsă legătură cu cele închinat Domnului, ca parte a „sărbătorilor împărătești” iar prin curăția vieții Preasfintei Fecioare sînt legate de viața Bisericii lui Hristos. Prăznuind aceste sărbători avem vie în sufletele noastre icoana Maicii Domnului, a Pururea Fecioarei, a Născătoarei de Dumnezeu, a Maicii Bisericii, a celei „grabnic ajutătoare a credincioșilor”, a Mamei unității creștine, a celei ce este „exemplu de dăruire totală de sine, de ascultare și răbdare, de elan dinamic către Dumnezeu și către semenii, de deschidere și receptivitate la darurile Duhului”³⁰.

Serbînd aceste zile cinstim Treimea „cea de o ființă și nedespărțită” care a dăruit umanității pe Hristos, în timp ce umanitatea a dăruit divinității pe Maria Fecioara care lucrează prin rugăciune și iubire la unirea creștinătății și a umanității divizate. Maica Domnului, Maica iubirii, a păcii și a împăcării, cea care a adus dumnezeirea pe pămînt pentru a ridica umanitatea întregă în dumnezeire, cea mai cinstită decît toți sfinții și „întru rugăciuni neadormită” (Condacul Adormirii) este cinstită de toți credincioșii ortodocși — printre care cei români — și prin purtarea numelor de „Maria” și „Marius” împreună cu toate derivatele lor³¹.

²⁹ Pr. prof. Constantin Galeriu, *Maica Domnului „Povățuitoarea”, în „Ortodoxia”, nr. 3/1980, p. 455.*

³⁰ Pintea Dumitru, *Învățătura Sfîntului Ioan Damaschin despre Maica Domnului, în „Ortodoxia” nr. 3/1980, p. 520.*

³¹ N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 102; C. Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, București, 1975, pp. 200—205.

O altă formă a evlaviei credincioșilor pentru Fecioara Maria a fost de la început și zidirea de biserici și mănăstiri în cinstea și spre pomenirea ei, puse sub protecția Maicii Domnului și avînd ca hramuri diferitele ei sărbători. Primele biserici purtînd hramul Preacuratei Fecioare Maria au fost zidite în Palestina, la Roma, Constantinopole, Tesalonic, Niceea, etc. Printre bisericile vechi românești puse sub protecția Maicii Domnului le amintim pe cele înălțate de Ștefan cel Mare, Petru Rareș, vestita mînăstire de la Curtea de Argeș tîrnosită în 15 august 1517, etc. Mai amintim că întregul complex mănăstiresc de pe Sf. Munte Atos este pus sub ocrotirea Maicii Domnului, purtînd și denumirea de „Grădina Maicii Domnului”.

Zugrăvirea chipului Maicii Domnului pe icoane și pe pereții bisericilor, cinstirea lor constituie o altă formă a sentimentelor de evlavie a credincioșilor ortodocși nutrită Preasfintei Fecioare. Cele mai vechi chipuri ale Maicii Domnului le întîlnim în bisericile catacombelor existente în secolele III—IV.

La toate popoarele există icoane ale Maicii Domnului care se bucură de multă venerație atît în cultul public cit și în cel particular, unele dintre ele fiind cunoscute și bucurîndu-se de reputația ca făcătoare de minuni. Printre ele este și icoana Maicii Domnului cu Pruncul Iisus, lucrată în metale prețioase și dăruită în 1645 de voievodul Matei Basarab și doamna sa Elina (ale căror portrete votive o încadrează) mănăstirii Hilandar de pe Muntele Atos³², ca și icoana supranumită „Prodromița” de la schitul românesc Prodromul aflat tot pe Sf. Munte. Mănăstirile românești din țară păstrează de asemenea cîteva icoane de acest fel, ca spre exemplu „Închinătoarea” de la mănăstirea Neamț (sec. XV), cea de la mănăstirea Agapia (sec. XIV), cea de la mănăstirea „Dintr-un lemn” (sec. XVI), cea din biserica mănăstirii Curtea de Argeș, etc. În pictura murală icoanele Maicii Domnului ocupă un loc predominant, pe catapeteasmă, pe bolta altarului, pe bolțile pronaosului sau în alte părți reprezentînd scene din viața și minunile Maicii Domnului³³.

Străvechile colinde românești sînt și ele o expresie a evlaviei credincioșilor români pentru Maica Domnului. În colindele noastre întîlnim armonios împletite poezia și muzica sufletului credincioșilor plini de pietate, de „supravenerare” a Preacuratei ca mijlocitoare între Dumnezeu și om. Maica Domnului se roagă chiar de Fiul ei: „Sus în vîrfurile muntelui, / La Domnul Hristos, / Șade Maica Domnului, / Șade, șade și se roagă, / Pentru toată lumea'ntreagă /”. Colindele noastre exprimă pururea fecioria și teotochia Sfintei Fecioare Maria: „Că astăzi Curata / Prea nevinovata / Fecioara Maria / Naște pe Mesia /”. Maica Domnului fiind cea mai aproape de Dumnezeu, după har colindătorii îi cîntă

³² Diacon prof. dr. Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sîrbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1980, p. 33.

³³ Pr. prof. Ene Braniște, o. c., p. 243.

pe bună dreptate : „Mărire Ție, Maică Sfintă, / De la robii care-ți cîntă. / De la Împăratul Hristos, / Născut lumii spre folos / ”³⁴.

Versuri și piese de muzică clasică sînt alcătuite în cinstea Maicii Domnului — dovadă autentică a evlaviei deosebite a credincioșilor pentru Preacurata Fecioară. Între acestea, notăm „Rugăciunea” genialului nostru poet Mihai Eminescu, închinată Maicii Domnului : „Ascultă a noastre plîngeri / Regină peste îngeri / Din neguri te arată / Lumină dulce, clară / O, Maică Preacurată / Și Pururea Fecioară, Marie /”.

Rolul de mijlocitoare către divinul ei Fiu este minunat descris de ieroschimonahul Ioan Iacob, care încheia patetic : „De n-ai fi revărsat tu zorii / Peste pămîntul adormit / Atuncea umbra cea de moarte / Ar fi rămas fără sfîrșit / ”³⁵.

Din prezentarea felului în care credincioșii ortodocși înțeleg să supraveneze pe Prea Curata Fecioară Maria rezultă rolul ei concret în eforturile creștinilor pentru continua lor înălțare spre Dumnezeu, ca ocrotitoare a tuturor și mijlocitoare cea bună împreună cu rugăciunile noastre la Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

³⁴ Gheorghe Alexe, *Maica Domnului în colindele religioase românești*, în „Studii teologice”, nr. 9—10/1953, pp. 661—676.

³⁵ Ieroschimonahul Ioan Iacob, *Hrană duhovnicească*, Ierusalim, 1968, pp. 76—77.

NOI PIESE PALEOCREȘTINE DIN COLECȚIA MUZEULUI BANATULUI

de : dr. DOINA BENEĂ

Problema originii, a pătrunderii și mai ales a răspîndirii religiei creștine în spațiul nord-dunărean a atras atenția multor istorici și filologi români, care au studiat, izolat sau în lucrări de sinteză, cele mai importante mărturii paleocreștine ¹.

Teritoriul dintre Dunăre și Mureș, respectiv Banatul aflat în imediata apropiere a fruntariilor Imperiului, nu este în genere luat în discuție în cercetarea elementelor paleocreștine de pe teritoriul fostei provincii Dacia, datorită situației sale speciale. Importanța militară și politică a Banatului — și nu în ultimă instanță bogățiile subsolului — i-au determinat pe împărații constantinieni să acorde o atenție sporită acestui teritoriu, fapt relevat de o surprinzătoare circulație monetară în secolele II—IV. Nu deținem încă îndeajuns de multe informații pentru a putea reconstitui statutul politic și economic al acestui teritoriu în secolele III—IV și anume dacă avem de-a face cu o stăpînire efectiv romană în spațiul delimitat de Dunăre și Mureș, sau aceasta se limitează doar la zona malului stîng al fluviului, însă cu o supraveghere atentă militară determinată de interese economice în întreg Banatul. Înclinăm să dăm dreptate ultimei păreri.

Teritoriul dintre Dunăre și Mureș a reprezentat prin poziția sa geografică, teritoriul care a legat Transilvania de Imperiul roman tirziu, necesitate impusă în primul rînd de aceleași interese economice. Unul din acestea ar fi nevoia de procurare a sării, cum a demonstrat recent K. Horedt ². În acest context, se înțelege și pătrunderea și răspîndirea înspre Transilvania a elementelor creștine care circulau în

¹ V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911. I. I. Russu, *Materiale arheologice paleocreștine din Transilvania. Contribuții la istoria creștinismului daco-roman*, în *Studii teologice*, II, nr. 10/1958, p. 311—340, I. Barnea, *Les monuments paleochrétiens de Roumanie*, Roma, 1977.

² K. Horedt, *Siebenbürgen in spätrömischer Zeit*, București, 1982, p. 163—171.

Imperiul roman. Numărul pieselor paleocreștine descoperite pe teritoriul Transilvaniei este relativ mic, dar în același timp un număr de piese au intrat în circuitul științific prin restudierea lor de către N. Vlassa. Dacă acum aproape două decenii se cunoșteau pe teritoriul fostei provincii Dacia, 15 piese sigur creștine cuprinzând câteva geme abraxas, opaițe etc., numărul lor se ridică acum la peste 50 de piese din veacurile III—VI e. n.³

Un număr sensibil mai mare de mărturii paleocreștine sînt cunoscute pînă acum pe teritoriul Banatului, mai ales în zona limitrofă Dunării, zonă aflată în contact direct cu Imperiul roman.

Pentru Banat, în literatura de specialitate din țară se cunosc relativ puține piese paleocreștine. Ultima privire de sinteză asupra acestor piese a fost făcută de studiul lui M. Moga, care a prezentat un prim catalog al lor. Ele ar fi următoarele: inelul de aur de la Băile Herculane, un opaiț roman din bronz în formă de pește descoperit la Lipova, două cruciulițe din metal alb de la Dubovac (R. S. F. I.) o cruciuliță din metal alb de la Vrsac (R. S. F. I.), și în sfîrșit capacul de vas avînd incizat semnul crucii descoperit la Tibiscum⁴.

Studierea căilor de propagare a noii religii în spațiul nord-dunărean prin filiera centrelor aflate pe malul stîng al Dunării, cercetarea pieselor creștine provenind din acestea constituie o modalitate de identificare a centrelor religioase din Imperiul romano-bizantin cu care au ajuns în contact, fie că este vorba de Italia, nordul Africii ori Peninsula Balcanică.

Rîndurile de față s-au oprit asupra a două piese identificate recent în colecția Muzeului Banatului, cu un caracter aparte față de toate piesele cunoscute pînă acum în nordul Dunării. Cele două piese sînt două vâscioare din lut galben fin, aplatizate de formă rotundă. Vâscioarele au fost executate în tehnica tiparului, iar gîtul cilindric, buza și toarteale au fost aplicate ulterior.

Prima piesă (inv. 62772), cu diametru de 6,7 cm și grosimea de 2 cm se păstrează intactă (foto 1). Locul de descoperire al piesei nu a putut fi determinat cu certitudine; provine probabil din zona anticei Dierna⁵. Pe ambele fețe ale piesei există o piesă centrală încadrată de un cerc perlat. Tiparul este foarte uzat, din care cauză scenele apar inegal imprimate pe ambele fețe. În prim-plan apare văzut din față un personaj în veșminte militare cu o tunică scurtă mulată pe corp și o mantie aruncată peste umeri ce cade în falduri pînă la picioare. Trăsăturile feții nu se disting. Brațele schematic schițate sînt îndepărtate lateral de corp cu palmele în afară, în semn de binecuvîntare. Două animale, probabil cămile, destul de schematic reprezentate, apar prosternate la picioarele personajului. În dreptul capului, două cruci cu brațe

³ Idem, p. 163—171.

⁴ M. Moga, în *In memoriam Constantini Daicoviciu*, 1974, p. 260, cu toată bibliografia.

⁵ Piesă identificată în arhiva istorică a muzeului.

egale. Personajul apare în postură de Orantă, iar semnul crucii, redat prin toate brațele egale, constituie un element concludent de datare a piesei în secolele IV—VI. Toarele aplicate pe gîtul cilindric sînt destul de grosolan rediate, iar finisarea piesei, în zona de unire a celor două fețe ale vasului, este neglijent executată.

Din cea de a doua piesă (inv. A. 6573) cu un diametru de 7,2 cm., grosime 2,2 cm se păstrează doar corpul piesei fără gît, buză și toarte (foto 2). Scena votivă reprezentată este identică cu precedentă. Locul de descoperire al piesei nu apare menționat în registrul de inventar⁶.

Reprezentarea centrală este mai bine păstrată pe una din părți, încît apare clar nimbul ce înconjură capul personajului. Mantia de pe umeri este fixată în partea stîngă, iar imaginea personajului este destul de ștearsă. Toarele fiind rupte, cea din dreapta s-a extins și asupra cercului perlat.

În primele secole de manifestare a creștinismului ca religie liberă erau utilizate asemenea vâscioare în care se păstra *untdelemn* sau *apă*, denumite *ampullae* sau *eulogiae*, avînd imaginea lui Iisus Hristos sau cuprinzînd invocații scrise⁷. *Ampulla* este forma de manifestare predilectă în cultul unui martir creștin, ucis în timpul lui Diocletian, canonizat apoi sub numele de Sfîntul Menas. În legătură cu viața și cultul Sf. Menas, izvoarele latine, grecești, copte și etiopiene sînt puțin confuze. După unele izvoare, Menas s-a născut în Egipt, în satul Mareotis de lîngă Alexandria (însuși numele lui este egiptean); după alte izvoare ar fi fost frigian de origine și doar tatăl său Eudoxius, ofițer în armata romană, ar fi fost egiptean. El ar fi activat în armata din Frigia unde a murit de timpuriu împreună cu soția sa, lăsîndu-l pe Menas încă copil⁸. Menas apare înrolat apoi ca militar, într-o „*cohors Rutilicorum*” din Cotiaenum din Frigia, fiind creștin. După edictele lui Diocletian împotriva creștinilor, s-a refugiat în deșert, părăsînd armata. Acolo a avut viziunea Domnului și s-a reîntors în oraș cu cununa de martir pe frunte, apărînd în public în timpul unei sărbători creștine. La 11 noiembrie 296, un tribunal condus de prefectul Pyrrhus l-a condamnat la moarte, fiind decapitat și apoi tăiat în bucăți. Relatarea morții sale amintește că în acel moment armata din Frigia, pregătind o campanie împotriva beduinilor marioți din Egipt, a luat sicriul cu corpul lui Menas pentru a o proteja. Armata a fost îmbarcată pe corăbii și s-a îndreptat pe mare înspre Egipt. Pe mare au avut loc mai multe miracole, în care monștri marini cu cap de cămilă au încercat să răpească corpul lui Menas, fiind însă respinși de fiecare dată prin jeturi de foc care îi protejau corpul. În Egipt, armata frigiană a obținut victoria, corpul lui Menas a fost așezat pe o că-

⁶ Piesa ar proveni din săpăturile efectuate în anii 1945—1947 la Porolissum (Informație de la O. Radu, căruia îi mulțumim și pe această cale).

⁷ *Caricin Grad*, Beograd, 1977, p. 402, cat. 74.

⁸ Rusch, *Sf. Manes*, RE, XV, 1931, p. 766—774, H. Leclercq, *Sf. Manes*, în *DACL*, XI, 1, 325—398, Idem, *Sf. Ampoulla*, *DACL*, I, col. 1725.

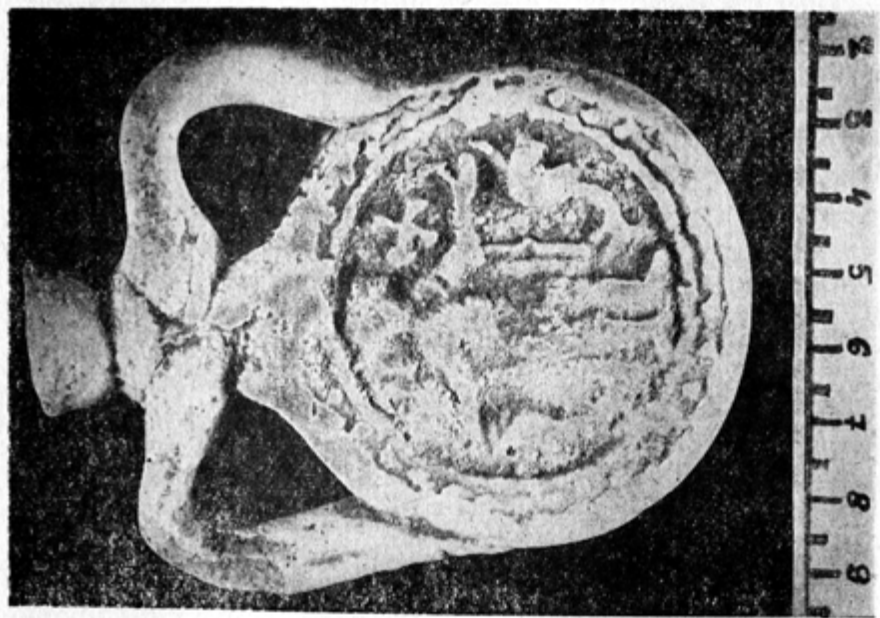

Foto 1

Foto 2

milă pentru a se înapoia în Frigia, dar cămila nu a putut fi determinată să pornească și în atare situație prefectul Pyrrhus a recunoscut puterea Domnului și a hotărât înmormântarea lui, la Mareotis. Pe mormântul lui a fost ridicat un monument din lemn pe care a fost sculptată apoi imaginea lui Menas în veșminte militare, cu animale care îl însoțeau prosternate la picioarele sale.

Viața și mai ales martiriul lui Menas au dat naștere la apariția a două personaje cu același nume: unul care a murit și a fost înmormântat în Frigia (Asia Mică), fiind militar de carieră, iar al doilea originar din Egipt, care ar fi trăit la Alexandria și a fost ulterior înmormântat la Mareotis. La Constantinopol se sărbătorea de asemenea, la 10 decembrie, Menas Athenianul, care apare întotdeauna asociat cu Hermodogenes și Eugraphus, ambii dalmatini de origine.

Cercetările arheologice întreprinse de expediția condusă de Kauffmann în anul 1905, a permis identificarea la Karm-Abou-Mina a lui Menas din Egipt. La Karm-Abou-Mina a fost dezvelită bazilica și cripta lui Menas. Basilica a fost ridicată de către împăratul Arcadius (395—408) peste cripta — cenotaf a mormântului lui Menas⁹. În criptă, alături de alte obiecte a fost descoperită o mică coloană din marmoră albă cu inscripția scrisă cu vopsea roșie: „EVLOGIA TOU AGIOU MINA MARTIROS”. În cursul cercetărilor efectuate au fost scoase și câteva cuptoare de ars ceramică din atelierul de olar, care a fost localizat în sud-estul orașului. Între produsele atelierului ceramic se remarcă vase, amfore, opaițe, jucării din lut, ampule, etc.

Ampulele descoperite la Karm-Abou-Mina sînt de diferite dimensiuni, ajungînd pînă la un diametru de 14 cm. Ele se caracterizează prin mai multe tipuri iconografice, care au fost recent studiate de Z. Kiss¹⁰. Menas apare reprezentat, fie prin capul unui tînăr cu trăsături negroide, fie în ipostaza unui soldat roman cu tunica scurtă, capul încojurat cu un nimb, fiind însoțit de două cămile. Uneori scenele sînt însoțite de inscripții în limba greacă ce-l invocă pe Menas, care înlocuiesc cu totul scena centrală. Văscioarele conțineau *untdelemn* sau *apă*, luate din opaițele din basilica Sf. Menas, sau apă din izvorul care curgea în imediata apropiere a mormântului său. În cultul lui Menas, ampulele ocupă un loc important prin puterile tămăduitoare mult apreciate de către credincioși. Synaxarul copt amintește că fiica lui Constantin cel Mare, cu ocazia vizitei în oraș, a fost vindecată de o boală grea¹¹.

Cultul lui Menas s-a răspîndit datorită pelerinilor, avînd o puternică înrîurire asupra marinarilor, el devenind chiar patronul lor. La Karm-Abou-Mina s-au descoperit ampule pe care apare reprezentată și o corabie alături de invocația către Menas. Cultul său se pro-

⁹ H. Leclercq, *Sf. Menas*, col. 346—348.

¹⁰ Z. Kiss, *Les Ampoules de St. Menas découvertes a Kom El Dikka (Alexandrie) en 1969*, *Etudes et Travaux*, 7/1973, p. 137—154, *Travaux du Centre d'Archeologie Mediterraneene*, 14.

¹¹ H. Leclercq, *Sf. Menas*, *DACL*, XI¹, col. 376—386.

pagă repede în nordul Africii (Egipt, Mauritania, Nubia), Orient (Palestina), Bizanț (Constantinopol), sudul Galliei, Italia, Dalmația¹².

În Dalmația, Menas cunoaște o mare popularitate datorită faptului că apare asociat cu Hermogenes (martir ucis la Salona tot în vremea lui Diocletian) și Eugraphus, episcopul aceluiași oraș în epoca constantiniană. Cei trei martiri au devenit o triadă locală formată mai târziu, fiind amintită și de izvoarele bisericești grecești. La Salona sînt atestate mai multe descoperiri fie de monumente — inscripții care îl invocă pe Menas, fie mici *ampullae* cu o reprezentare identică cu cele de pe piesele din Muzeul Banatului. Încadrarea lor cronologică cuprinde un răstimp mai larg, din secolele IV—VI.

Cele două piese prezentate mai sus, deși executate cu un tipar uzat, nu se îndepărtează de produsul original din atelierul de la Karm-Abou-Mina, unde piesa își găsește analogii pînă la identitate.

Piese similare cu ampulele păstrate la Muzeul Banatului sînt destul de cunoscute în literatura de specialitate. Cîteva descoperiri provenind de la Alexandria¹³ și Cairo¹⁴, datate în secolele V—VI, oferă cele mai apropiate analogii. La Tomis, în Scitia Minor, sînt cunoscute trei ampule identice, avînd reprezentarea centrală asemănătoare cu cea de pe piesele noastre. Piesele tomitane se datează în secolele V—VI¹⁴.

Pătrunderea unor piese de cult paleocreștine în spațiul nord-dunărean (la Dierna și Porolissum) în secolele V—VI prezintă o importanță deosebită pentru înțelegerea intensității relațiilor spirituale ce se stabilesc cu lumea romano-bizantină.

Filiera prin care au putut ajunge piesele pe continent poate fi una italică sau mai degrabă dalmată, cum sîntem înclinați să credem. Dalmația este provincia în care cultul lui Menas este puternic și de unde el s-a putut răspîndi în întreaga peninsulă Balcanică.

Prezența la Dierna a ampulei sf. Menas nu este un fapt ieșit din comun, deși în secolele V—VI limesul dunărean căzuse, el fiind în parte refăcut abia de către împăratul Iustinian. Apropierea centrului nord-dunărean de fluviul atît de circulat a permis pătrunderea pe calea comerțului sau prin călătorii creștini a unor piese creștine de artă sau cult.

Cea de a doua piesă presupusă a fi descoperită la Porolissum este cea mai nordică cunoscută pînă acum și de fapt a doua piesă databilă în secolele V—VI, apărută în acest centru¹⁶. Apariția unor piese creștine nord-africane în zona Dunării și pe teritoriul fostei provin-

¹² Idem, col. 294—396.

¹³ J. Strzygowski, *Catalogue general des Antiquites Egyptiennes du Musée du Caire*, 1904, p. 224, nr. 8968—8970.

¹⁴ O. Wulf, *Altchristliche und mittelalterliche, Byzantinische und italienische Bilwerke*, Berlin, 1909, fig. 1385, 1386.

¹⁵ I. Barnea, o.c., p. 233.

¹⁶ N. Vlăssă, *Piese paleocreștine inedite din Dacia intracarpatică*, în *Acta Musei Napocensis*, VXI, 1979, pp. 171—187.

cii romane Dacia poate să fie și urmarea unei strămutări spre nord și nord-est a creștinismului nord-african, în bună parte datorită persecuțiilor întreprinse de vandalii conduși de Genseric ce cucerise Africa de nord. Credem că N. Vlăssă nu greșește¹⁷, când afirmă că aceasta a fost una din cauzele care au îndreptat o serie de produse ale artei nord-africane creștine înspre lumea bizantină. Apariția lor în spațiul nord-dunărean, fie prin filiera obișnuită a negustorilor fie prin clerici de mir și monahi, denotă existența unor comunități vechi creștine, pentru care semnificația acestor piese era cunoscută și deci utilizată ca atare.

Cele două ampule aparținând sf. Menas se adaugă celorlalte piese descoperite pe teritoriul fostei provincii romane Dacia, îmbogățind baza documentară referitoare la viața spirituală a veacurilor V—VI e.n. O serie de piese păstrate în colecțiile muzeului bănățean își așteaptă publicarea și identificarea, ele oferind posibilitatea înțelegerii mai corecte a relațiilor stabilite între spațiul nord-dunărean și lumea-romano-bizantină.

¹⁷ Idem, p. 181—183.

MOMENTUL AUREL C. POPOVICI ÎN ISTORIA ȘI CULTURA ROMÂNEASCĂ

de : MIHAIL C. GHEORGHIU

Personalitate puternică, patriot de larg orizont, politolog, intelectual polivalent, stăpîn pe ideile sale și stăpînit de ele, bănățeanul Aurel C. Popovici s-a format și s-a definit la cumpăna a două secole, în opoziție cu cei aflați la cirna Imperiului austro-ungar de odinioară¹. În lupta națională căreia i se dedicase, Popovici a adus dîrzenia unui temperament vulcanic, o credință uriașă în virtuțile neamului său, soluții îndrăznețe de anvergură europeană și prestigiul remarcabilei sale culturi. Timp de douăzeci și cinci de ani a fost personaj de prim plan în problema naționalităților din fosta monarhie austro-ungară.

S-a născut la 4/16 octombrie 1863 ca al treilea copil al meșterului cojocar Constantin Popovici din Lugoj, într-o familie în care trăia intens idealul de libertate al nației. Îndrumători i-au fost unchii săi Aron Damaschin „tip de revoluționar, care cu ocazia alegerilor dietale flutura în aer obada lată a pălăriei sale în fruntea alegătorilor români”, dar mai ales avocatul Coriolan Brediceanu, cunoscutul luptător pentru cauza națională. („Nu-i român ca bănățanu, bănățan ca lugojanu, lugojan ca Brediceanu”). De timpuriu s-a manifestat studios și dotat, ajungînd să cunoască vreo zece limbi, cu ajutorul cărora și-a extins continuu aria cunoștințelor ce-l interesau. Cursul primar îl urmează la școala confesională ortodoxă din Lugoj cu predarea în limba română, patru clase gimnaziale la liceul din același oraș, după care se înscrie în cursul superior la liceul românesc Iosif Vulcan din Beiuș unde, în 1884 își trece și bacalaureatul. Colegii îl descriu ca un entuziast patriot „preocupat de evoluția politică și socială în acele vremi”. Cînd a descins la Beiuș, elevul Popovici era un tînăr politicește format în hotărîrea de a lupta neabătut pentru dreptatea și libertatea neamului său. I-o implantaseră profesorii și colegii de la liceu în tot timpul celor patru ani de învățătură.

În 1885 Popovici devine student al facultății de medicină din Viena, an agitat și plin de învățăminte ce i-au maturizat judecata noului venit

în capitala imperiului. Până la marea Unire din 1918 ce trebuia să vină, Popovici considera necesar ca românii să folosească la superlativ timpul, socotind că nu e de ajuns ca dreptatea să fie de partea lor, mai e nevoie ca ei să se arate și demni de această dreptate. La „România jună”, societatea studenților români răsunau tot mai convingător, „cuvintele sale de foc”: „Învățați, trebuie să fiți superiori asupritorilor, mai pregătiți, mai dibaci, unul, fiecare, cît o sută de inși dintre ei. Altă aristocrație nu are poporul nostru decît pe voi. Voi trebuie să grijiți, să-l treziți la conștiința cetățenească, să-l organizați, să-l transformați dintr-o masă resemnată, într-o nație de luptători”². Este pătruns de ideea asupra căreia va reveni adesea, că patriotismul nu se cuvine să fie numai entuziast, ci „să porceadă dintr-un izvor de lumină... din conștiința exactă și aprecierea justă a nevoilor unei comunități”³. Abia student în anul doi, își ia îndrăzneala să publice în revista „Familia” din Oradea (septembrie—noiembrie 1886), sub titlul generic *Forme și fond în cultură* o necruțătoare critică asupra stării sociale și culturale a românilor transilvăni din pătura mijlocie, atrăgînd atenția că trăinicia neamului nu este posibilă decît sprijinindu-se pe cultura și educația tradițională, încorporate într-un cadru responsabil de muncă. Insistă ca suferințele poporului din trecut și prezent să nu constituie justificări în calea dezvoltării ci, din contra, îmbolduri spre o cît mai intensă și valoroasă activitate, „Tocmai din pricină că greutățile care ni se opun... sînt mari și atît de numeroase... este cea mai sfîntă datorință a noastră nu să dublăm, ci să înzecim silințele noastre...”⁴. Critică cu asprime dulci deprinderi de bonton și comoditate, neconforme cu îndatoririle față de nație și este revoltat de comportarea clasei, așa-zisă „cultă”, ce trăiește de pe urma muncii țăranilor, fără să se preocupe de soarta și nevoile lor. „Facem ce facem pentru popor cu nouă gânduri pentru eul nostru și cu unul pentru popor”⁵. Consideră că părinților le revine sarcina de „a crește în născutul lor nu numai pe om, ci pe cetățeanul statului și al lumii”⁶. Atrage atenția tinerelor mame să-și cultive copiii în limba nației, limba maternă. Ia atitudine împotriva acelor studenți care defectuos îndrumați de către profesori nepregătiți și fără har, „învață gîndiri fără a gîndi, învață filosofii fără a filosofa. Își fac memoriile rezervoare pentru ideile și faptele altora, în loc de a se face ei însăși activi și independenți scrutați de fapte și idei”⁷. De asemenea împotriva tuturor posesorilor de diplome care, odată intrați în circuitul vieții, nu mai studiază nimic, așa că „știința se schimbă pur și simplu în meșteșug”.

¹ Cestiunea română în Transilvania și Ungaria. Replica..., Sibiu, 1892, pp. 124—131.

² Al. Vaida-Voevod, *Memorii*, Direcțiunea generală a arhivelor statului p. 2.

³ Aurel C. Popovici, *Cultura națională*, în „Calendarul Minervei”, 1899, p. 129.

⁴ Aurel C. Popovici, *Forme și fond în cultură*, în „Familia”, nr. 36/1886, p. 426.

⁵ *Ibid* II, în nr. 37/1886, p. 438.

⁶ *Ibid*. III, *Viața familiară*, în nr. 38/1886, p. 449.

⁷ *Ibid*. V, *Junimea*, în nr. 41/1886, p. 487.

Intellectualii sînt muștrați că desconsideră literatura românească, uitînd că „în gradul în care un popor își stimează și... se scie folosi de literatura sa, în același grad înaintează acel popor spre cultură”⁸.

Acuză pe bătrîni că nu-și dau osteneala să se apropie de tineri, făcînd să apară „rapoarte de încordare și străinism între generații”.

Articolele tînărului Popovici aveau de îndeplinit rolul unei zguduirii tonice, în vederea marilor înfruntări ce aveau să vină. Îndemnul său final sună clar: „Să nu ne sbuciumăm în plîngeri deșarte, ci să căutăm a fi noi la culmea datorințelor noastre și multe se vor schimba”⁹.

După trei ani de universitate vieneză și tot atîția de intensă activitate patriotică la „România jună”, A. C. Popovici se transferă la facultatea de medicină din Graz. Cu puțin timp înainte se căsătorise cu Maria Ana Polt care avea să fie o vrednică soție, cu o caldă inimă românească. Din însemnările rămase în manuscris ale fiicei sale mai mare, Ioana Veturia, cunoaștem că mutarea la Graz a fost determinată de atracția tatălui său pentru cursurile de științe politice și sociale, ce se predau în capitala Styriei la facultatea de specialitate, de către profesori de înalt renume. La Graz studiază, dar totodată gîndul îi zboară la problemele României, ale întregii Românii, în care se vedea trăind cîndva, ca vrednic cetățean al ei. În 1936 profesorul Onisifor Ghibu a publicat un caiet de note al lui Aurel C. Popovici, de pe vremea studenției de la Graz¹⁰. Pe copertă scrisese: „Dipsi, Dante, Graz 1891, Junie”. (*Dipsi, Dante* erau porecle dar totodată și pseudonime în activitatea publicistică a lui A. C. P.). Sînt înșirate în acest caiet 386 de titluri reprezentînd planurile unei intense activități viitoare. Preocupările sale cuprind întreaga arie românească, fără separație de hotar, ca și cum România Mare ar fi fost, încă de pe atunci, o realitate.

Ca o reacție împotriva politicii de desnaționalizare a românilor din Transilvania studenții de la „Liga culturală” din București fac să apară — simbolic la 24 ianuarie 1891 — *Memoriul studenților universitari din România* după care a urmat răspunsul studenților maghiari, *Les roumains hongrois et la nation hongroise. Réponse au Mémoire des étudiants universitaires de Roumanie*, inspirat din această broșură. Studenții de la „România jună” îl aleg pe Popovici în fruntea unui comitet însărcinat a da replica cuvenită *Răspunsului maghiar*. El reușește să mobilizeze pe mai toți colegii săi de la centrele universitare din Viena, Graz, Budapesta și Cluj, care, după îndrumările primite, i-au furnizat toate datele necesare. Așa cum se precizează s-a mers „la cele mai autentice izvoare, acte și documente”, pentru ca lumea să poată judeca imparțial „unde se află adevărul și dreptatea”. În discuțiile preliminare asupra lucrării, Valeriu Braniște se pronunțase pentru o expunere mo-

⁸ Ibid VII. *Literatura și limba ce o vorbim*, în nr. 44/1886, p. 523.

⁹ Ibid. VII (urmare), în nr. 45/1886, p. 538

¹⁰ Onisifor Ghibu, *Un student bănățean de acum 45 de ani*, în „Luceafărul”, nr. 12/1936, pp. 526—531.

derată. Popovici n-a fost de acord¹¹. Punctul de vedere al lui Popovici a precumpănit. Lucrarea a apărut la începutul lunii august 1892, purtând titlul: *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria. Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria la „Răspunsul” dat de junimea academică maghiară „Memoriului” studenților universitari din România*¹². E cunoscută sub numele prescurtat de *Replica*. Ca și *Memoriul*, se adresează tot către studențimea universităților europene. Stilul impetuos, purtând amprenta personalității energice a lui Popovici, provoacă aceleași tresăriri ca și frazele de antologie rostite de Simion Bărnuțiu, cu mai bine de patru decenii în urmă. Se încadrează în aceeași epocă eroică urzită din revoltă și speranță, care a dus implacabil la împlinirile din 1918. „Sîntem membrii unui popor cu conștiința vie a valorii și demnității lor naționale se spune în „Replică”; sîntem frați de același sînge și de aceeași limbă cu românii din regatul României libere și Dumnezeu ne este mărturie că naționalitatea părinților noștri numai moartea ne va putea-o răpi... Se poate robie mai cruntă decît cînd un popor cu aspirațiuni de libertate este reținut cu forța în dezvoltarea aptitudinilor sale naționale?”¹³. (s.n.) *Replica* nu se ferește să spună lucrurilor pe nume pînă la capăt: ... „Națiunea română, constituind o omogenă și considerabilă complexitate națională, înclină spre credința că această națiune ar putea alcătui într-o zi unitatea politică de stat... Negreșit dacă masele mari ale poporului român ar fi întrebate că dori-ar ele sau nu unirea lor politică cu România într-un singur stat, ele, desigur ar răspunde că ar dori-o și noi am afirma un neadevăr, o absurditate dacă am tăgădui aceasta”¹⁴.

Era clar, — unitatea politică reprezenta dorința profundă a poporului român. Dacă nu se putea realiza — deocamdată — Unirea, se putea obține dăinuirea neamului.

În Transilvania *Replica* ajunge cel mai important și popular manual de patriotism românesc. Peste granițele imperiului datorită perseverenței acțiunii a lui Popovici, cartea și-a atins de asemenea scopul de a capta atenția străinătății în favoarea tezelor românești. Redactorul *Replicii* devine veriga indispensabilă de legătură între Partidul Național Român, în al cărui comitet de conducere fusese ales la Conferința din ianuarie 1892, „Liga culturală” din București și cercurile studenților români din străinătate. Ungurii trimit în Italia pe un anume Ovary să combată *Replica*. Pentru a-l contracara, studenții români îl trimit pe Popovici. El pleacă cu scrisori de recomandare de la V. A. Urechia către marchizul Pandolfi, om de știință și cunoscut filoromân și de la Grigore T. Brătianu, președintele „Ligii”, către ziaristul Roberte Fava, gata oricînd să apere cauza românească. Dar harnicul Po-

¹¹ Biblioteca Academiei R.S.R., fond Valeriu Braniste, achiz. 234/1965.

¹² S-a tipărit în limbile română, germană, franceză, italiană și engleză, într-un tiraj însumînd 26.000 exemplare, avînd ca anexă *Harta etnografică a Austro-Ungariei și a regiunilor locuite de români* după H. Kiepert (1878).

¹³ *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*. Republica, p. 18

¹⁴ *Ibid.*, p. 142.

popovici se descurcă și singur. Cătreieră principalele orașe ale Italiei, ia contact cu persoane importante și reușește să convingă multe ziare să sprijine lupta românilor. La 23 septembrie 1892 trimite din Roma la „Liga culturală” din București o succintă expunere¹⁵, iar câteva zile mai târziu, după înapoierea la Graz un raport detaliat către Grigore Brătianu¹⁶. Insistă pe lângă colegii săi din străinătate ca *Replica* să ajungă în minile a cât mai multor personalități europene — și reușește.

Profesorul Jalabert de la facultatea de drept din Paris, omul de stat spaniol Emilio Castelar, primul ministru al Angliei lordul Gladstone, oameni politici englezi ca istoricul James Bryce, lordul Fitzmaurice fac parte dintre acei care au primit și au citit lucrarea studenților români din Ungaria. Secția „Ligii Culturale” din Paris trimite la București un raport de activitate (aprilie 1892—mai 1893), cuprinzând o lungă enumerare de ziare și reviste de pretutindeni, care au scris favorabil despre cauza românilor în urma acțiunilor *Memorandului* și *Replicii*. Popovici nu vede printre ele nume de ziare germane și sesizează imediat „Liga” din București: ... „Toată mișcarea n-are nici un Dumnezeu, dacă va fi înăbușită prin tăcerea infamă a presei germane... Puneți presa să someze pe Carol a interveni la Berlin, arătând primejdia ce cuprinde prigonirea ungurească pentru pacea generală. — Dante”¹⁷. El va condamna consecvent Germania pentru sprijinul fără limită ce-l acorda Ungariei în Dualism, pe considerentul că, în felul acesta, Austria confruntată cu probleme interne, nu va mai putea deveni o mare putere care să-i pericliteze poziția în Europa și expansiunea în est. Evenimentele politice, grabnica lor desfășurare, ajung să-l acapareze în întregime. Îl găsim pretutindeni prezent și activ. La întocmirea *Memoriului studenților universitari din România* ca și a *Memorandului*, contribuția sa se dovedește substanțială. În timp ce lucra la terminarea *Replicii* devine unul dintre cei mai har-

¹⁵ ... „E bine, am făcut ispravă la Milano, Turin și Roma. Mă plec la Neapole și de acolo la Florența. Lumea plină de simpatie pentru noi. Raport total mai târziu. Acum n-am timp; fiecare minut mă costă un leu. Trimiteti 200 exemplare la Fava în Parma. Eu am 50 exemplare pe care le împărtășesc în persoană” (Biblioteca Academiei R.S.R., fond „Liga culturală”, nr. 515/1892).

¹⁶ ... „În fine am sosit din Italia. Am dat o raită prin Milano, Turin, Genua, Roma, Florența, Bologna, Venezia și Triest. Am fost la redacțiile tuturor ziarelor de frunte, am fost la persoane marcante (Palma, Bruniatti etc.). Toată lumea ne iubește și ne-ar prețui mai mult dacă în *Transilvania* am fi mai spornici în munca politică... Cu articoli de gazetă se poate câștiga atenția lumii, dar nu lupta însăși. Toți mi-au promis că vor discuta chestiunea română pe baza *Replicii*... În curând va apare un articol magistral despre cauza română în celebra „Nouva Antologia din Roma”. Prof. Bruniatti, care urmărește mișcările din Ungaria cu mare interes; a primit *Replica* cu deosebită satisfacție și are s-o discute pe larg. Am atâtea lucruri să vă împărtășesc, încât nu știu de unde să încep, dar nici nu voi să le pun pe hîrtie... Am să dau o fugă la București zilele acestea și o să ne înțelegem în grai viu lămurit... La Parma n-am mai fost. Era timpul scurt, banii pe isprăvite și Fava și așa el e al nostru. La vedere dar, salutări cordiale, Popovici” (Biblioteca Academiei R.S.R., fond „Liga Culturală”, nr. 323/1892, scrisoare din 1 octombrie 1892).

¹⁷ *Ibid.*, nr. 335/1893, scrisoarea din iunie 1893.

nici animatori ai mișcării memorandiste. Membru proaspăt în acest comitet de răsunet, „el a organizat deputăția la Viena (28 mai 1892) și a pus-o în legătură cu dr. Lueger”¹⁸, fost primar al capitalei imperiului, singurul dintre oamenii politici austriaci care a avut curajul să stea e vorbă cu românii. Se știa de procesul *Memorandului* dar, intervenind un răgaz, comitetul a căutat să folosească cât mai bine timpul. La 10—11 ianuarie 1893 are loc la Viena o conferință româno-slovaco-sîrbă, în scopul stabilirii unei acțiuni comune în problema națională. Delegația română era compusă din Ioan Rațiu, Eugén Brote și Aurel C. Popovici. Guvernul maghiar răspunde deschizând procesele *Replicii* și *Memorandului*. Popovici este interogată și anchetat pentru ambele acțiuni revenicative. Procesul *Memorandului*, procesul poporului român, îl preocupă îndeosebi. În mai 1893 scrie „Ligii Culturale” la București: „La procesul ce se va face întregului comitet trebuie să se facă demonstrații grozave. Toate universitățile (adică studenții români) vor lansa manifeste aparte, vor trimite delegații la Cluj etc. Toată țara românească va trebui să fie reprezentată la Cluj prin zeci și sute de români de acolo. Toate secțiile Ligii și alți cetățeni trebuie să fie la Cluj. Nu vi se poate face nimic, absolut nimic. Dar ce manifestație teribilă ar ieși. Dați scrisori, alarmați presa, ca să vină lumea de la noi en masse. Salut, Dante”¹⁹.

Pentru zilele de 23—24 iulie 1893 se convoacă la Sibiu *Conferința Partidului Național Român*, avînd de discutat situația politică a românilor din Austro-Ungaria, mai precis solidarizarea cu Rațiu și cu mișcarea memorandistă. Popovici se arată deosebit de harnic la această conferință. Organizează, primește, delegațiile, citește telegramele de aderență sosite din țară și din străinătate. Vînd la prînzul comun de la restaurantul Pankiewics, compară epocile din istoria poporului român cu anotimpurile. „Se arată primăvara, spune el, rîndunelele, solii primăverii sînt frații și delegațiile din România”²⁰. De fapt venea furtuna. Cuvintele celui mai tînăr membru al comitetului sînt raportate la ministerul de interne care, în grabă, fixează data în procesul *Replicii* la 30 august. Popovici se afla în România. Anunțat de prieteni, caută să se înapoieze imediat în Ungaria, dar este arestat la Predeal și dus sub escortă la Cluj. Ziarul maghiar *Pesti Napló* îl prezintă astfel pe acuzat, în ajunul procesului: „Popovici este unul dintre cei mai învățați și culti oameni ai conducătorilor valahi, care... dă direcție întregii chestiuni a naționalităților... Așa cunoaște relațiunile maghiare, legile, situațiunea noastră de drept public, ca și cei mai învățați bărbați politici ai noștri... toate acestea îl califică ca să poată lăți în străinătate, în măsura mare acțiunea românilor”²¹.

¹⁸ Dr. Marius Sturza. Aurel C. Popovici I, în „Patria” (Cluj), nr. 159/1923.

¹⁹ Biblioteca Academiei R.S.R., fond „Liga Culturală”, nr. 292/1893.

²⁰ „Tribuna”, nr. 38/28 februarie 1892.

²¹ *Ibid.*, nr. 183/31 august 1893.

După o dezbatere neîntreruptă de aproape douăzeci și patru de ore, pe o căldură sufocantă, amenințată și huiduit tot timpul de către membrii organizației șovine „Kultur-Egylet”, care umpleau sala până la refuz, aduși special să monteze acest spectacol, sentința din dimineața zilei de 31 august 1893, ora patru dimineața, îi aducea acuzatului o condamnare de patru ani temniță. Fusesse un proces de importanță excepțională — primul mare proces al românilor — cu largi implicații de ordin intern și extern, repetiție generală la procesul *Memorandumului* ce trebuia să urmeze. Pretinzând autonomia Transilvaniei, acuzatul este învinuit că intenționează să rupă legăturile acestui teritoriu de Ungaria. Atunci, se spunea în actul de acuzare, va fi numai chestiune de timp ca „să fie atras în legăturile vieții unui stat național din vecinătatea imediată”... S-a cerut îngreunarea pedepsei pe motiv că Popovici „e tânăr, cult, simpatic și mai presus de toate foarte iscusit, încît a reușit să umple Occidentul cu calomniile cele mai negre despre noi...”²². Pledînd, procurorul Jészénszky își susținea examenul carierei sale. Popovici renunță la ultimul cuvînt, refuzînd să dea aspect de legalitate unei judecări fără legătură cu justiția. La pronunțarea sentinței, cu tot vacarmul, s-a auzit glasul de îmbărbătare al Anei Maria Polt Popovici, soția acuzatului, îndreptat către micul grup de români admis să pătrundă în sală: „Nu vă temeți, dreptatea e cu noi, ea trebuie să învingă”²³. Jészénszky se achitase bine de sarcina incredințată. A vorbit pătimaș ca la o întrunire publică, (a și leșinat din cauza efortului), cu ochii mereu la sală de unde aștepta aplauzele și gîndul la superiorii săi de la care aștepta decizia de avansare, care nici nu a întîrziat să vină²⁴.

Apariția *Replicii*, ca și efervescența patriotică ce s-a creat în jurul acestui studiu, a constituit unul dintre cele mai înălțătoare momente din istoria patriei. S-a creat o nouă generație de luptători în slujba neamului, *generația Replicii*, mîndră de acest nume, care a avut drept urmașă directă *generația Unirii*.

Sînt de reținut cîteva aprecieri asupra acelor timpuri:

N. Iorga: „...„Replica este cel mai însemnat, mai trainic și mai luminos din produsele literare, care au isvorit din mișcarea de acum 10 ani a românilor din Ungaria, împotriva unei anumite apărări”²⁵.

Keith Hitchins, profesor la Universitatea din Illinois — S.U.A.: „...„Replica este primul manifest important al mișcării naționale a româ-

²² *Ibid.*, nr. 185/2 sept. 1893.

²³ *Ibid.*, nr. 185/2 sept. 1893.

²⁴ În toamna anului 1897 regele Carol împreună cu regina au făcut o vizită împăratului Franz Iosif la Budapesta unde au fost primiți cu tot fastul. La o reprezentație de gală, primul ministru, baronul Banffy, a prezentat regelui, în timpul unui antract, un număr de decrete de decorații, fapt obișnuit în asemenea împrejurări, avînd la bază reciprocitatea. Numai că printre ele se afla și decretul de decorare al lui Jászénszky. Regele îl semnase, fără a ști cine era propusul și pentru ce merite i se cuvenea placa de Mare Ofițer al Coroanei.

²⁵ N. Iorga, *O carte de filosofie politică a unui român*, în „Sămănătorul”, nr.14/2 aprilie 1906.

nilor din Ungaria, mai elocvent decît Memorandul și decît oricare alt pronunțament apărut în perioada cînd popoarele își cereau dreptul să-și determine destinul propriu”²⁶.

Prof. Ștefan Meteș: „Prestigiul său (scil. al lui Aurel C. Popovici) după publicarea în patru limbi a Replicii (de fapt, în cinci cu româna — n.n.) și condamnarea autorului ei, a fost în neconținută creștere. Personalitate de mare și temeinică cultură, caracter integru, A. C. Popovici a fost o autoritate politică între românii transilvăni”²⁷.

Sentința de la Cluj a putut schimba drumul vieții lui Popovici, dar nu și hotărîrea de a lupta neclintit mai departe. Condamnarea i-a picat în toamna anului 1893, chiar cînd fusese însărcinat de partid să preia direcția ziarului *Tribuna*. În legătură cu această numire, Valeriu Braniște notează că toată lumea era de acord că el „va reuși nu numai să îndrepte lucrurile, care ne displaceau la toți, ci să și facă lucruri mari la care pînă acum nici gîndi n-am cutezat”²⁸. În fața situației nou creată cînd membrii comitetului se pregăteau să ia calea pușcării, Rațiu împreună cu alți fruntași ai partidului, l-au determinat pe condamnat să nu se supună sentinței și să se refugieze în România, considerînd ca indispensabilă prezența sa în stare de libertate, mai ales în conjunctura evenimentelor ce se precipitau. Pentru ca misiunea sa de factor activ de informare și luptă să-și atingă scopul, Popovici a trebuit să rămînă în Țara liberă. A respins ofertele partizane și n-a ocupat decît funcția modestă de profesor. Eliberarea fraților oprimați constituia rațiunea existenței sale. Și ca drumul să rămînă fără întoarcere, trimite o declarație Facultății de medicină din Graz (decembrie 1893) în care face cunoscut că renunță definitiv la cariera de medic cînd mai avea de trecut numai cîteva examene pentru obținerea diplomei. La ce i-ar mai fi folosit cînd idealurile sale vizau acum nu stingerea suferințelor unor indivizi răzleți, ci ale unui neam întreg?

Cum este ușor de imaginat, procesul *Replicii* a agitat profund pe românii din țară, întotdeauna receptivi la problemele fraților din Ungaria. Condamnatul exilat consideră de a sa datorie să se prezinte publicului bucureștean pentru a-i expune într-o conferință — ținută la Ate-neul Român în seara de 30 ianuarie 1894 — temeiurile și țelurile luptei sale²⁹. Cunoscător al tezelor avansate de marii politologi ai timpului, ajunge să enunțe că „din conștiința unei naționalități, care locuiește pe un teritoriu propriu și compact... emană și drepturile sale naționale... iar acestea tind a constitui baza dreptului public”³⁰. Cu o argumentație strict juridică, demonstrează că românii transcarpatini au dreptul

²⁶ Keith Hitchins, *The romanian question in Hungary, Aurel C. Popovici and the Replica*, în „Österreichische Osthefte”, Heft 3, Wien, 1972, pp. 282—289.

²⁷ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, București, 1977, p. 274.

²⁸ Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, 1972, p. 193.

²⁹ Conferința s-a publicat în broșură, purtînd titlul *Principiul de naționalitate*, București, 1894.

³⁰ Aurel C. Popovici, *Principiul de naționalitate*, București, 1894, p. 21.

la o viață autonomă și de asemenea dreptul de a se uni cu românii din Țara liberă. În cazul în care, continua conferențiarul, o naționalitate este amenințată cu pieirea, opoziția la agresiune și revoluția devin manifestări de îndreptățită ripostă, asemenea dreptului de legitimă apărare. La Popovici îndrăzneala se îmbină cu prudența. Pentru a nu provoca un entuziasm prematur ține să atragă atenția că *dreptatea* unui popor, oricât ar fi ea de evidentă, nu se poate materializa decât numai dacă se sprijină pe o „putere reală, ale cărei elemente de competență sînt cultura, finanțele și puterea brațelor, după împrejurări”³¹.

Deși stabilit în București, Popovici continuă să rămână integrat în viața politică a românilor din Transilvania. Legătura o ține prin ziarele din Ardeal, la care colaborează des și prin diferiți oameni politici veniți de acolo să-l informeze și să-i ceară sfatul. Desfășoară o largă activitate publicistică la ziare și reviste din străinătate. Prin ziarul „Vossische Zeitung” și „Hamburger Nachrichten” aduce vești poporului german despre situația românilor.

În țară este redactor la revista „Liga română” în tot cursul apariției ei (1896—1899), unde dezbate problemele de bază ale orientării sale social-politice: concepția națională, momentul național în cultură etc. Caută să capteze interesul general asupra evenimentelor din Austro-Ungaria în legătură cu românii de pe cea mai intransigentă poziție de luptă. În 1899 întemeiază ziarul „România jună”, la care adună o echipă distinsă de colaboratori, avînd ca program „să lumineze opinia publică nu numai în chestiunile politice, ci și asupra curentelor filosofice, literare, pedagogice etc.”. După plecarea lui Iorga de la „Sămănătorul” intră în redacția revistei și devine directorul ei politic. Figurează în mai toate comitetele „Ligii culturale”. El este unul dintre întemeietorii editurii „Minerva”, alături de ardelenii Filip, Moroianu, Tălășescu, despre care care N. Iorga afirma că a constituit un moment important în cultura țării, realizînd „o întreagă bibliotecă românească”. Aurel C. Popovici s-a aflat tot timpul în legătură cu intelectuali și personalități politice din România și totodată din Austro-Ungaria, dorind să aibă o orientare la zi asupra evenimentelor. Dintre străini, fiica mai mare, Ioana Veturia, își amintește de cunoscutul publicist scoțian Seton-Watson (Scotus Viator): „... Înalt, subțire, cu ochii foarte albaștri. L-am ținut minte căci ne chemase tata în birou, fiindcă Seton Watson voia să ne vadă și pe noi. Tata și cu el vorbeau englezește...”³².

Deși Popovici nu deținea nici o funcție, atotputernicul conte Tisza îl invită în toamna anului 1913 pentru a discuta împreună statutul românilor din Ardeal. Atunci au stat față în față, la Viena, premierul maghiar și „criminalul de stat” rămas cu condamnarea neispășită. După trei ore de discuții mărturisea prietenilor săi că „între vederile noastre

³¹ *Ibid.*, p. 37

³² Ioana Veturia Popovici, *Note* (în manuscris)

și ale bărbaților de stat unguri e o prăpastie adincă, care nu cred că se va netezi vreodată" ³³.

La această prăpastie se gîndise desigur, încă de pe cînd scria: „Dacă maghiarii nu înțeleg spiritul timpului, atunci îl vor înțelege în cele din urmă austriacii și în locul unei Ungarii federale se va cimenta un *Ost-Bundes-Reich*, și ar fi o naivitate a se face vre-un reproș naționalităților din Ungaria, cînd ele ar saluta cu bucurie o încheiere federală austriacă pe ruinele dualismului, cită vreme maghiarii vor răspunde cu Clujul și Seghedinul (închisori maghiare — n.n.) ori de cîte ori li se arată cu toată sinceritatea condițiile de existență ale Ungariei" ³⁴.

Ideea federalizării Austro-Ungariei, așa cum a fost enunțată în *Replica* va fi reluată, aprofundată și dezbătută într-un impresionant studiu, apărut la Leipzig, în ianuarie 1906 sub titlul *Die vereinigten Staaten von Gross-Österreich*, în traducerea românească (Petre Pandrea), *Stat și Națiune, Statele Unite ale Austriei Mari*, iar în traducerea autorului: *Statele Unite ale Marelui Imperiu de Est* ³⁵. Poate fi considerat un volum doi al *Replicii*. Este bine cunoscut antagonismul mocnit dintre Budapesta și Viena, vizînd locul de mare putere europeană. Pe români nu-i interesa însă nici refacerea Coroanei Sfîntului Ștefan, nici consolidarea Imperiului habsburgic. Ei căutau ca din această confruntare să obțină „o formulă capabilă să contracareze ideile centraliste promovate de germani și maghiari” ³⁶, iar formula federalistă consta în organizarea populației românești într-un cadru care să-i permită în viitor realizarea unui stat românesc unitar și independent. Pentru această autonomie se luptaseră din răspuțeri, la timpul lor, marile personalități ale istoriei noastre reprezentînd cea mai înaltă aspirație a poporului, căutînd-o după împrejurări, cînd la Viena, cînd la Budapesta. Consecvent, o va căuta și Popovici, cu aceeași asiduitate, pe rînd și la Budapesta și la Viena. Schimbarea propusă de Popovici consta în abandonarea Dualismului, împreună cu toate instituțiile și stările juridice perimate ale statelor istorice, umbre medievale fără însemnătate, profitînd de statute preferențiale, și transformarea constituțională a întregului Imperiu într-o federație democratică de cincisprezece state naționale, egale în drepturi, printre care și un stat al românilor, *Transilvania cu toate*

³³ Dr. Marius Sturza, Aurel C. Popovici, în „Patria” (Cluj), nr. 166/4 august 1923.

³⁴ Aurel C. Popovici, *Cestiunea naționalităților și modurile soluționii sale în Ungaria*, Sibiu, 1894, p. 42.

³⁵ „Le nom d'Autriche de l'allemand *Ost-Reich* ou *Oesterreich* veut dire (Empire d'Orient), une expression qui ne signifie pas la patrie d'une seule nation ... L'expression „Grande” Autriche avait pour but d'indiquer qu'il s'agissait non seulement d'un Etat fédératif de l'Autriche proprement dite, de la soi-disant „Cisleithanie”, mais bien de l'abolition en première ligne de ce „Dualisme austro-hongrois” cause capitale de toutes les souffrances des nationalités qui luttent contre les Allemands et contre les Magyars” (Aurèle C. Popovici, *La question roumaine en Transylvanie et en Hongrie*, Lausanne-Paris, 1918, p. 218).

³⁶ Liviu Maior, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania. De la autonomie spre unitate statală*, în „Națiunea română”, București 1894, p. 421.

regiunile locuite de români din Ungaria și Bucovina — Siebenbürgen mit allen westlich angrenzenden, von Rumänen bewohnten Gebieten Ungarns und der Bukowina (În traducere a apărut din greșeală în loc de cuvîntul *Bucovina*, cuvîntul *România*, denaturînd total sensul frazei).

Popovici a pledat pentru proiectul său nu numai la Curtea de la Belvedere, dar și în fața oamenilor politici și a conducătorilor de naționalități, atît din Austria cit și din Ungaria, inclusiv românilor, în mare parte rezervați la o asemenea construcție politică și de așa proporții. Afirmatia lui Liviu Maior că „tezele lui Popovici nu s-au bucurat de audiență în rîndurile românilor” se cere explicată și este exactă numai dacă ne gîdim la presa românească din Transilvania. Într-adevăr Vasile Goldiș, I. Russu Șirianu, I. Suciu și alții de la „Tribuna” au fost împotriva soluției preconizate de Popovici. Surprinzătoare această atitudine, căci doar autonomia fusese o constantă revendicare a românilor, iar Popovici nu propunea altceva decît realizarea acestei autonomii. Explicația? Proiectul anula veleitățile de mare putere europeană ale Ungariei, cum și rolul său de comandă în interiorul țării, reducînd statul maghiar la proporțiile reale, simplu stat național de nouă milioane de locuitori dintr-un total federat de patruzeci și trei de milioane. Numai că orice comentariu favorabil cărții de către români s-ar fi soldat cu noi valuri de opresiune, noi procese de presă, noi ani de temniță.

Apreciată pentru noutatea și îndrăzneala ei, lucrarea lui Popovici a făcut vîlvă în presa și literatura europeană. În România au comentat-o condeile cele mai autorizate. C. Stere scria: ... „Prin cartea sa atît de loială și atît de moderată, și tocmai fiindcă e loială și moderată, Aurel C. Popovici a adus un imens serviciu cauzei românești și opiniei publice europene: ea e un *memento* și pentru noi și pentru vecinii noștri. Astăzi Europa întreagă cunoaște situația adevărată și problema adevărată”³⁷. Nicolae Iorga o întîmpina cu următoarele cuvinte: ... „Nicăieri nu va găsi cineva adunate cu atîta străduință informații așa de felurite, așa de cu gust puse la o parte ca în volumul de acum al cugetătorului politic ardelean. O astfel de lucrare poate servi de temelie unei literaturi politice întregi pe acest teren (n.n) ... Traducerea în românește, pe care d. Popovici o poate înțelege ca o datorie, nu e de prisos, dar nu va aduce pe departe aceleași foloase pe care le-a adus originalul german. Și pentru acest original se cuvine să-i mulțămim ... Domnul Popovici n-a pierdut nici o clipă din vedere preocuparea cea mare a vieții sale: *chestiunea românească pentru care și nu prin care, ca atîtea alții, el trăiește*”³⁸. Din tot ce s-a scris de la apariție și pînă astăzi asupra acestei mult controversate cărți — și în cîte feluri — aceste cîteva cuvinte au harul de a fi intuit cel mai exact omul și opera. Este cunoscut că marele istoric nu obișnuia să facă acte de complezență

³⁷ C. Stere, *Cronica externă. Statele unite ale Austriei Mari*, în „Viața Românească I”, anul I, nr. 2, aprilie 1906, pp. 322—323.

³⁸ N. Iorga, *O carte de filosofie politică a unui Român*, în „Sămănătorul”, 2 aprilie 1906.

față de nimeni, dar mai ales în probleme vitale de interes național. Primul efect practic produs de studiul lui Popovici a fost readucerea în actualitatea europeană a anacronismului dualității habsburgice și a problemelor ce le crea starea populațiilor nemaghiare. Când s-a declanșat războiul situația românilor era bine cunoscută prin *Replica*, prin *Memorandum* și prin această carte federalistă, scrisă, se vedea, sub impulsul unor stringente amenințări. Popovici n-a făcut decît să toarne „în paharul de argint curat al naționalismului celui mai sincer” (N. Iorga) licoarea de care dispunea în acel timp. Federalizarea propusă nu putea să însemne decît o soluție tranzitorie capabilă să garanteze supraviețuirea națiunilor amenințate, pînă la abordarea, într-o altă conjunctură, a soluțiilor definitive. „Știu, avea el să spună, independența absolută a unui popor sau a unei țări este mai de dorit decît acordarea unui rol ca stat, membru într-un sistem federativ... Un stat federativ cere în orice caz sacrificii. Asemenea jertfe le face însă acela care trebuie să le facă³⁹. Jertfa pe care trebuia s-o facă românii din Transilvania era să accepte a fi — deocamdată — federați într-un stat al naționalităților din Austro-Ungaria.

Impetuosul Popovici se vede în situația de a-și frina elanurile în favoarea unei soluții profund deliberate. Evenimentele politice de la începutul secolului puteau să evolueze spre instaurarea unui climat de pace, dar și spre război. Problema consta în a se găsi calea cea mai nimerită în această alternativă, ca existența românilor din Austro-Ungaria să fie oricum asigurată, iar cînd „împrejurările vor fi favorabile” să se realizeze unirea cu Țara liberă. În condițiile păcii, admitînd *status-que*, românii ar fi fost obligați să îndure în continuare rigourile politicii de maghiarizare, perspectivă imposibil de admis. Era deci de absolută necesitate o schimbare reformativă de apărare, care lua înfățișarea realizării unui mare imperiu de naționalități, cea mai democratică reformă posibilă pentru acel timp. Dar dacă izbucnea războiul? Dacă izbucnea războiul locul României nu putea fi decît în tabăra potrivnică imperiului habsburgic sau pe poziție de neutralitate. Ar fi fost de neconceput să vină să întărească *Tripla Alianță* cînd aveau oameni și teritorii de revendicat de la Austro-Ungaria, stat ce reprezenta opusul tuturor idealurilor naționale ale românilor de dincolo și de dincoace de Carpați. Războiul se putea sfîrși cu înfrîngerea dar și cu victoria Triplei Alianțe. În cazul în care Austro-Ungaria ieșea victorioasă iar România înfrîntă, nu era greu de închipuit la ce cruntă răzbunare ar fi fost supuși românii. Considerînd însă că în această ipoteză războiul i-ar fi găsit încadrați într-un stat federal de naționalități, situația se prezenta cu totul altfel, ei avînd să beneficieze de umbrela protecției a statutului lor de autonomie. Dacă *Tripla Alianță* pierdea războiul, atunci unirea între statul Transilvania, în granițele federale stabilite, și România se realiza firesc, fără dificultăți, la dorința exprimată de ambele părți, în virtutea principiului de naționalitate. La toate acestea trebuie

³⁹ Aurel C. Popovici, *Stat și națiune*, București, 1939, p. 279.

că meditasese îndelung Aurel C. Popovici, și când a lansat și când a abandonat soluția federalistă, plasându-se strict numai în direcția marilor interese naționale.

Tezele discutate în multe cercuri din țară și străinătate în vederea realizării unei „fедераții dunărene austro-balcanice” sau „carpato-balcanice”, care să cuprindă și România întregită nu intra în nici un fel în preocupările sale prezente, considerându-le doar „muzică pentru viitor”. Avea în schimb în vedere constant și pasional unirea cu Țara liberă. În ziarul său „România jună” au apărut articole memorabile cu această temă.

Trebuie spus că insistența lui Popovici pentru Unire a creat suspiciuni atât la Budapesta cât și la Viena în aprecierea proiectelor sale de reformă. Timpul avea să revizuiască totul.

Moștenitorul tronului, atașat de statele istorice tradiționale ale Imperiului nu se putea hotărî ușor să le desființeze, realizând în loc state naționale, cum preconiza Popovici. Ca o alternativă îi cere deputatului și publicistului Edmund Steinacker să redacteze un proiect de manifest „Către popoarele mele sub Coroana Sf. Ștefan”, conținând reforme paleative, în eventualitatea succesiunii la tron. Războiul se simțea tot mai aproape. Popovici nu era un dogmatic. Federalismul său se găsea subordonat idealului de libertate națională. Dacă acest ideal nu putea fi atins, însemna că însăși concepția sa federalistă trebuia abandonată. În martie 1914 îi spunea deschis contelui Ottokar Czernin, ministrul Austro-Ungariei la București, devenit în 1917 ministrul de externe al Imperiului, în felul său propriu: „Sint orbi la Viena dacă socot că România mai este de partea Monarhiei: ea va trece întâi printr-o perioadă de așteptare, apoi va da aliatei de care e nemulțumită lovitură de moarte”⁴⁰.

La această dată, Popovici cunoștea poate mai bine ca mulți oameni politici români gândirea lui I. C. Brătianu.

Paisprezece luni mai târziu, la 5—8 iunie 1915, în plin război, au avut loc convorbiri la Viena între contele Erzberger, omul de încredere al cancelarului german Bethmann Hollweg și o delegație a românilor transilvăneni (Goldiș, Maniu, Popovici) coordonată prin Popovici cu guvernul de la București (prietenul lui Popovici, Coriolan Popescu, a trecut de două ori clandestin frontiera pentru comunicări). Era o inițiativă germană avînd drept scop a se sonda pretențiile românilor și gradul pînă la care Puterile Centrale erau dispuse să le satisfacă. După terminarea convorbirilor, Popovici i-a făcut această mărturisire colegului său Maniu: „Scopul mea a fost întotdeauna realizarea unirii tuturor românilor. Credeam odată că se va face alături de Austria și Germania. Le credeam mai cu minte, dar ce să le fac. Austria e slabă și Germania nu vede clar. Chiar dacă ar vrea să facă azi ceva, este prea târziu. Puterile Centrale vor fi bătute. Chiar dacă ar învinge temporar Puterile Centrale, mai bine suferă România alături de aliați pentru cauza

⁴⁰ N. Iorga, *Supt trei regi*, București, 1932, p. 177, nr. 2, după *Corespondența austriacă* VII, pp. 1000—1001.

civilizației omenesti decît să fie învingătoare alături de Puterile Centrale urgisite de toată lumea. Unitatea națională se va face și acesta este lucrul principal" ⁴¹.

Cînd Austro-Ungaria a declanșat războiul atacînd Serbia, Popovici s-a situat, firesc, de partea naționaliștilor ce-și doreau eliberarea și a susținut, entuziast, acțiunea României. A-i reproșa că în 1906 n-a luptat pentru Unire, este ca și cum l-am învinovăți pe Vodă Cuza că n-a realizat în 1859 contropirea Transilvaniei cu cele două Principate. În exilul său voluntar de la Geneva, loc ales pentru urmărirea desfășurării evenimentelor în condițiile stării de război, Popovici redactează o nouă ediție a *Replicii*, cu texte inedite și informații curente din nefericire rămasă neterminată, cu gîndul că la încheierea păcii să poată fi aduse cele mai convingătoare probe asupra dreptății cauzei românilor. „... În unire cu francezii, cu englezii, cu italienii, cu rușii, cu belgienii, cu sîrbii și cu alții, noi vom învinge. Pentru că dreptul este de partea noastră” ⁴².

Ultimele sale gînduri așternute pe hîrtie au fost acestea: „Întregul imperiu nu mai are nici o rațiune să existe. Dar sînt rațiuni numeroase, care cer ca el să fie distrus, ca națiunile aservite să fie eliberate de acest jug insuportabil, de aceste guverne ignorante și despotice” ⁴³.

Noua *Replică* a fost publicată postum în 1918 sub titlul *La question roumaine en Hongarie et en Transylvanie*, — Lausanne — Paris 1918. Însotită de o prefață a diplomatului N. Petrescu-Comnen, a constituit un elocvent document la Conferința de la Paris, unde s-a hotărît unitatea tuturor românilor într-un singur stat. Ea avea să constituie și un răspuns la cartea lui Max Beer, *L'entente annexioniste*, publicată la Berna în 1917. N. P. Comnen consideră *Replica*, singura carte capabilă să se opună propagandei împotriva României. Căci, apărută cu un sfert de secol înainte de intrarea țării în război, „nici un spirit cinstit nu i-ar putea contesta sinceritatea și adevărul”. Popovici n-a mai apucat sfîrșitul războiului să-și vadă neamul liber și unit, așa cum visase. S-a stins din viață la 15 februarie 1917, într-o mansardă din Geneva, răpus de boală, dar mai ales de veștile triste ce-i parveneau de pe frontul românesc. Speranța în eliberarea fraților săi nu l-a părăsit însă nici odată.

Disparația lui Popovici s-a consemnat în publicistica vremii cu comentarii de felul acesta: „De la Eminescu și pînă astăzi n-a fost nimeni care să cuprindă în sufletul său mai deplin aspirațiile neamului întreg. Moartea lui o simțim ca o nenorocire a națiunii” ⁴⁴.

În vara anului 1977 „Fundatia europeană Drăgan” îi ridică la mormîntul din cimitirul Saint Georges de la Geneva un impunător monument funerar, operă a sculptoriței Ina Popescu din Timișoara.

⁴¹ I. Maniu, *Aurel C. Popovici*, în „Convorbiri literare”, nr. 59/1927, pp. 134—139.

⁴² Aurèle C. Popovici, *La question roumaine en Transylvanie et en Hongrie*, Lausanne-Paris, 1918, pp. 60—61.

⁴³ *Ibid.*, p. 222.

⁴⁴ S.C.N., *Necrolog*, în „Convorbiri literare”, nr. 51/1919, pp. 113—116.

N. B. ...
...

CESTIUNEA ROMÂNĂ

IN
TRANSILVANIA SI UNGARIA.

REPLICA

JUNIMII ACADEMICE ROMÂNE

DES
TRANSILVANIA SI UNGARIA

LA
„RESPUNSUL” DAT DE JUNIMEA ACADEMICA MAGHIARA
„MEMORIULUI” STUDENTILOR UNIVERSITARI DIN ROMANIA

CU O HARTĂ ETNOGRAFICĂ A AUSTRO-UNGARIEI ȘI A ROMÂNIEI.

SIBIU.

INSTITUTUL GEOGRAFIC

1892.

Coperta „Replicii”, Sibiu 1892.

Die
Vereinigten Staaten
von
Groß-Österreich

Politische Studien

zur Lösung der nationalen Fragen und staatsrechtlichen Krisen
in Österreich-Ungarn

von

Aurel C. Popovici

Ehemal. Mitglied des zentralen Vollzugsausschusses der rumänischen Nationalpartei
in Ungarn und Siebenbürgen

Mit einer Karte des föderativen Groß-Österreich

Leipzig 1906. Verlag von B. Elischer Nachfolger

Coperta de la Die vereinigten Staaten von Gross-Österreich, Leipzig 1906.

Aurel C. Popovici.

Viața și activitatea lui Popovici nu se pot încadra într-o schemă simplă. Erudit multilateral, cu temperament furtunos asemenea lui Hașdeu și Iorga, axat cu întreaga sa existență pe libertatea, conservarea și înălțarea națiunii sale, în fața căreia trebuia să dispară orice alte preocupări, neobosit în a o sluji în toate modurile și pe toate căile, prezentând sinuozități surprinzătoare de tactică politică dar nu întâmplătoare, exagerări și contradicții câteodată, sau „erori fecunde” și uitate, adevăruri redescoperite, exclusivist în păreri, emfatic în formulări și totuși documentat și sincer, onest și dur, cu dezlănțuiri violente, chiar în raporturile cu prietenii când socotea că se află în joc soarta neamului, dar calm și apropiat după ce înfruntările treceau, nu ranchiunos dar ținător de minte, acesta a fost Aurel C. Popovici. Popovici ca și Emi-

nescu a fost de totdeauna un conservator și nu prin „metamorfoză”, un conservator atașat de viața tradițională românească. Nu ca să apere privilegiile de clasă, ci caracterul specific al poporului, vizînd ca țel suprem unitatea națională. Nu are meritul de a se fi angajat în luptele pentru reforme sociale, căci, în înțelegerea sa, acestea trebuiau să urmeze imediat după eliberare, ca să alcătuiască împreună biruința deplină. Condamnă „pe monarhul tiran care se susține mai totdeauna prin puterea baionetelor (iar) demagogia mai are înțeles prin viclesug, prin conrumție” ... dar elogiază Biserica, ținînd seama că la români Biserica a avut un caracter profund național ... „Ea ne-a făcut pe noi dintr-o prăfărie de indivizi un popor ... ea ne-a unit într-o singură limbă, ea ne-a susținut și dezvoltat ...”, confundîndu-se cu „legea noastră românească”. Își exprimă convingerea că religia și Biserica, fără să-și schimbe cu nimic fondul, „trebuie să la timp potrivite dezvoltării naționale”.⁴⁵

În lanțul de căutări spre o cît mai eficace organizare a nației, Popovici alege „*forma națională de guvernămînt*”, înțelegînd prin aceasta că, în condițiile regimului burghez, să mobilizeze toate clasele sociale, făcînd să se confunde interesele lor cu „*interesele existenței și ale viitorului patriei, ale naționalității, ale întregului popor adevărat*”,⁴⁶ purtînd grija de a nu nedreptăți sau asupra pe nimeni din jur, nație sau clasă.

În ce proporție este sau nu este Popovici democrat în raport cu canoanele clasice ale democrației, rămîne, pentru cei interesați, o chestiune deschisă. Pentru patriot libertatea are limită și această limită o fixează națiunea. Căci nu poți invoca libertatea, ni se spune, subminînd națiunea și atacînd statul care o apără. Deseori confuz și contradictoriu în exprimarea ideii democratice, este întodeauna precis cînd pledează pentru ridicarea poporului român la un nivel cît mai ridicat de cultură, civilizație, bunăstare. Dialectica provocată cu privire la interpretarea democrației are în fond acest scop.

În secolul al XIX-lea circulau prin Europa tot felul de curenți în legătură cu o democrație radicală și vastă ce urma să se materializeze într-o originală republică planetară, fără state și fără națiuni.

Deși consideră asemenea proiecte drept plăsmuiri utopice și le privește „de sus”, — bune cel mult pentru „secolii viitori” — nu se poate opri să nu le denunțe cu minie ca un atentat la viața poporului, mai ales în epoca de afirmare a naționalității. Intransigent și distant, Popovici se exprimă într-un vocabular ce îi este propriu.

După opinia sa, *acțiunea cosmopolitilor*, periculoși visători cu „pofte și fantezii” trimițîndu-și imaginația să zboare oriîncotro, dar nu și la viitorul nației, se lovește de împotrivirea poporului, de *reacțiunea* fermă a tuturor românilor ce nu pot admite ca neamul lor să nu mai

⁴⁵ Aurel C. Popovici, *Naționalism sau democrație*, București, 1910, p. 225.

⁴⁶ *Ibid.*, pp. 332—333.

existe. Făcînd parte din rîndul acestora, în calitate de „apărător al condițiilor de existență națională”, cum îi place să se numească, el conchide că *ipso facto*, nu poate fi decît „reacționar.” Reacționar din aceeași familie cu Tudor Vladimirescu, „cel mai înverșunat și mai glorios reacționar din Principate, împotriva unei civilizații pestrițe și cosmopolite”, reacționar justificînd răscoala din 1907 ca „o reacțiune națională în contra unei civilizații cosmopolite de formule democratice de fericire, de făgăduieli înșelătoare, de asuprire reală, de pervertire a mentalității naționale”.⁴⁷ În cosmopoliti vede pe colaboratorii democraților șovini unguri, veniți să conlucreze cu ei tot la desființarea nației. „Ceea ce este cosmopolitismul în „omenire”, este *en miniature* șovinismul, într-un stat polinațional. Cosmopolitismul vrea crearea unei omeniri unitare, cu o singură mentalitate, cu o singură limbă, volapiik sau esperanto... șoviniștii vor să creeze dintr-o țară de naționalități o singură „națiune unitară”.⁴⁸ Consideră șovinismul epoca de tinerețe a cosmopolitismului... Atacînd șovinismul, va ataca pe opresorii maghiari, atacînd cosmopolitismul îi atacă pe stingiștii grăbiți, cu gîndul tulburat de o nivelatoare republică planetară, secătuită de seva națională, fiul cojocarului din Lugoj îi va opune naționalismul său românesc, care la acea dată istorică avea „un conținut general democratic (ca) orice naționalism burghez al unei națiuni asuprite... îndreptat împotriva asupririi”.⁴⁹ Așa se explică antinomia din titlul cărții sale: „Naționalism sau democrație”.

*

*

*

O biografie a lui Aurel C. Popovici nu s-a scris încă. Profesorul S. Mehedinți, fiind solicitat în 1935 să întocmească o asemenea lucrare a răspuns: ... „De ani de zile un coleg de la Universitatea din București mă tot îndeamnă să-i scriu biografia. Am stat însă mereu la îndoială, nu de lene, ci de teamă. Față de un om care a fost cel mai de seamă cuge-tător politic al generației, răspunderea de a-i povesti viața e prea grea, cît timp lipsește orice lucrare ajutătoare.”⁵⁰

De la dispariția lui Aurel C. Popovici au trecut aproape șaptezeci de ani și totuși încadrarea sa politică continuă să fie o problemă controversată. Indiscutabile rămîn meritele de luptător elevat pentru libertatea românilor de sub stăpînirea străină, model de afirmare pentru toate popoarele dominate, de apologet al dinamismului național în trăsăturile sale originare, de precursor al concepției că toate națiunile trebuie să trăiască și să dezvolte liber în armonie și pace.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 42.

⁴⁸ *Ibid.*, pp. 292—293.

⁴⁹ *Dicționar enciclopedic român*, vol. III, București, 1965, p. 478.

⁵⁰ S. Mehedinți, în „Carașul nou”, anul II, nr. 7/1935.

MÎNIA

Duminica de după Naşterea Domnului

În vremea naşterii Mîntuitorului, Ţara Sfîntă era cîrmuită de Irod cel Mare care a domnit aproape o jumătate de veac, cu sprijinul împăratului roman Octavianus Augustus. S-a dovedit un bun gospodar, construind palate şi fortăreţe în diferite părţi ale Palestinei, a refăcut din temelii templul din Ierusalim, realizînd un adevărat monument de artă. Dincolo de meritele sale, Irod a rămas în istorie ca o mostră de imoralitate şi cruzime. Şi-a ucis soţiile, o parte dintre copii şi rudele apropiate, mistuit de patima păstrării tronului. Cruzimea firii l-a făcut să fie mereu stăpînit de mînie, săvîrşind crime abominabile, cum este aceea a uciderii pruncilor „din Betleem şi din toate hotarele lui, de doi ani şi mai mici” (Matei 2, 16), după ce intenţia lui criminală faţă de Iisus fusese dejucată de magi.

Mînia face parte din grupa păcatelor mari, ca o stare sufletească tulburătoare şi de pornire spre răzbunare pentru cel mai mic rău făcut sau presupus ca fiind făcut de cineva. Există, însă, o mare deosebire între mînia ca deprindere păcătoasă şi mînia sfîntă, legitimă. Cea de a doua constă într-o intervenţie plină de curaj împotriva unei stări revoltătoare, a unei nedreptăţi strigătoare la cer. De o astfel de mînie a fost cuprins Sf. Ioan Botezătorul, cînd îi numea pe farisei şi saducheii „pui de năpîrcă”. Mînie sfîntă a fost şi aceea de care a fost cuprins Mîntuitorul, cînd i-a numit pe farisei „morminte spoite”, dar îndeosebi cînd a pus mîna pe bici şi i-a alungat pe zarafi din casa Domnului pe care o profanaseră. Iisus „a privit cu mînie” spre farisei şi atunci cînd îl învinuiau că vindecă în zi de sîmbătă (cazul vindecării omului cu mîna uscată (Marcu 3, 5). Tot mînie sfîntă a ars şi în pieptul Sfîntului Apostol Pavel, cînd l-a înfruntat pe incestuosul din Corint. O asemenea mînie s-a aprins şi în sufletul Sfîntului Ioan Gură de Aur împotriva împărătesei Eudoxia, care promova, prin purtarea ei imorală, dezmăţul şi corupţia. De mînie sfîntă este stăpînit părintele care îşi disciplinează copilul îndărătnic, călăuzindu-se de povaţa înțeleptului Solomon: „Varga şi certarea aduc înțelepciune, iar tînărul care se lasă (în voia

apucăturilor lui) face rușine maicii sale". (Pilde, 29, 15). Este îndreptățită și minia împotriva gândurilor rele, împotriva patimilor și a păcatelor. În cele ce urmează, vom insista îndeosebi asupra miniei ca pornire spre răzbunare, deoarece este alimentată de apa murdară a răutății. La acest fel de minie, se referă Mîntuitorul, așezînd-o alături de crimă: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu ucizi; iar cine va ucide vrednic va fi de osîndă. Eu însă vă spun vouă: că oricine se minie pe fratele său vrednic va fi de osîndă" (Matei 6, 21—22). Asemenea crimei, minia rănește și ucide sufletul subiectului și pe al aproapei. Minia roade inima, este un fel de febră a spiritului care ne anemiează ființa, încît după un timp mai îndelungat de întăritare, ajungem să nu ne mai recunoaștem propriul chip. Ea zdruncină mai întîi fizic organismul dezlănțuind manifestări deosebite. Hipocrate spunea pe drept cuvînt că, din pricina miniei, oamenii își ies din fire și-si schimbă înfățișarea: fața se înroșește, ochii se umflă, vinele apar sub piele, mai ales la frunte, buzele se contractează, inima bate violent, respirația devine precipitată. Întreg trupul este încordat, gata de luptă, gura profează amenințări și injurii. Se mai pot adăuga: paloarea feței, ochii ficși, fălcile încleștate, pulsul redus, etc.

Din cauza miniei, slăbește și se întunecă lumina minții, după cum se paralizează și stăpînirea de sine, ducînd la dezlănțuirea răzbunării în toată cruzimea ei. Pe drept cuvînt spun proverbele: „Minia este rău sfetnic", „minia și urgia sînt lucruri urite" (Isus Sirah, 27, 31); „omul mînios ațîță vrajba" (Isus Sirah, 28, 8); „un om mînios ațîță cearta și cel aprig săvîrșește multe păcate" (Pilde 29, 22); „nu te grăbi să te întăriți întru duhul tău, pentru că minia sălășluiește în sinul celor nebuni" (Ecclesiast 6, 15). Nepotolită la timp, minia îl împinge pe om la rostirea de cuvinte jignitoare la adresa aproapelui, la insulte, lovire, rănire și chiar ucidere. Minia l-a dus pe Cain la uciderea fratelui său Abel. „Pis-ma și minia imputîneau zilele..." (Isus Sirah 30, 25).

Minia își are izvorul în ghimpele răutății sălășluite în inima noastră și ca atare nu se vindecă prin fuga de lume, deoarece cauza miniei nu este în afara, ci înlăuntrul sufletului. Împotriva miniei se poate lupta prin cultivarea răbdării și a stăpînirii de sine, ținînd seama de povața Sfîntului Iacob: „Să fi zăbavnic la minie. Căci minia omului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu" (Iacov 1, 19—20). Sf. Apostol Pavel accentuează și el: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele" (Romani 12, 20). De aceea se recomandă creștinului ca în orice împrejurare să-și potolească minia, îndeosebi în începuturile ei învăluind dimpotrivă persoana aproapelui în razele iubirii („iubirea nu se minie" — I Corinteni 13, 5), ale iertării, smereniei, blîndeței. Pildă vie este însuși Mîntuitorul, care în loc să se minie pe cei ce-L huleau, se ruga pentru ei zicînd: „Părinte, iartă-le lor, căci nu știu ce fac" (Luca 23, 34).

În toate împrejurările vieții i se cere creștinului să-și potolească minia, dar cu osebire în fața jertfelnicului dumnezeiesc, deoarece nu se poate cere lui Dumnezeu să-și reverse mila Sa, cîtă vreme credinciosul poartă minie fratelui Său: „De-ți vei aduce darul tău la altar și

acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi întâi și împacă-te cu fratele tău și apoi, venind, adu darul tău" (Matei 5, 23—24). „La minie nu păcătuiești, soarele să nu apună peste minia voastră” — scria Sf. Apostol Pavel (Efeseni 4, 26). Când se aprinde flacăra miniei, fuge dreptatea, se sapă groapă oamenilor fără vină. Mînioșii înșiși au de suferit, la început mustrarea conștiinței, iar după moarte „pedepsa judecății divine” căci ei „nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu” (Galateni 5, 20—21).

Avînd în vedere consecințele dăunătoare ale miniei, se impune să luptăm împotriva ei cu toate mijloacele, să nu-i dăm ascultare, să oprim evoluția acestei patimi, ca a unei boli. Înțelepții atunci recomandau îndeosebi dregătorilor să nu ia nici o hotărîre în stare de minie. Creștinii trebuie să fie dușmanii miniei, să-i smulgă rădăcinile din inimă, folosind pilda și învățătura Mîntuitorului, care se identifică cu iubirea. Iubirea față de Dumnezeu și față de semenii, inclusiv față de vrăjmași, este pivotul moralei creștine, din care derivă iertarea și stăpînirea de sine, stăvilirea patimilor, inclusiv a miniei.

Frînarea miniei nu este lășitate, căci „un răspuns blînd liniștește minia, iar un cuvînt aspru ațîță minia” (Pilde, 15, 1), iar „omul mînios ațîță cearta, pe cînd cel încet la minie, liniștește harța” (Pilde, 15, 18). Să aprindem, deci, în inimile noastre, focul iubirii și implicit al iertării și blîndeții prin care viața va spori în toate cele ce sînt de folos, dînd ascultare poveței pauline: „Orice amărăciune și supărare și minie și izbucnire și defăimare să piară de la voi, împreună cu orice răutate. Iertați unul altuia, precum și Dumnezeu v-a iertat vouă, în Hristos (Efeseni 4, 31—32).

Preot IOAN BUNEA

ROADELE SFINTEI TAINĂ A BOTEZULUI

Duminica înainte de Botez

Fericii cărora s-au iertat fărădelegile și s-au acoperit păcatele. Psalm 31, 1.

Există în ritualul iudaic o rugăciune alcătuită dintr-un șirag de mulțumiri aduse lui Dumnezeu pentru toate binefacerile hărăzite popoului Său Israil. Ca refren ori stih intercalat după fiecare dar pomenit figurează vorbele *dai lanu*, ce se tîlmăcesc! de ajuns nouă. De n-ar fi decît că Domnul ne-a scos din pămîntul Egiptului, destul ar fi spre a-l

aduce mărire. De n-ar fi decît că a prefăcut marea în uscat, destul e spre a-L blagoslovi și a nu înceta să-I mulțumim. De n-ar fi decît că ne-a hrănit în pustie... Și așa mai departe. Fiecare faptă a divinității, fiecare minune ajunge spre a stîrni recunoștința norodului și a-i provoca exclamația : *dai lanu !*

Tot astfel, gîndesc, orice credincios trecut prin Sfînta Taină a Botezului, căruia Domnul i S-a revelat și care, acum, se numără printre cei care „au crezut în El” poate de asemenea striga : de ajuns făcut-ai Hristoase Dumnezeuule pentru mine !

Pentru a fi desprins solzii care-mi acopereau ochii, Îți mulțumesc din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul și toată virtutea mea. Doar atît de ai făcut după ce ai luat aminte la mine, cu vrednicie și cu dragoste este să strig cu lacrimi : *dai li !*

Pentru a-mi fi dat puțința să-mi cunosc propria păcătoșenie, nimic-nicie și ticăloșie, Îți aduc laude și mulțumiri, și de s-ar mărgini doar la atîta darul făcut mie, tot prea destul e ca să repet : *dai li !*

Pentru a-mi fi îngăduit să Te pot ruga, să Te iubesc și să mă închin Tie — de ajuns, prea de ajuns ca să binecuvîntez Sfînt Numele Tău.

Pentru a fi sădit în mine nădejdea iertării și a fi început să întrezăresc puțința mîntuirii — fii, Doamne, preamărit !

Pentru a-mi fi dat îndrăzneala să concep stabilirea unor relații de tip eu — tu cu Tine, Domnul și Dumnezeuul meu, mă minunez și nepricepîndu-mă a spune altceva, strig : *dai li !*

Și tot așa fiindcă de acum mă pot închipui printre acei cărora le-ai grăit : „Dacă veți rămîne în cuvîntul Meu, sinteți cu adevărat ucenici ai Mei. Și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi” (Ioan 8, 31—32).

Recunoscător pentru orice posibilitate de exprimare în slabele și banalele noastre vorbe omenești Îți sînt, Hristoase al meu, și pentru a fi dobîndit calitatea de „prieten” al Tău, pentru a fi fost, altfel spus, înobilat, căftănit prin credință și apa Botezului și focul Duhului Sfînt.

Pentru a fi ieșit din tristețe, mohoreală, jale, descumpănire, acedie, deznădejde și a mă fi apropiat de starea fericirii.

Și fiindcă, îndeosebi, m-ai socotit în măsură a înțelege și a fi cu desăvîrșire convins că Tu ești Adevărul, Calea și Viața.

De nu-mi va fi dat a mă mîntui, și încă această absolută convingere îmi este cu totul suficientă spre a cunoaște liniștea și a gusta neîngrijorarea.

Mi-ai dăruit, Doamne, în nespusa Ta mărinimie, să aflu tot adevărul — atroce — despre mine însumi ; m-ai slobozit din robia păcatului, care slujitor mai ferecat decît mine nu cred să fi avut.

Mai mult decît atît (căci nu dăruiești niciodată puțin, cu parcimonie, după dreptate, ci numai clătinat și îndesat, har peste har, nu împarți bacșisuri ci poștești la cina împărătească) : datorită bunătății și milostivirii Tale mi-am putut însuși spusa lui Dostoievski : de mi s-ar dovedi în modul cel mai indubitabil, pe patul de moarte fiind, că nu Hristos este adevărul, că adevărul e altul — dacă demonstrația ar fi

inatacabilă și covârșitoare — n-aș sta nici o clipă la îndoială : aș alege să rămân cu Hristos, nu cu adevărul.

Dai li !

Din rob și schilod m-ai făcut om liber și senior ; din fricos și mișel, om îndrăzneț ; din ființă a întunecimii, un ahtiat după lumină ; și slobod a încerca senzația că nu-mi este interzis a năzui să mă port efectiv potrivit cu învățătura și vrerea Ta.

Pentru că nu numai că m-a descoperit pe mine mie însumi întru toată mizeria și josnicia și nimicnicia mea, ci mi-a dezvăluit mie însumi latențele bune și priincioase din lăuntru meu ;

mi-a arătat că nu sînt definitiv și iremediabil pierdut ;

m-a scos din cloacă, îngustime și beznă ;

mi-a tradus existențial și pe a mea seamă cutremurătoarea (și mîngietoarea) frază : *Qui Mariam absolvisti mihi quoque spem dodisti* ;

și nu mi-a cerut să mă anihilez, să mor, ci — dimpotrivă — să mor păcatului și zădărniciilor și să viez puternic întru El — cu dragoste și bucurie — adică întru libertate, voie bună și calm. Căci El „prețuind pe om nu vrea — zice D. Stăniloae — confundarea lui cu Sine, ci menținerea și ridicarea lui într-un dialog etern al iubirii”.

Mi-a descoperit și o altă mare (și vreme îndelungată cu totul nepresupusă) taină, anume ineluctabila universală lege a paradoxului, înlesnindu-mi să înțeleg că nevinovăția nu se poate obține decît pe calea aceasta paradoxală a recunoașterii propriei culpabilități.

Mi-a dat de asemenea voie să mă împărtășesc cu preacuratul Său Trup și scump Singele Lui și să-mi pot da seama că orice faptă josnică îmi este numai izvor de amărăciune și tulburare, iar că actele de mărînimie, curaj și detașare — „faptele bune și frumoase” ale atît de hulitei morale practice — sînt singurele creatoare de pace și mulțumire.

Îl chemi pe Hristos la telefon ? ironiza André Gide. Nici nu e nevoie de o chemare, e mereu prezent, gata să intre pe ușa (deschisă) a inimii și capabil numai de actele caracteristice nobleței lăuntrice, pe care și nouă ni le propune, propovăduindu-ne că ne sînt mereu accesibile : discreția, iertarea, uitarea, degajarea dintre meschinării și mărunțișuri, alungarea tinerii de minte a răului, sila de răzbunare, ură, susceptibilitate, irascibilitate, țifnă și multe alte stupidități a căror jalnică inferioritate și acută nocivitate ne-a destăinuit-o odată pentru totdeauna și ne-o destăinuie de fiecare dată mai dureros.

În cele din urmă m-am putut convinge că libertatea se cucerește numai prin omorîrea păcatului și m-am trezit în stare să descifrez formula „fac ce vreau” : ea nu înseamnă că dau ascultare necondiționată viscerelor și tropismelor mele, pornirilor și instinctelor mele dobitocești, constituindu-mă prizonier al egoismului, turpitudinilor și plăgilor firii mele, ci supunîndu-le pe acestea voinței, rațiunii și conștiinței mele, părții bune (curățite) a eului meu, supra-eului meu. Fac ce vreau eu, credinciosul și smeritul ucenic al lui Iisus Hristos, iar nû ce i-ar plăcea demonului sălășluind în lăuntru meu sau tîrcolind în juru-mi să

fac în numele așa-zisei libertăți instinctuale, în temeiul căreia mă ispi-tește spre a mă îndemna să mă dau rob lui și duhurilor sale celor rele.

Cunosc bine din experiență, că botezul este moarte și înviere, izvor nesecat de apă vie și de senzațională fericire. Mulți n-au cum ști ce simte cel botezat și ce este în adevăr actul acesta fulgerător; dar ade-vărații credincioși știu cum nu se poate mai limpede că nu e o formă, un ritual, o ceremonie, un simbol; e o lucrare directă a Dumnezeuului ce-lui viu.

Ii mai datorez Domnului și neprețuita, nesperata putere de a mă supune, răbdător și următor Lui, pildei ce ne-a dat știind că „El parti-cipă împreună cu noi la suferirea necazurilor și tot în acest sens Se smerește împreună cu noi, îngropându-se într-o chenoză, într-o noapte pe care o repetă în viața fiecăruia dintre noi”. (D. Stăniloae). Ori, cum spunea Simone Weil rourată de harul credinței în Hristos: creștinismul nu ne oferă un mijloc miraculos de a scăpa de suferință, ci ne pune la îndemână miraculosul mijloc de a o îndura.

Ceea ce deloc nu vrea să însemne identificarea creștinismului cu suferința. Prin suferință se poate ajunge la adevăr și lepădare de sine, însă Albert Camus arată că desprinderea de cele lumești inima vred-nică o poate afla și prin fericire. Mai ales prin fericire ne putem înălța pînă pe treptele cele mai de sus ale Scării. Durerea, de fapt, e „fața mai puțin nobilă a strădaniei”. Ținta rămîne fericirea, pe care se cuvine să ne-o însușim, dincolo de nenorociri, necazuri și încercări. Esența învă-țăturii creștine e această deprindere, această descoperire a fericirii.

Așa încît mai presus e orice îi datorez lui Hristos simțămîntul libe-rator, îmbătător, exaltant, transformator, nelimitat al fericirii — ascu-țit ca o sabie cu două tăișuri — și luarea la cunoștință a faptului că „El poate face din tine o făptură nouă” nu o simplă enunțare teologică ori o afirmație pilduitoare, ci un constat obiectiv, o realitate brută.

Iată de ce, îmi place a repeta versetele din psalmii 65 și 72 ca mai apropiate mie, ca mai grăitoare ale bucuriei în care neîncetat mă desfăt din binecuvîntata zi cînd am primit euforicul dar al Sfintului Botez”.

„Trecut-am prin foc și prin apă și ne-ai scos la odihnă”.

„Veniți de auziți toți cei ce vă temeți de Dumnezeu și vă voi po-vesti cîte a făcut El sufletului meu”.

Nedreptate de am avut în inima mea să nu mă audă Domnul”.

„Pentru acesta m-a auzit Dumnezeu; luat-a aminte la glasul ru-găciunii mele”.

„Binecuvîntat este Dumnezeu care n-a depărtat rugăciunea mea și mila Lui e la mine”.

„Că eram făr'de minte și nu știam, ca un dobitoc eram înaintea Ta”.

„Apucatu-m-ai de mîna mea cea dreaptă. Cu sfatul Tău m-ai povă-tuit și cu mărire m-ai primit”.

De la aceste inspirate cuvinte la simțămîntul de împăcare generală, ce mă cuprinde, nu-i departe. Care împăcare? Cu Dumnezeu, cu semenii și cu lumea, cu semenii care-mi vor răul, cu acei care mi-au greșit, ba — lucru pe de-a-ntregul extraordinar — cu cei cărora le-am greșit eu, și în cele din urmă, pînă și cu mine însumi.

Monahul NICOLAE DELAROHIA

VIRTUTEA CĂINȚEI

Duminica a 32-a după Rusalii

În Țara Sfîntă din timpul vieții și activității pămîntești a Mîtuitorului Iisus Hristos, etimonul „vameș” era un cuvînt dezgustător, reprezentînd un chip ce inspira antipatie și deopotrivă cea mai nedorită cunoștință pe care o putea avea cineva. Vameșii se pretau la lucrurile cele mai josnice și neplăcute spre a-și păstra poziția socială, asuprind poporul fără milă și devenind în felul acesta cei mai disprețuiți oameni ai vremii de atunci.

În ciuda opiniei generale, divinul Învățător — Cel care a venit să mîntuiască întreaga omenire — nu putea trece nepăsător nici pe lîngă acei vameși, deoarece în toate chipurile desfigurate de păcat Iisus Hristos a văzut chipul lui Dumnezeu zbătîndu-se în cătușele diavolului, spre a le rupe și a ieși la lumină. De aceea, ori de cîte ori a avut prilejul, s-a apropiat de ei, i-a cuprins și i-a încălzit în focul dragostei Sale dumnezeiești. Așa a fost și cazul lui Matei vameșul, care și-a părăsit slujba, lăsînd în urmă tot ceea ce a agonisit o viață întreagă, la cuvintele lui Iisus „vino după Mine” (Matei 9,9), spre a ajunge aposolul și evanghelistul Domnului.

Îată-l și pe Zaheu din pericopa evanghelică, pe care îl priveau cu dispreț, mic la trup și la suflet, dar trecînd peste toate obstacolele și considerentele sale subiective, s-a urcat în dud fără să mai gîndească la poziția sa socială, numai să-l vadă pe Iisus. Grație dorinței sale sincere, Zaheu, mai marele vameșilor, s-a învrednicit de cea mai mare cinste — aceea de a-L avea pe Mîntuitorul Însuși în aceeași zi, în casa sa.

Marea bucurie încercată de Zaheu a devenit repede cunoscută în mediul Țării Sfinte, în sensul că divinul Învățător — după care alerga mulțimea savurîndu-l cuvîntul și așteptînd să vindece toată boala și neputința fizică și spirituală — nu se rușinează de vameși, nu-i

disprețuiește, ci îi cheamă și pe ei la mîntuire. Mai mult, Mîntuitorul Iisus Hristos a stat cu ei la masă, fără să țină seama de clevetirea fățarnicilor („Pentru ce cu vameșii și cu păcătoșii mîncă și bea Învățătorul vostru?”, Matei, 9, 11) și de atributele lor batjocoritoare, cărora le-a replicat: „N-am venit să-i chem pe cei dreπți, ci pe cei păcătoși la pocăință” (Matei 10, 13).

Se pune întrebarea: ce L-a atras pe Mîntuitorul Iisus Hrisos spre acei vameși, care le-au fost virtuțile ce L-au făcut să se bucure cînd se vedea înconjurat de ei? Smerenia și sinceritatea cu care se hotărau să se smulgă de sub incidența păcatului, să înceapă o viață nouă și să-l urmeze Mîntuitorul. Divinul Învățător a prețuit zdrobirea lor sufletească, lacrimile amare ale căinței lor profunde din care a făcut subiectul uneia dintre cele mai frumoase parabole. Față de trufia fariseului, care în fața lui Dumnezeu nu a găsit decît să se laude, Mîntuitorul a prețuit smerenia vameșului, care stînd departe și neîndrăznind să-și ridice nici ochii la cer, zicea: „Dumnezeule, milostiv fi mie păcătosul!” Concluzia parabolei, formulată atît de simplu, a devenit o adîncă teamă de meditație pentru întreaga posteritate creștină: „Vă zic vouă: s-a coborît aceasta mai îndreptat la casa sa decît acela”, deoarece „tot ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța” (Luca 18, 13—14).

La fel ca toți ceilalți care L-au urmat pe Mîntuitorul, Zaheu a înțeles din primul moment că se afla chiar în preajma lui Dumnezeu-Omul, străduindu-se să nu piardă nimic din cuvintele Sale încărcate de seva vieții veșnice. Nici handicapul staturii mici, nici imensitatea mulțimii care-L înconjura pe Mîntuitorul, nici situația socială sau un alt considerent nu i-au putut stăvili hotărîrea de a-L vedea și a-L auzi, de a implora milă și iertare pentru păcatele și fărădelegile care îl chinuiau conștiința. Mai mult, uimit de exactitatea cu care Mîntuitorul i-a stabilit identitatea și odată cu intrarea lui Iisus Hristos în casa sa, Zaheu recunoaște tot trecutul său păcătos, zicînd: „Iată jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit” (Luca 19, 8). Este momentul în care are loc și transformarea sa lăuntrică, spre a rupe definitiv legătura cu păcatul, punînd deci un început bun hotărîrii de a-L urma pînă la sfîrșitul vieții pe Iisus Hristos care l-a asigurat de asistența și harul Său: „Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia” (Luca 19, 9). Transformarea lăuntrică a lui Zaheu coincide cu momentul cunoașterii Adevărului, al împăcării cu sine, cu aproapele și cu Tatăl Cereșc. Principala condiție a mîntuirii subiective este recunoașterea păcatelor, conștiința vie a vinovăției, hotărîrea fermă de a nu mai păcătui și urmarea pînă la sfîrșit a cuvîntului Domnului.

Zaheu nu a mai amînat nici o zi, nici o clipă, iar atunci cînd L-a văzut pe Iisus Hristos în casa sa, și-a dat seama că aceasta era clipa binecuvîntată în care l-a cercetat Dumnezeu și în care el s-a hotărît să-l slujească.

Întîlnirea tuturor credincioșilor dintodeauna cu Domnul, prin și în rugăciune, trebuie să coincidă fără amîinare, și cu hotărîrea de a rupe legătura cu păcatul, de a-I sluji lui Dumnezeu și de a-L urma pînă la sfîrșitul vieții. În căutarea virtuții, toți creștinii sînt chemați să-și îndrepte pașii spre Mîntuitorul Iisus Hristos, prietenul vameșilor și al tuturor păcătoșilor, cu o smerită rugăciune formulată odinioară: „Dumnezeule, milostiv fie mie păcătosul!” Făcînd așa, vom putea auzi și noi cuvîntul iertător și tămăduitor al divinului Învățător, rostit vameșului Zaheu: „Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia”.

Prot. DORU MILOSTEAN

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE BISERICA ȘI ÎNSUȘIRILE EI

I. *Pregătirea apercptivă.* Care sînt principalele învățături de credință pe care le cunoaștem și le mărturisim în Simbolul credinței? (Cele referitoare la Dumnezeu, unul în ființă și întreit în persoane). În cîte articole este cuprinsă această învățătură? (În primele opt articole). Ce ne spune în continuare articolul 9 din Simbolul credinței? (Ne spune: „Într-una, sfîntă sobornicească și apostolicească Biserică”).

II. *Anunțarea temei.* Vom vedea, în continuare, învățatura despre Biserică și însușirile ei, enunțate în Simbolul credinței.

III. *Tratarea.* Faptul că Simbolul credinței, vorbind despre Dumnezeu — unul în ființă și întreit în persoane — ne amintește de Biserică, nu este întimplător. Aceasta înseamnă în primul rînd, că Biserica este opera sau lucrarea Sfintei Treimi. Apoi, mărturisirea, „unui Botez spre iertarea păcatelor”, în *Biserică*, înseamnă că Biserica face vie lucrarea harului divin necreat al Sfintei Treimi care se împărtășește credincioșilor prin Sfintele Taine. Menționarea Sfintei Treimi a Botezului subliniază că toți cei botezați în numele Sfintei Treimi devin membrii Bisericii. Se pune întrebarea: cînd a fost întemeiată Biserica? Sf. Apostol Pavel vorbește despre „Biserica lui Dumnezeu”, pe care Mîntuitorul a cîștigat-o cu sîngele Său” (Faptele Apostolilor 20, 28). Noi am primit pe cruce „înfierarea lui Dumnezeu în dragoste prin Iisus Hristos... întru care avem răscumpărarea prin sîngele Lui, iertarea greșelilor după bogăția harului Lui” (Efeseni 1, 5—7). Odată cu răscumpărarea și cu înfierea, am primit, deci, și harul Lui prin umanitatea Lui înviată și apoi înălțată la cer. Dacă Biserica „a cîștigat-o” Domnul prin jertfa Sa și dacă harul Sfintei Treimi îl primim tot în urma jertfei Sale, înseamnă că Biserica este continuarea operei de transmitere a harului pentru sfîntirea acelor care cred și aderă la jertfa Domnului. Pe de altă parte, Biserica înseamnă o comunitate, deoarece credinciosul este asemenea unei mlădițe care se leagă de viță (Ioan 15, 1—9). Aceeași sevă, același

har care izvorăște din Sfînta treime îi leagă pe cei care primesc răscumpărarea, înfierea și iertarea mîntuitoare a jertfei Domnului, iar credincioși — asemeni mlădițelor — aduc roadă în aceeași comunitate. Această „apropiere într-un duh”, s-a pecetluit în ziua Cincizecimii, odată cu pogorîrea Sfîntului Duh. Atunci s-a întemeiat prima comunitate a celor ce s-au împărtășit, prin botezul în numele Sfîntei Treimi, cu harul divin necreat, în comuniune de iubire și primirea aceluiași Sfînte Taine (Faptele Apostolilor 2, 1—43). Membrii Bisericii devenind toți cei care au primit harul Sfîntului Duh prin Botez, îl primesc neconținut prin celelalte Sfînte Taine. Prin lucrarea Duhului Sfînt, Biserica împlinește activitatea mîntuitoare a Domnului, fiind Trupul tainic al Său. Mîntuitorul rămîne Capul ei, iar credincioșii membrele acestui Trup. „El este Capul Trupului care este Biserica” (Coloseni 1, 18—24; Efeseni 1,22; 1 Corinteni 10,17) — arată Sf. Apostol Pavel. Hristos lucrează prin harul sfințitor al Duhului Sfînt unitatea de iubire a membrilor, iar Duhul prin darurile Sale „zidește neconținut Trupul lui Hristos” (Efeseni 4,12). „Voi sînteți Trupul lui Hristos și mădulare în parte...” (1 Corinteni 12, 27), „căci după cum trupul este unul și are mădulare multe și toate mădularele unui trup, deși sînt multe, sînt un trup, așa și Hristos. Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi toți...” (1 Corinteni 12, 12—13). Continuînd peste veacuri opera întrupării Domnului, prin Sfînte Taine Biserica împlinește activitatea arhierescă a Capului ei, face vie activitatea Sa profetică adică de învățare a membrilor ei „să păzească toate cîte El le-a învățat” (Matei 28, 20), precum și activitatea conducătoare sau „împăratească” a Domnului. Această triplă activitate, Biserica o săvîrșea la început prin Sfinții Apostoli, ca „iconomi ai tainelor lui Dumnezeu” (1 Corinteni 4, 1), apoi prin ierarhia bisericească, adică prin episcopi și preoți rînduiți de Sfinții Apostoli să le fie urmași. Sf. Apostol Pavel face o distincție clară între membrii și conducătorii Bisericii, adică, ierarhia bisericească : „Voi sînteți Trupul lui Hristos și mădularele în parte. Și pe unii i-a pus Domnul în Biserică : întii apostoli, al doilea prooroci, al treilea învățători... Au doară toți sînt apostoli ? au doară toți prooroci ? au doară toți învățători ?” (1 Corinteni 12, 27—29). Sfinții Apostoli au rînduit ca episcopii să le fie continuatori în conducerea Bisericii (1 Timotei 4, 14), iar episcopii la rîndul lor, pentru fiecare biserică, au rînduit și sfințit presbiteri, adică preoți (Tit 1, 8).

Biserica are o parte văzută și alta nevăzută. Partea nevăzută este însuși Capul ei care o sfințește neconținut prin harul Sfîntului Duh și prin multiplele Sale daruri împărtășite credincioșilor. Tot nevăzuți, dar prezenți sînt și îngerii (1 Corinteni 11, 10). Partea văzută o constituie membrii Bisericii aflați în viață în „lupta cea bună” (11 Timotei 4,6) cu păcatul pentru a primi „cununa” biruinței veșnice. Biserica îi mai cuprinde deopotrivă și pe toți cei trecuți la cele veșnice. Între toți membrii Bisericii există o permanentă legătură, prin rugăciunile neconținute pentru cei ce au adormit, întru nădejdea învierii, menținîndu-se astfel continuă unitatea de iubire între cei aflați în drum

spre mîntuire sau trecuți la cele veșnice. Atît de profundă era această legătură în perioada apostolică, încît Apostolul Pavel arată că unii credincioși se și botezau pentru acei dintre morți care nu primiseră Botezul (I Corinteni 15, 29). Pe de altă parte, prin sfinții ei, Biserica mijlocește către Dumnezeu pentru nevoile și biruința duhovnicească a celor în viață.

Din Simbolul credinței am văzut că însușirile Bisericii sînt următoarele: „una, sfință, sobornicească și apostolească”. Biserica este una, fiindcă unul este Capul ei și un singur har necreat al Sfintei Treimi sfințește pe credincioși. Este „un Domn, o credință, un Botez” (Efeseni 4,5). Biserica este sfință, deoarece „Hristos a iubit Biserica. Sa și s-a dat pe sine pentru ea, ca să o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvînt, ca să și-o înfățișeze mărită, neavînd nici o zbîrcitură, sau altceva de acest fel, ci ca să fie și fără prihană” (Efeseni 5, 25—27). Este sobornicească, sau universală, fiindcă orice om poate deveni membru al Bisericii, fără nici o deosebire de neam, limbă, rasă, stare socială, etc. „Nu mai este elin, nici iudeu, nici tăiere împrejur, nici netăiere împrejur, barbar, scit, rob sau slobod, ci toate și întru toți Hristos” (Coloseni 3,11; Galateni 3,28—29). Biserica cuprinde toate neamurile, fapt ce rezultă din porunca dată de Mîntuitorul Sfinților Apostoli: „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura” (Marcu 16,15). Biserica este apostolică, fiindcă învățătura și rînduiala o are de la Sfinții Apostoli care sînt martorii Cuvîntului (Faptele Apostolilor 1,8). Ea este „zidită pe temelia Apostolilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos. Apostolicitatea Bisericii se transmite prin succesiunea ierarhiei bisericești, adică episcopi, preoți și diaconi.

IV. *Recapitularea.* Cînd a luat naștere Biserica? (Odată cu jertfa Mîntuitorului). Cînd a fost constituită ca o comunitate a credincioșilor? (La Cincizecime, odată cu pogorîrea Sfîntului Duh, cînd s-a săvîrșit primul Botez creștin). Care este raportul Mîntuitorului față de Biserică, ca Trup al Său? (Prin umanitatea lui Hristos, Biserica primește harul necreat al Sfintei Treimi ca lucrare a Duhului Sfînt în scopul sfințirii credincioșilor prin Sfintele Taine). Pe lingă activitatea sfințitoare, ce alte activități îndeplinește ierarhia bisericească, în calitate de continuatoare a activității Sfinților Apostoli în lume? (Activitatea profetică a Domnului, de propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu, precum și activitatea „împăratească” de conducere a credincioșilor pe drumul mîntuirii). Care sînt însușirile Bisericii? (După cum ne arată Simbolul credinței: Biserica este una, sfință, sobornicească și apostolească). Dacă Biserica este una, cum se poate explica faptul că astăzi auzim de existența mai multor Biserici? (Creștinii s-au împărțit, s-au divizat, dar „Hristos nu s-a împărțit” (I Corinteni 1, 13). Biserica este Trupul tainic al Domnului și ea nu poate fi decît una, „stîlpul și temelia adevărului” (I Timotei 3, 15).

V. *Aprecierea*. Biserica a fost întemeiată de Mântuitorul Iisus Hristos, pentru a asigura mântuirea membrilor ei. Sf. Irineu scrie: „Unde este Biserica, acolo este și Duhul Sfânt și unde este Duhul Sfânt, acolo este și Biserica și tot harul. De aceea, Sf. Ciprian a tras concluzia că „în afară de Biserică nu este mântuire”.

Privitor la membrii Bisericii, unii creștini susțin că Biserica este o „comuniune a sfinților”, pe care numai Dumnezeu îi știe, sau pe care El i-a ales și predestinat să fie părtași harului divin iar cei păcătoși nu fac parte din Biserică. Dar cei păcătoși nu pot fi excluși din calitatea de membri ai Bisericii, deoarece într-o măsură mai mică sau mai mare toți păcătuiesc „Nu este om care să fie viu și să nu greșască” ... iar „în cer va fi mai mare bucurie de un păcătos ce se întoarce, decît de 99 de drepti...” (Luca 15, 7).

Biserica are un singur Cap — pe Mântuitorul Iisus Hristos, care „va fi cu ea pînă la sfîrșitul veacurilor” (Matei 28, 20). Numai Biserica „este stîlp și temelie a adevărului” (I Timotei 3, 15). De aceea cînd s-a simțit nevoia luării unei hotărîri bisericești, Apostolii s-au adunat, precum la Ierusalim, și, după ce au chibzuit, au spus: „S-a părut Duhului Sfînt și nouă” (Faptele Apostolilor 15, 28), ceea ce înseamnă că numai comunitatea sau sinodul apostolilor, adică toți la un loc, sau a urmașilor rînduiți de ei, adică episcopii, care reprezintă întreaga Biserică asistată de Duhul Sfînt, pot lua hotărîri.

VI. *Asocierea*. În Vechiul Testament, Biserica a fost asemănată cu corabia lui Noe care salvează de la moarte. Mirele și mireasa din Cîntarea Cîntărilor reprezintă tocmai comuniunea dintre Hristos și Biserică. Profeții Vechiului Testament vorbesc de Biserică, „mireasa lui Hristos”, sub forma unui „cer nou și pămînt nou” (Isaia 45, 17), sau ca un legămînt nou și o comunitate universală și veșnică (Isaia 2, 2; Eremia 31, 31—34). Distrugerea păcatului originar prin moartea și învierea Domnului a deschis perspectiva biruinței binelui asupra răului, a vieții asupra morții, iar cu prilejul pogorîrii Sfîntului Duh se întemeiază Biserica pentru a pecetlui restaurarea creației prin activitatea ei sfințitoare prin Sfintele Taine. Biserica îndeplinește lucrarea de mîntuire prin slujirea lumii, așa după cum Hristos „nu a venit să I se slujească, ci să slujească El” (Marcu 10, 45). În felul acesta, ea este și „slujitoare”, activînd adică pentru promovarea a „toate cîte sînt adevărate, cîte sînt cinstite, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt vrednice de iubit, cîte sînt cu nume bun, orice virtute și orice laudă” (Filipeni 4, 8).

VII. *Generalizarea*. Din cele mai sus, vedem că Biserica este comunitatea credincioșilor care alcătuiesc Trupul tainic al Domnului, dobîndind mîntuirea prin lucrarea harului Sfîntului Duh, în Sfintele Taine și stînd sub cîrmuirea văzută a ierarhiei bisericești.

VIII. *Aplicarea.* Datoriile creștinului față de Biserică sint cuprinse în cele nouă porunci bisericesti. În esență, ele cuprind : datoria de a participa la viața Bisericii, prin împărtășirea cu Sfintele Taine, mai ales în cele patru mari posturi sau cel puțin în postul Sfintelor Paști ; frecventarea serviciilor religioase, în special a sfintei liturghii, cinstirea ierarhiei bisericesti ; rugăciunile către Dumnezeu pentru întărității bisericesti și pentru conducătorii patriei care veghează la bunăstarea vieții noastre ; păstrarea cu evlavie a învățaturii Bisericii ; cultivarea duhului de pace și bună înțelegere cu toți creștinii și cu toți oamenii pentru împlinirea „testamentului” de unitate lăsat de Domnul ; activitatea de slujire a lumii, ducând astfel creația lui Dumnezeu la desăvîrșire, ca unii care sint chemați să fie „împreună lucrători cu Dumnezeu” (I Corinteni 3, 9).

Pr. prof. SORIN COSMA

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

„CUVÎNTUL POTRIVIT LA LOCUL POTRIVIT”

În ajutorul activității pastorale, liturgice și omiletice a slujitorilor altarului au fost publicate în cursul vremii numeroase materiale, generate mai ales de experiența concretă a clericilor merituosi. Reputați teologi și oameni ai condeiului, cunoscători și observatori ai activității desfășurate în ogorul Domnului, buni practicieni, și-au spus adeseori cuvîntul, spre a contribui la permanenta ei îmbunătățire. În cele ce urmează, vom reproduce o bună parte dintr-o veche scrisoare adresată unui prospăt hirotonit de cunoscutul scriitor englez Jonathan Swift (1667—1745), el însuși cleric cu începere din anul 1695, deoarece conține o serie de îndrumări rămase la fel de actuale ca odinioară.

Eseul *Carte către un tînăr cleric* este de o seriozitate unică pentru opera lui Jonathan Swift (cf. *Călătoriile lui Gulliver; Povestea unui poloboc și alte satire*, trad. rom. de L. Levițchi — A. Brezianu, București, 1985, pp. 536—553). Această epistolă a fost socotită de un reputat biograf (W. Eddy — *Jonathan Swift*, Oxford, 1965, p. 270) „cea mai temeinic cugetată și cea mai neprefăcută scriere” a autorului în cauză.

„Cuvîntul potrivit la locul potrivit, iată ce hotărăște stilul (...). Sintem deseori muștrați din amvon pentru ignoranța noastră în privința celor sfinte, și poate pe bună dreptate. Cu toate acestea, nu mi se pare cuminte din partea predicatorilor să se aștepte ca niște oameni de rînd să poată pricepe expresii ce nu se întîlnesc niciodată în vorbirea de toate zilele (...). Atunci cînd cugetarea unui om este limpede, cuvintele cele mai potrivite vin singure pe buze mai întîi, iar puterea judecării le orînduiește cum se cade, ca să poată fi și înțelese. Ori de cîte ori omul se depărtează de la acest drum, putem spune că și-o face cu mina lui; căci intră în joc dorința de a-și arăta învățătura, darul cuvîntării, filotimia (iubirea de glorie), ori cunoașterea de lume. Pe scurt, simplitatea, fără de care nici o forță omenească nu poate ajunge la mare desăvîrșire, este aici mai de folos ca oriunde” (...).

„Dacă un argument este limpede și convingător, are tot ce-i trebuie pentru a fi îmbrățișat temeinic, atît de mințile învățate cît și de cele neștiutoare; și se va dovedi ca atare de o mie de ori mai de nădejde

decît arta de a uda cu lacrimi batistele enoriaşilor — chiar dacă ai fi sigur că ești în stare s-o faci (...). Oricum ar fi și orice s-ar întîmpla, nu mă pot împiedica de a mă ridica împotriva predicatorilor, spre a infiera faptul că își citesc predicile; poate și întîmplarea de a fi ascultat adesea predicatori străini, care niciodată nu se folosesc de notițe, să fi adăugat ceva dezgustului meu. După mine e limpede că un lucru citit se deosebește de un lucru vorbit pe dinafară, precum copia față de original (...). Datorită lipsei de grijă convenită în asemenea privințe, se mai pot vedea și o sumedenie de alte purtări nelalocul lor. Unii, de pildă, stau de la început pînă la sfîrșit proțâpiți cu capul în jos, la o palmă numai de pupitrul amvonului, căutînd a desluși ceea ce se poate abia citi: pe lingă că e foarte incomod, faptul acesta stînjește mult și folosirea din plin a vocii; mai sînt alții care au apucătura de a sări într-una cu privirea boldită de la ascultători la foaia de hîrtie, precum scolarul cel leneș în preziua repetiției generale" (...).

„Mai departe, tot ceea ce spun evangheliștii sînt fapte alcătuint pentru noi obiect de credință; ca de pildă, nașterea Domnului, Hristos-Mesia, minunile Sale, moartea, învierea și înălțarea Lui la ceruri. Nici una din aceste întîmplări nu poate face, la drept vorbind, obiectul înțelepciunii omenești, deoarece sînt adevăruri hărăzite a ne împărtăși cu cereasca înțelepciune a mîntuirii. Tocmai de aceea, în această privință nu putem aduce filosofilor nici o învinuire, în afară de aceea că erau în necunoștința unor fapte ce aveau să se întîmple la mult timp după moartea lor (...). Ca să revenim la filosofii păgîni, nădăjduiesc că nu vă veți mărgini să-i citiți cu jumătate de măsură, ci că veți studia scrierile lor temeinic și mai pe larg. Mă încumet să adaug la aceasta pe istoricii și oratorii mai de seamă și poate pe cîțiva poeți; citindu-i veți descoperi curînd cum inteligența și cugetarea vi se par a deveni mai încăpătoare, imaginația se face mai cuprinzătoare și se subțiază, judecata se îndreaptă, uimirea scade, iar puterea minții crește; toate aceste avantaje sînt de mare folos unui cleric a cărui datorie de căpetenie este de a predica și practica disprețul față de deșertăciunile omenești”.

„Aș mai avea ceva de spus în legătură cu citatele, o treabă în care sînt de părere că nu-i nici o primejdie să vă arătați cumva zgîrcit, afară de cazul textelor din Scriptură și din primii scriitori bisericești (...). Nu am nimic în sine împotriva împănării stilului unei predici cu texte din Sfînta Scriptură, dar trebuie să adaug, totuși, că mi-a fost dat să aud de nenumărate ori multe de nepotriviri și nesăbuite, fapt împotriva căruia mă încumet aici a vă pune în gardă”.

„Cît privește citatele din Sfinții Părinți, socot că menirea lor este de a lămuri cîte o părere rătălmăcită de unii ce împărtășesc puncte de vedere potrivnice: dacă nu acesta este cazul, aveți libertatea să vă însușiți orice spusă de-a lor sau a altora, ferindu-vă să mai veniți cu de-alde: „După cum pe drept cuvînt spune Fericitul Augustin”.

„Faptul, însă, de a cita și rosti nume de scriitori moderni, ori a folosi expresii de-ale nu știu cărui răposat sfînt arhieru al Bisericii

noastre și altele ca acestea, mi se par lucruri cu totul intolerabile ce fac să roșească — nu știu din ce pricină — pe orice ascultător cu scaun la cap. Tot atât de nesuferite sînt și expresii ca „filosof din vechime”, și „poet vestit”, ori „istoricii latini”, mai cu seamă cînd sînt hărăzite unor ascultători de rînd, mai curînd gata să dea crezare spuselor dumneavoastră decît unor citate din Platon sau Homer” (...).

„Fiind vorba de citate, îmi vin în gînd terfeloagele acelea cu însemnări, pe vremuri atât de folosite de tinerii clerici sînguincioși, despre care aud c-ar fi încă întrebuințate și astăzi de unii (...); după cîte știu, aceștia culeg îndeobște pilde moralicești și teologice de pe la scriitorii bisericicești și de la alții; le adună sub titluri potrivite — de obicei le încep, uneori poate chiar le și termină, mai înainte de a căpăta, în calitate de culegători, vechime în Biserică, hărăzindu-le, în fapt, a deveni temelie și răsad pentru predicile lor viitoare” (...).

„Alții, tobă de carte învățată la universitate, își împănăază predicile lor cu termeni și noțiuni filosofice, metafizice ori abstracte; folosul este că toată lumea — învățați, oameni de rînd și chiar însuși predicatorul — le pot pricepe în egală măsură. Am înțeles cu plăcere mult mai multe citind un singur capitol din *Pilgrims Progress* (*Călătoria pelerinului*, roman de I. Bunyan, 1628—1688), decît dintr-o cuvîntare fără sfîrșit despre „Voință și Intellect” și „Idei simple ori complexe”. Mai sînt unii, foarte dornici să se întindă pe larg despre materie și mișcare, și gata să-ți vorbească despre cursul fortuit al atomilor, despre teorii și fenomene, cu totul împotriva sfatului dat de Sf. Apostol Pavel care, în ceea ce-l privește, pare să nu fi fost cituși de puțin străin de mai toate studiile acestea” (...).

„Dar nu doresc să devin anost, sau mai curînd cicălit (..). Ignoranța poate fi uneori mamă a superstiției; din experiență nu reiese, însă, să fi fost și mamă a sentimentului religios (...). Mă încumet, deci, să întreb pe oricare preot, dacă, îndeobște, secătura cea mai învățată din orice parohie a țării nu se nimerește a fi totodată și cel mai îngîmfat, ticălos, necinstit și căpăținos dintre enoriași?” (...).

„V-am scris așadar tot ce mi s-a părut potrivit în legătură cu purtările dumneavoastră, atunci cînd vorbiți din amvon; purtările din viața de toate zilele sînt cu totul altă treabă, despre care vă mărturisesc că sînt oricînd gata să vă împărtășesc părerile mele...”.

Preot dr. VASILE V. MUNTEAN

EVUL MEDIU ȘI INDEPENDENȚA ROMÂNILOR

Din numeroasele documente istorice reiese că daco-romanii locuiesc spațiul carpato-danubiano-pontic de mii de ani. Aici au trăit strămoșii noștri tracii, din aria tracică au pornit preromanii. Cele trei celebre tăblițe de lut descoperite în 1961, la Tărtăria pe Mureș, sprijină afirmațiile noastre. Prezentate și interpretate de cercetători români și străini¹ cele trei tăblițe dovedesc peremptoriu că în Dacia a fost cu adevărat cel mai vechi centru cultural al lumii, din cele cunoscute pînă în prezent. Publicînd o hartă special întocmită, sumerologul sovietic A. Kifișim „demonstrează că strămoșii românilor de azi au exercitat o influență puternică asupra întregii lumi antice, respectiv a vechii Elade, a vechiului Egipt, a Sumerului și chiar a Chinei”². Dacă Dacia nord-dunăreană a fost centrul lumii antice, cu o mie de ani înaintea Sumerului, vom înțelege de ce tot în Dacia s-au găsit fabuloasele comori care au declanșat apetitul Imperiului roman.

În secolul IX, în teritoriul dacic erau zece regate „romanice”, conduse de cîte un „princeps maior” ce depindea de Imperiul bizantin. Prof. Ștefan Ștefănescu constata că „romanii au continuat să-și aibă în vremea stăpînirii popoarelor nomade propriile lor organizații politice, mai mult sau mai puțin autonome și care în condițiile slăbirii forței nomazilor, s-au putut închea în formațiuni politice mai largi și deci mai puternice, în măsură să atragă atenția observatorilor politici ai vremii”³. Chiar după supunerea în parte a Transilvaniei, unele formațiuni politice

¹ N. Vasa, acad. Ștefan Andreescu, Vladimir Georgiev din Bulgaria, savantul Boris Perlov, T. B. Passek, V. Titov, sumerologul A. Kifișim, Andrei Nadirov din Leningrad, Lidia Lövendal-Papae, Viorica Enăchiuc-Mihal, C. Olaru, Ariton Vraciu, Paul Tonciulescu și alții („Noi Tracii”, nr. 27) noiembrie 1974; „Flacăra” din 12 noiembrie 1982, p. 17.

² Ștefan Andriescu, *Vechimea stăpînitorilor Atdealului*, în „Noi Tracii” octombrie 1984, pp. 13—14; Alexandru Madgearu, *Problema tăblițelor de la Tartaria*, în „Noi Tracii”, iulie-august 1985, pp. 16—17.

³ Ștefan Ștefănescu, *Țara Românească de la Basarab I Intemeietorul pînă la Mihai Viteazul*, București, 1970, p. 17.

românești „au continuat să-și păstreze o autonomie locală”, grație căreia „Transilvania nu a putut fi cuprinsă organic în cadrul statului feudal maghiar”, ci s-a păstrat ca un voievodat aparte⁴. Regatul lui Morut (c. 800—850), condus pînă în anul 903 de nepotul său Menu, numit de Anonymus „dux Bihariensis”, este una dintre multele dovezi că la descălecatul ungarilor în Panonia, românii erau stăpîinii acestor locuri. Luptele purtate împotriva lui Gelu „dux Blachorum”, și a acelorlalți „duci” români sînt și ele cunoscute.

Creștinarea ungarilor. Penetrația ungarilor spre Transilvania, în secolul X, a avut la început un caracter sporadic și de pradă. Ca toate triburile nomade, ei au primit inițial un „creștinism popular”, dar de factură răsăriteană și sub influența populației românești autohtone, intrînd deopotrivă în relații cu Imperiul bizantin. Odată cu trecerea sub jurisdicția Bisericii apusene, în timpul lui Geza, ungurii „au făcut opțiunea pentru feudalismul de tip apusean”⁵. Tot atunci, în urma discuțiilor dintre Roma și Constantinopole, cîntînd pe sprijinul diplomatic și armat al papalității, Ștefan (fiul lui Geza), s-a botezat și a subordonat Romei tînăra Biserică ungară. Cum toți regii apuseni depuneau jurămîntul de fidelitate față de papalitate⁶, Ștefan a făcut același lucru, obținînd în anul 1001 titlul de „rege apostolic” și coroana de aur. Odată cu acest act de supunere se garanta noului și micului regat sprijinul armat „împotriva dușmanilor, a necredincioșilor și a schismaticilor” (deși încă Schisma cea mare nu se oficializase). De fapt, încoronarea lui Ștefan ca „rege apostolic” inaugurase și lupta împotriva creștinismului românesc de rit răsăritean. În numele așa-zisei „misiuni de a combate pe schismatici”, regatul maghiar și-a lărgit suprafața redusă, cotropind în special teritoriul stăpînit de români. Trecerea regelui Ștefan în rîndul sfinților, pentru aportul adus Bisericii apusene⁷, a consfințit rolul acestui stat medieval sub aspect religios. Cu ajutorul armatelor papale, Ștefan a întemeiat zece episcopate pe teritoriul românesc, iar la fiecare zece sate a zidit cite o biserică de rit apusean⁸. Papii au adus și ordine monastice militare, care să susțină, împreună cu oamenii regelui, noua instituție aflată în minoritate, datorită faptului că populația băstinașă de români era de rit răsăritean.

Colonizări. Ungurii sosiți în Transilvania s-au trasformat repede în clasă nobiliară, dar neputîndu-i stăpîni pe români și nici administra un teritoriu așa de întins, au adus, cu ajutorul papilor, diferite elemente etnice apusene: cavaleri, negustori, călugări, oameni de afaceri, etc.

⁴ Nichita Adăniloae, *Statele feudale românești în lupta pentru independență*, în vol. „Independența și lupta milenară a poporului român”, Iași, 1977, p. 7.

⁵ Demeny Lajos, în vol. *Naționalitatea maghiară din România*, București, 1981, p. 36; *Istoria militară a poporului român*, București, 1984, pp. 288—290.

⁶ *Documentele Istoriei României* (mai departe DIR), C, sec. XI—XIII, vol. I, doc. 180, p. 207, DIR, C, XIII, vol. II doc. 79, pp. 88—89; Mircea Mușat — Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac, la statul român unitar* București, 1983, p. 86.

⁷ Johann Filstich, *Încercare de istorie românească*, București, 1979, p. 91.

⁸ Ștefan „cel Sfînt” a adus din apus clerici „cu curtenii lor înarmați” Demeny Lajos, o. c., p. 36.

În afara ordinelor călugărești, ceilalți au venit împreună cu familiile lor, fiind colonizați în special în partea de vest a Transilvaniei.

„Cronicon Pictum Vinobonense” (redactată în secolul XIV) cuprinde acel exod spre țara românilor „in quorum (fluviorum) arenis aurum colligitur, et aurum illius optimum est”⁹. După ce mai întâi au fost colonizați clericii cu oamenii lor, pentru prima fază a „misiunii”, în 1142 au fost colonizați masiv sașii. Ademeniți cu promisiuni, cu avantaje fabuloase și mai ales cu aurul cel mai bun din întreaga lume a timpului, sașii au venit din Flandra, din părțile Rinului și din Saxonia și au fost colonizați între satele de români, la Tîrnava, Sibiu, Brașov, Bistrița, Cîmpulung și Buzău, iar în Moldova au înaintat pînă la Siret¹⁰.

În 4 octombrie 1166 au sosit, trimiși de papă, cavalerii-călugări ioa-niți (sau ospitalieri). În 1191 s-au consolidat teutonii, apoi templierii, dominicanii, minoriții (sau franciscanii), augustinienii, cistercienii, premonstratensii, benedictinii și alții¹¹. Este interesant de observat că ceea ce regii unguri nu puteau stăpîni sau cuceri, au dat cu contract acestor „oaspeți” — respectiv misionarilor papali — teritorii întregi din Transilvania Țara Birsei, etc. Cu toate acestea, în 16 aprilie 1204, papa Inocențiu III constata că „bisericele grecești” din Ungaria „se ruinează de tot din lipsa de grijă a episcopilor diecezani (romano-catolici) și din pricina acelor greci”, după cum îl informase regele care ceruse să așeze în acele biserici ortodoxe „abați sau prepoziți latini”¹². Din aceleași rațiuni de natură socială, militară și administrativă, între 1211—1225, după înalta aprobare a papei, regii unguri înnoiesc contractele cu cavalerii teutoni cruciați, prin care li se acorda, între altele, Țara Birsei. Dintre clauze, reținem: „Din aurul și argintul ce vor afla, să dea jumătate vistieriei ungare și jumătate să-l ia cruciații”¹³.

Ceva mai tirziu, ungurii și cruciații s-au certat pentru venituri și pentru teritoriul stăpînit de cavalerii teutoni. Țara Birsei și episcopia zisă a „Cumaniei” ținea direct de papă, ca un spațiu papal. Intervenind o perioadă de liniște, regele ungur i-a evacuat, fără arme și fără bogățiile pe care le strînseseră între timp.

⁹ Cf. G. Popa-Lisseanu, *Românii în izvoarele istorice medievale*, București, 1939, p. 237.

¹⁰ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, pp. 226—235. La Cîmpulung teutonii au zidit cloașterul catolic „din care n-a mai rămas decît piatra contelui săsesc Laurențiu” (N. Iorga, *Istoria Bisericii românești*, vol. I, București, 1929, p. 26). Pentru trecerea sașilor la sud și la est de Carpați, Victor Spinei, *Moldova în sec. XI—XIV*, București, 1982, pp. 198—200.

¹¹ *DIR*, C, XI—XIII, vol. I, doc. 9, 18, 19, 21, 22, 34, 46, 54 etc.

¹² *DIR*, C, sec. XI—XIII, vol. I, doc. 45, p. 28.

¹³ *DIR*, C, sec. XI—XIII, vol. I, doc. 77, pp. 150—151; Mircea Mușat, *Considerații privind urmările dominației și ingerințelor străine asupra evoluției istorice a poporului român*, în „*Anale de istorie*”, nr. 2/1981 pp. 80—81. Aceasta sesizează faptul că regii unguri „cu un număr de 200.000 oameni (...) nu puteau domina efectiv și nici asimila provinciile pe care le invadaseră. Iată de ce regii unguri au trebuit să procedeze la colonizări cu secui și saxoni și să aducă ordinele cavalerilor-călugări pentru reușita propagandei catolice și apărarea Carpaților”.

Trebuie să mai reținem că în episcopia „cumanilor” activa și ordinul dominican. Episcopatul acesta este amintit în documentele papale, în 28 august 1217 și în 7 iulie 1218¹⁴. În 31 iulie 1227, statul ungar era susținut cu toată puterea militară de ordinul predicatorilor dominicani, prin noul episcop Teodoric al „Cumaniei”¹⁵. De teamă că și teutonii din Satul Mare vor pleca din Ungaria, în anul 1230 regele Andrei II, neputincios din punct de vedere militar, a întărit „pe veci” proprietățile cedate lor, cu condiția de a lua parte „la oaste, după obiceiul sașilor”¹⁶, ori de câte ori va avea nevoie. Un document din 1235, păstrat în arhiva ordinului premonstratensilor arată că în „episcopia cumenilor” intra și orașul Corona (Brașovul), episcopia avînd o jurisdicție fictivă pînă la Siret și chiar la sud de Carpați¹⁷.

Dar situația politică s-a complicat. Tătarii au amenințat regatul și regele a solicitat din nou ajutorul teutonilor care-l refuză. În 22 august 1233, coregentul Bela, cerînd ajutoare papei, jura să respecte acordul încheiat de tatăl său cu legatul papal de a lupta împotriva păgînilor și „a-i stîrpi pe schismatici”¹⁸. Cum se vede, întreaga luptă era confesională. În 16 mai 1237, din ordinul papei Grigore IX, dominicanii au trecut în Țara Severinului, spre a forța populația „să primească învățătura credinței catolice”¹⁹.

Orgoliul regilor unguri a fost înfrînt în 1241 de năvala tătarilor care au nimicit episcopia cumenilor și oștile maghiare. Cavalerii teutoni au refuzat să revină, deoarece regii nu și-au respectat cuvîntul. De aceea, în 2 iunie 1247, regele Bela IV a alcătuit un contract pe 25 ani, prin care oferea cavalerilor ioaniți Țara Severinului și toată Cumania, exceptînd țara lui Litovoi și a lui Seneslau, cu următoarele obligații: să apere regatul ungar, să dea jumătate din venituri, să oblige pe români din acest vast teritoriu să-i ajute pe cavaleri „cu mijloacele lor ostășești”, Contractul a fost trimis papei, care urma să ia contact cu ioaniții și să-i trimită în aceste părți pe care regele Bela le dorea în stăpînire sa. Deoarece în trecut regele nu și respectase cuvîntul, cavalerii ioaniți au poposit abia în 1250 în aceste locuri, spre a susține regatul maghiar. Astfel, în 11 noiembrie 1250 regele scria papei că ioaniții „de curînd” au luat armele „împotriva păgînilor și a schismaticilor”²⁰, deci și a românilor. Așa s-a ajuns ca în 25 iunie 1265, ca urmare a celor puse la cale de papa Clement IV, partea de est a Ungariei să fie împinșă de cruciați.²¹

¹⁴ DIR, C. sec. XI—XIII, I, doc. 100, p. 161, doc. 110—111, p. 168.

¹⁵ DIR, C. sec. XI—XIII, I, doc. 185.

¹⁶ DIR, C. sec. XI—XIII, I, doc. 198, p. 238.

¹⁷ Victor Spinei, o.c., p. 69.

¹⁸ DIR, C. sec. XI—XIII, I, doc. 222, p. 264.

¹⁹ Ibidem, doc. 252, p. 201, Sergiu Golumbeanu, *Cnezate și Voievodate românești*, București, 1973, p. 65.

²⁰ Maria Holban, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII—XIV*, București, 1961, p. 78.

²¹ DIR, C. sec. XI—XIII, II, doc. 68, 74, 137, 195.

În 1273 (sau 1276—1277), regele „apostolic”, cu ajutorul predicatorilor și a celorlalți „oaspeți” care fuseseră improprietăriți, l-a ucis pe voievodul Litu în luptele din jurul Hațegului și l-a luat prizonier pe Bărbat, fratele voievodului, care s-a răscumpărat cu o mare sumă de bani.²²

În acțiunile întreprinse împotriva românilor ortodocși s-a înscris și hotărîrea sinodului de la Buda: schismaticilor „nu le este iertat a ținea cult dumnezeiesc, a zidi capele sau alte case sfinte, nici credincioșilor nu le este iertat a lua parte la astfel de cult dumnezeiesc sau a intra în astfel de capele. În caz de lipsă, să se aplice în contra acestor preoți puterea brachială”.²³

Inchiziția împotriva românilor. Lupta în care papii antrenau toate forțele apusului, de cafe a beneficiat și regatul maghiar, culminează în 1299, cînd papa Bonifaciu VIII îndreaptă inchiziția în teritoriul invadat de unguri, pentru ca „ciuma ereziei, a schisme, a păgîniei să fie smulsă din rădăcini”. Cu ajutorul „fraților din ordinul predicatorilor sau acela al fraților minoriți”... inchizitorii trebuiau „să exercite slujba de anchetatori și pedepsitori”.²⁴ Iată forțele cu ajutorul cărora ungurii au făcut vasală o parte din populația românească autohtonă.

În 1304, papa Benedict XI scria călugărilor dominicani din Ungaria să trimită „frații” în Cumania și în Albania, „unde se află episcopi de lege grecească” și să aibă facultatea „de a dezlega (de păcate) pe ucigașii clericilor și persoanelor religioase așezate în anumite părți”. Comentînd documentul, un cercetător scria: „Oricine poate omori pe un episcop sau cleric ortodox, fără să aibă grijă, fiind în mod anticipat iertat de păcat”.²⁵ Papa Clement V (1305—1315) ca și precedentii săi, acorda „iertarea tuturor păcatelor celor care vor muri în lupta cu schismaticii și cu tătarii”.²⁶

După victoria din 1325 a lui Basarab I împotriva tătarilor, „la trecători”, românii s-au încărcat de glorie. În 1327, papa Ioan XXII a trimis o scrisoare „nobilului bărbat, Basarab voievod”, prin care îl lăuda pentru victoriile obținute, îl anunța că-i trimite „cercetași”, inchizitori și-l ruga să-i sprijine în activitatea lor. Același papă i-a pus pe inchizitorii dominicani sub protecția banului Slavoniei, a voievodului Transilvaniei și chiar a lui Basarab I. Tot atunci papa făcea cunoscut predicatorilor din Ungaria că în Slavonia și în Bosnea activează ca inchizitori „Ordinul cavalerilor minoriți”, ordin ce se afla și în Țara Severinului.²⁷

²² Ștefan Ștefănescu, o.c., p. 29; Constantin C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1974, p. 236.

²³ I. Lupaș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, Arad, 1918, p. 41.

²⁴ *DIR*, C, sec. XI—XIII, II, doc. 502, p. 246.

²⁵ Dumitru Ștefănescu, *Din trecutul nostru politic și bisericesc*, București, 1921, pp. 27—31.

²⁶ Dumitru Stănescu, o. c., p. 35.

²⁷ *DIR*, C, sec. XIII, vol. II, doc. 432, 433, pp. 212—213; doc. 460, pp. 229—230 Ilie Ceaușescu, *Transilvania străvechi pămînt românesc*, București, 1984, p. 21.

Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, crezind că papa va acorda ajutor militar spre a duce lupta mai departe împotriva vecinilor schismatici, și-a strîns o puternică armată în care a încadrat toate forțele apusului ce se aflau pe atunci în spațiul ocupat de unguri. În același scop i-a adus pe cumanii propriu-zisi la Timișoara și în toamna anului 1330 a pornit, prin Severin, războiul de cîmpire a țării lui Basarab. Evenimentele sînt cunoscute. Remarcăm faptul că emisarul român sosit la Carol Robert a fost îmbrăcat în armură, purtînd coiful pe mîna stîngă. Lupta s-a dat la Posada din defileul Băiașului, între satele Pripoare și Perişani. Rezultatul bătăliei a fost relatat de „Cronicon Pictum Vindebonense”: „A fost aici un dezastru cumplit, căci au căzut o mulțime de ostași, de principi, de nobili, și numărul lor nu se poate socoti... Acolo au murit și trei prepoziți (administratori bisericesti, clerici), anume: magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, vicedcancelarul regelui, Mihail prepozitul de Pozsega, Nicolae prepozitul din Alba transilvană, Andrei plebanul din Sarus, monahul Petre din Ordinul predicatorilor și unii dintre preoții care erau capelanii regelui, precum și o mulțime nenumărată de cumani”. Însăși enumerarea morților dovedește caracterul cruciat al armatei conduse de Carol. Într-adevăr „propaganda catolică a considerat spațiul carpato-dunărean ca un teritoriu predestinat desfășurării activității sale”²⁸.

Am considerat luptele acestea, care au durat cîteva secole, drept un adevărat atentat împotriva independenței românilor. Din mulțimea documentelor rezultă că nu ungurii i-au învins pe români, ci armele cavalerilor apuseni, ordinele monahale militare dirijate din occident, iar în 1330 românii au învins la Posada nu numai pe Carol Robert, ci oștile reprezentative ale apusului clerical. La fel, în 1369, regele Ungariei întărea cetatea Bran nu cu ostași unguri, ci „cu briganzi din companiile războinice internaționale și cu meșteri în arbaletă, în arc, englezi”. Așa fiind, după cercetarea cronicilor și documentelor, G. Popa — Lisseanu putea constata că „statul unguresc n-a fost un stat național, care să se fi dezvoltat organic, prin forțele sale interne, ci a fost un stat compozit — polinațional... sprijinit și alimentat de elemente străine.”²⁹ Actele diplomatice papale sînt și ele clare în această privință.³⁰

Din cele expuse rezultă că feudalitatea ungară a fost transformată cu ajutor apusean, sprijinită confesional și militar în asupraitoare a românilor ce formau majoritatea populației din arcu carpatic. Dar în ciuda șirului de atentate împotriva unității și independenței poporului nostru, „ungurii considerînd pe nedrept Transilvania ca parte inte-

²⁸ Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor*, București, 1972, p. 42.

²⁹ G. Popa-Lisseanu, o.c., p. 250, Dumitru Bălașa, *Basarab I apărătorul Ortodoxiei*, în „M.B.”, nr. 10—12/1981, pp. 660—668.

³⁰ Maria Holban, *Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII—XIV*, București, 1981, p. 168.

grantă a Ungariei",³¹ „caracterul militar al civilizației, culturii și istoriei românești decurge din unitatea poporului român însuși, unitate de neam, limbă, teritoriu, forme de viață, obiceiuri și aspirații. O unitate pe care o putem surprinde în toate domeniile de manifestare românească și în toate epocile istoriei noastre”.³² În adevăr, dacă unitatea teritorială a fost amputată de-a lungul timpului, cea națională, lingvistică și religioasă au fost permanente care au anticipat restituirea unității teritoriale a poporului român, definitivă, și irevocabilă, în independență și suveranitate națională.

Pr. DUMITRU BALAȘA

PĂTIMIRILE UNUI PREOT ROMÂN SUB STĂPINIREA HORTHYSTO-FASCISTĂ DIN PERIOADA 1940—1944

Multe și grele au fost pătimirile populației din nord-vestul țării ajunsă în robia horthysto-fascistă după dictatul de la Viena (30 august 1940). Teroarea ocupanților s-au îndreptat mai ales împotriva românilor, inclusiv a Bisericii românești. Documentele vremii descriu întâmplări cutremurătoare care atestă calvarul suportat de confrății noștri, din care mulți sînt încă în viață și pot întări cu mărturia lor graiul actelor de arhivă.

În cele de față prezentăm întâmplările oribile prin care a trecut preotul Augustin Pop de la parohia Mijlocenii Bîrgăului, jud. Bistrița Năsăud. Temeiul îl constituie actele păstrate în arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, nr. 110 din 12 ianuarie 1945.

La 8 ianuarie 1945 protopopul din Bistrița raporta următoarele Episcopiei din Cluj-Napoca :

„Pentru a înfățișa o icoană a celor petrecute în protopopiatul nostru de la 23 august pînă în prezent, îmi iau voie a raporta următoarele : În 24 august s-au început arestările, care au durat pînă la 13 octombrie 1944. Preoții, învățătorii și intelectualii au fost cei dintîi luați la ochi și parte din ei deportați, parte închiși și parte cu domiciliu forțat. În 9, 10 și 11 octombrie au pornit echipe de cîte 2 soldați unguri și au mai căutat pe ceice încă n-au fost prinși. Între aceștia a fost și p. Augustin Pop din Mijlocenii Bîrgăului, pe care l-au luat de-acasă și l-au dus la locul de execuție, la poalele muntelui Heniul, de-asupra comunei Prundul Bîrgăului. Unul din cei doi care l-au ridicat, l-a împușcat cu revolverul din dos prin ceafă și glonțul i-a ieșit pe lîngă nas. A căzut în groapa ce era pregătită și călăii au plecat după alte victime, care au mai urmat 7 la număr, intelectuali, meseriași și țărani. Ca prin minune, preotul n-a murit și a fost la cunștiință. A ieșit din groapă și plin de sînge a fugit la o casă, unde a stat ascuns pînă a doua zi cînd a mers acasă. Azi e teafăr și la datorie...”.

Raportul protopopiatului are două anexe : a) raportul nr. 20 din 14 februarie 1945 al oficiului parohial Mijlocenii Birgăului semnat de preotul Augustin Pop însuși și b) o descriere a aceluiași preot despre tentativa de asasinare a sa. Iată textul raportului oficiului parohial :

„După armistițiul încheiat între România și Rusia-Sovietică la 23 august 1944, pentru noi românii din Ardealul de nord, căzuți sub nelegiuita stăpânire ungurească s-a început o eră foarte grea. Acești stăpînitori nelegiuiți, ce s-au purtat ei rău cu noi 4 ani, în aceste ultimele luni ale lor am fost supuși la toate barbariile lor. Pe zi ce se apropia frontul mai aproape de noi și nelegiuirile lor erau mai mari și mai grele. A început cu domiciliul forțat pentru toți intelectualii din parohie, ba și citorva din țărani. În 3 septembrie noaptea la 12 ore m-au arestat pe subsemnatul preot, am fost ridicat de la locuința mea de către jandarmi unguri și dus la Prundul Birgăului, de acolo cu aproape toți intelectualii din Birgău de ambele sexe am fost dus la Tiha Birgăului și întemnițați în cazarmele cele noi 1 zi și 1 noapte, supus la un tratament excepțional de caracter „hun” ca o introducere la ce avea a se mai întîmpla mai tirziu. De aici am fost excortați de armata ungurească la Bistrița unde am fost luați de comandantul brigăzii în primire numindu-ne „ostatici” și ne-au pus sub pază militară împreună cu mai mulți intelectuali din Bistrița și județ într-o casă goală cu domiciliu forțat. După 10 zile ne-au eliberat pe toți ostatici. În 6 octombrie am fost arestat a doua oară în biserică și dus iarăși în Prundul Birgăului, de acolo la Bistrița și am fost întemnițați în cazarma Vinătorilor de munte, dar numai birgoreni, și în seara zilei de 7 octombrie iarăși am fost eliberat. În 9 octombrie după masă am fost pentru a treia oră arestat de jandarmii unguri și dus acum cu o trăsură la Prundul Birgăului ; acolo am mai găsit 5 bărbați țărani și una femeia din alte sate. Aceste 7 persoane am fost puse sub pază militară, căci am fost osîndiți la moarte. În 10 octombrie seara la ora 9 după ce a fost retrasă toată armata germano-ungară, am fost duși câte unul într-o grădină și acolo am fost executați prin împușcare în cap de către un plutonier de jandarmi ungur în tovărășia unui ofițer și un soldat tot ungur. Din 7 persoane singur eu am scăpat cu viață prin o minune dumnezeiască, cu o rană grea în cap. Tragedia asasinării mele o descriu în raport separat și o anexează cu acest raport . .”.

Redăm acum „raportul” special al preotului Augustin Pop întocmit de asemenea la 14 februarie :

„Tratamentul vitreg și nelegiuit al ungarilor după armistițiul între România și Rusia a început a fi tot mai greu din zi în zi. Din cartea neagră a lor au tras concluzia că sînt persoană care sabotează interesele lor prin activitatea mea pastorală în mijlacul credincioșilor. Am fost primul pus la domiciliul forțat acasă, ca apoi să pot fi ridicat cît mai ușor. Am fost ridicat de 3 ori de la domiciliu de jandarmii unguri.

În 3 septembrie noaptea la ora 12 am fost ridicat cu un automobil și dus la Prundul Birgăului; de acolo 1 zi și 1 noapte în cazarmele noi din Tiha Birgăului, apoi dus la Bistrița sub pază militară. În Bistrița ne-au pus sub pază severă numindu-ne „ostateci”. În 10 septembrie am fost eliberat. În 6 octombrie am fost ridicat pentru a doua oră și dus la Prundul Birgăului, de acolo la Bistrița și întemnițat în cazarma Vinătorilor de unde în 7 octombrie am fost eliberat.

„La intervenția fostului notar Zambor Kolmán am fost ridicat în 9 octombrie pentru a treia oră și dus la Prundul Birgăului, unde împreună cu alți 5 bărbați țărani și o femeie tânără am fost puși sub pază militară căci ne-au judecat la moarte prin împușcare.

În seara zilei de 10 octombrie 1944 după retragerea armatelor germane și ungare, pe la ora 9 seara s-a început calvarul. Se prezintă un ofițer, Zószlos, care ne spune că vom fi dați peste graniță în România. Ne-au scos din casa unde eram păziți și cu escortă militară pornim nu spre graniță, ci spre „Heniul”, pe pârîul așa numit „Șecul” în sus. După un drum de 100 metri sîntem întorși înapoi, spunîndu-ne că vom fi duși la Bistrița. Întîi am fost duși într-o pivniță la o casă particulară unde erau cantonați, pentru a nu auzi ce are să se întîmple. Ni s-a spus că vom fi duși la ascultare (kiholgatás) și să spunem drept ce vom fi întrebați. Am fost eu primul pe care m-au dus la așa zisa ascultare (kiholgatás).

„Am ieșit în curte. Era ora 9 seara, ploaia a încetat și era întunec, prin sate ardeau felinarele. Am fost preluat de un ofițer (zászlós), un soldat și un plutonier de jandarmi și m-au poftit să merg cu ei. Credeam vă vom intra în vreo cameră unde aveau biroul dar m-au poftit să merg mai departe. Am eșit în șoseaua națională, de acolo prin o porțiță într-o grădină. În grădină s-a format cortegiul tragediei mele: înaintea mea soldatul cu baioneta, pe urmă, în dreapta mea, ofițerul, iar înapoia mea călăul, plutonierul de jandarmi.

„Îndată mi-am dat seama că merg la moarte sigură; m-am tulburat sufletește și m-a cuprins o groază, cînd deodată m-a înseninat Dumnezeu dîndu-mi curaj și liniște sufletească și am mers „ca o oaie spre junghiere și ca un miel fără glas”, aproximativ 120 metri în interiorul grădinei cu privirea tot spre ofițer. Ajungînd la locul de asasinare am fost oprit și imediat fără veste am fost împușcat prin cap de plutonierul de jandarmi pe din dos. Senzația împușcăturii a fost: o tunătură mare fiind foarte aproape, o fierbințeală și o lovitură în dosul capului. Glonțul a intrat în cap prin dosul urechii drepte și a ieșit pe sub ochiul stîng, perforînd osul orbitei: 1 cm., sub ochiu. Cele cinci simțuri nu s-au alterat ci funcționează normal. După înregistrarea acestor senzații exclamînd un „vai”, am căzut la pămînt cu fața în jos sărîndu-mi bagajele aflate în mîini, a început sîngele a curge din mine prin rănile glontelui și prin nas și gură.

„Fiind conștient de mine mi-am dat seama că nu sînt mort și m-am prefăcut eu că sînt mort pentru a-i induce în eroare, ca să creadă într-adevăr că sînt mort. După ce a curs sînge mult din mine am început a sufla așa, cu fornăit de sînge prin nas și gură tot mai rar, tot mai rar, pînă la o vreme am încetat cu respirația în aparență, lăsînd ca sîngele să curgă prin gură în stomac, și respiram așa de rar și neobservat încît de la un timp îi auzeam zicînd : e mort (megvan Halva). Au aprins lampa electrică de buzunar și văzînd un lac de sînge lingă capul meu au zis : a curs sînge ca dintr-o vită (fojt a ver mit egy marhabol), apoi m-au scuturat doar mă voi trezi, mi-au căutat pulsul la mîna stîngă, după care m-au declarat mort. Unul m-a învîrtit cu fața în sus să mă ducă într-o groapă din apropiere, care servea de apărare pasivă. În acest timp am simțit că se învîrte lumea cu mine și am căzut în nesimțire, în inconștiință. Atîta țin minte că a zis unul încet : prinde-l de picioare să-l ducem. Mai mult nu știu ce s-a întîmplat cu mine pînă am ajuns în groapă. Groapa fiind săpată pe o coastă, așa că partea de la vale n-a avut perete, intrînd în groapă cu mine m-au trîntit din mîini jos pe pămînt ; în acest moment m-am deșteptat, am revenit iar conștiu și dîndu-mi seama de situația mea am început din nou a respira ca înainte, pentru a nu fi descoperit.

„Fiind ei în bună credință că sînt mort, au început a mă jefui, mi-au luat ceasul de pe mîna stîngă că l-au văzut cînd mi-au căutat pulsul, inelul de logodnă, banii din portmoneu și 2 geamantane cu haine și alimente.

„După acestea zice jandarmul : îi mai trag un glonț ; atunci am încremenit, dar îndată ofițerul îi zice : nu-e nevoie ; pînă la urmă au plecat după al doilea osîndit să-l aducă la împușcare.

„Avînd timp foarte scurt, îndată m-am hotărit să fug. Îmi controlez trupul dacă e întreg, căci nu știam ce s-a petrecut cu mine în timpul cît eram în sesimțire. Găsindu-mă întreg, îmi ridic puțin capul și privesc peste trupul meu în jos dacă sînt duși călăii. Fiind întunec un trunchi de măr mă induce în eroare și vedeam în el pe soldatul cu arma pe umăr. Un fior rece trece prin mine că nu pot scăpa. O putere dumnezeiască m-a înseninat din nou, mă ridic în picioare, îmi pun pălăria pe cap, îmi șterg cu mîna sîngele încheșat pe față și ochi și plec spre soldat să fiu împușcat a doua oară. Ajungînd în apropierea soldatului, văd realitatea, un trunchi de măr cu o creangă în vîrfurile lui ; probabil a fost uscat. Starea mea sufletească îndată mi s-a schimbat ; îmi ziceam : sînt scăpat.

„Trec pe coastă în sus, ajungînd la un gard cu greu mare m-am tăvălit peste el căzînd grămadă dincolo jos. M-am ridicat și am fugit ca să nu-mi dea de urmă. După o fugă de 100—120 metri prin grădină, tinoasă, m-am oprit, n-am mai putut merge de slab. Mă așez pe un răzor să odihnesc, cînd deodată auz împușcătură. Osînditul al doilea e acuma în locul meu. M-am speriat. Mă ridic și merg înainte cu pași

slabi și singele îmi tot curge vale pe haine. M-am temut că în urmă vărsării singelui nu voi mai putea rezista, voi muri prin aceste grădini străine neștiind nimeni de mine. M-am rugat: „Doamne întărește-mi pașii și mă du la un Samarinean, că dacă mai am zile să-mi dea mină de ajutor în durerile mele, iar de sint spre sfârșite cu viața, să nu mor aici neștiind nimeni de mine”. Zicînd acestea ajung la alt gard pe care nici cum nu-l pot trece fiind slăbit. Plec pe lîngă gard pe o coastă în jos și ajungînd în vale cad într-un canal mic cu apă pe care nu l-am observat fiind foarte întuneric. Vreau să trec prin el dincolo, iar dau de un gard de sîrmă ghimpată. Nefiind înalt m-am tăvălit peste se sfîrtecîndu-mi-se rău hainele de pe mine. Trecut gardul dau de o cărare care mă duce la o casă. În casă găsesc o văduvă bătrînă cu nora sa. Femeile îndată m-au spălat de singe și cu pînză m-au legat la cap ca să oprim curgerea singelui. Găsindu-mă în nesiguranță, m-am dus în șură, unde după un timp scurt mi se face rău. foarte rău, îmi vine să vărs, mă silesc ca să vărs mult singe înghegat, apoi m-am liniștit. Șezînd vreo oră ghemuit în șură, aud pușcăturile cu care au fost omorîți celelalte persoane. Din șură m-am mutat în ieslea vitelor în grajd și acolo am rămas prima noapte.

„După ce au fost împușcați toți și astupați în acea groapă, au pornit goană după mine 6 soldați pe o rază destul de mare. Mi s-a spus că numai 2 case de mai veneau în jos ajungea la mine. Dumnezeu le-a închis drumul și i-a zăpăcit, prin întunericul nopții, ca să nu mă găsească, ferindu-mă de alte chinuri mai grozave și mai barbare.

„În ziua următoare au ajuns rușii așa că am scăpat a mai fi căutat. După masă însoțit de un creștin am făcut drumul de 3 km, pe picioarele mele pînă acasă.

„Fiind frontul pe la noi n-am avut posibilitatea să ajung la medic și medicament și nici spital. Singur Dumnezeu m-a vindecat pînă la stadiul în care mă găsesc azi și tot El mă va vindeca de tot.

„Abia în a 5—a săptămînă pot da față cu un medic, care mi-a spus că numai clinica din Sibiu îmi poate da mină de ajutor; cu toate acestea n-am descurajat.

„Cinci săptămîni am dus mai greu, căci n-am putut mîncă nimica decît lapte cu miere, căci nu-mi puteam căsca gura și maxilarul mă durea rău de tot. După 4 luni de la împușcare îmi fac următorul diagnostic după a mea părere: rana pe unde a intrat glonțul s-a vindecat la 4 săptămîni. Nu este vindecată rana prin cap făcută de glonț. Curge mereu puroi prin nas. Toată partea dreaptă a maxilarelor îmi sînt amortite aproape, nu le simțesc cu dinți cu tot, nu pot mîncă pe partea dreaptă, deși dantura nu mi s-a alterat pe cum nici celelalte simțuri din cap. Gura nu mi-o pot căsca normal. Dureri și azi mai am prin cap, am impresia în urma acestor dureri pare că mi-ar fi adaos capului partea dreaptă, pare că ar fi străină partea dreaptă a capului. Îmi prevăd o invaliditate în cap destul de serioasă, care invaliditate măcar exterior nu se vede. Cred că Dumnezeu cu timpul și prin tratament clinică o va ameliora această invaliditate.

„Facultățile sufletești-psihiice prin această tragedie Dumnezeu mi le-a ferit de orice alterație și funcționează normal cu excepția memoriei care mi s-a slăbit și nervii îmi sint zdruncinați.

„Închei cu rugăciunea : „Doamne cela-ce prin puterea minunilor Tale dumnezeiești, din 7 persoane osindite la moarte singur pe mine m-ai scăpat cu viață ; trimite-mi darul vindecărilor Tale asupra ranelor mele și mă vindecă, spre a-Ți cînta și preamări minunile Tale, în toată viața mea”.

Faptele relatate de documentele acum citate par a fi ireale. Și totuși ele constituie doar o părticică din Golgota urcată de poporul nostru în perioada cruntei stăpîniri horthyste asupra nord-vestului țării dinainte cu 40 ani și mai bine.

MARIANA SÂRBU

arhivist la Centrul eparhial — Timișoara

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

CERCETĂRI ORIGINALE DE MARE EFICIENȚĂ

Centrul de cercetare științifică și inginerie tehnologică pentru echipamente hidroenergetice Timișoara — care a asigurat concepția echipamentelor hidromecanice și asistența tehnică la execuția și punerea în funcțiune a numeroase obiective — a elaborat noi proiecte pentru echipamentele centralelor hidroelectrice de pe Oltul superior, Voila, Viștea, Scorei, Avrig, Făgăraș, ale barajului superior și hidrocentralei de pe Jiu, pentru amenajarea Dimboviței în zona București, precum și pe alte râuri interioare. Execuția și montajul în uzine și pe șantiere ale echipamentelor proiectate, cu reducerea consumului de metal și energie, se desfășoară sub asistența tehnică a specialiștilor, la I. C. M. Reșița, Bocșa, Caransebeș, I. U. T. Bistrița și alte unități, precum și pe șantierele hidroenergetice Porțile de Fier II, Ipo-tești, Rucănești, pe Oltul inferior, Retezat, Riul Mare aval, etc.

Colectivul Centrului de chimie din Timișoara, printr-o exemplare mobilizare, a realizat și rezolvat un număr de 16 teme de mare importanță pentru economia națională, parte dintre ele fiind destinate să modernizeze fabricația într-o serie de întreprinderi din județ. În cadrul lor se numără cercetarea, studierea și obținerea biostimulatorilor original, realizați și testați în condiții de producție, care au asigurat sporuri în legumicultură și la sfecla furajeră cu peste 240%, iar la cereale cu 130—140%, apoi o serie de tehnologii privind sinteza unor intermediari și auxiliari cu fosfor, pigmenți anorganici, raticide, reactivi clinici etc. Așa au fost obținute 25 produse noi în domeniul ignifugării diferitelor materiale, al coloranților alimentari, a fost pus în circulație insecticidul organo-fosforic „Ti Jefferson”, etc.

PREMIERĂ INDUSTRIALĂ

La Uzina de piese de schimb și reparații utilaj minier din Deva, intrată de curând în funcțiune, a început să producă primul cuptor cu arc de trei tone de șarjă, elaborând primele cantități de oțel de bună calitate, ceea ce dovedește măiestria muncitorilor de aici, dar și a proiectanților și constructorilor cuptorului. Oțelul elaborat în noua turnătorie este destinat producerii pieselor de schimb pentru întreprinderile miniere în mai multe județe ale țării, precum și pentru uzine de preparat minereuri.

O VALOROASĂ INVENȚIE

Specialiștii de la Direcția de drumuri și poduri din Timișoara, în colaborare cu laboratorul Catedrei de drumuri, poduri, fundații și instalații în construcții de la Facultatea de construcții a Institutului politehnic „Traian Vuia” au conceput, realizat, testat și brevetat „Plombarek”-ul, o mixtură asfaltică stocabilă, destinată executării „plombelor” la îmbrăcămintile rutiere moderne, pe timpul iernii. El constă dintr-o mixtură, recuperată peste an din diferite decapări, care se stochează în condiții speciale. Noul procedeu aduce economii de 3,5 kg motorină și 2,5 kWh — oră de energie electrică la o tonă de mixtură asfaltică.

ALTE CAPACITĂȚI DE PRODUCȚIE INTRATE ÎN FUNCȚIUNE

Potrivit programelor de dezvoltare economică-socială în profil teritorial, în jud. Timiș au fost date în funcțiune noi obiective. Astfel, la întreprinderea de utilaje de ridicat și transportat din Lugoj, constructorii au finalizat lucrările capacității de 2.000 tone/an mașini de ridicat și transpor-

tat, iar la Fabrica de placaje și furnire din Deta, a fost asigurată punerea în funcțiune a unui nou obiectiv destinat producerii a 1,2 milioane mp. panel/an și a 340 mc elemente placaje de mici dimensiuni. La Întreprinderea județeană de transport local a fost terminată construcția bazei de întreținere și exploatare a autovehiculelor — 100 bucăți/an, iar la Întreprinderea de ulei din Timișoara a început să producă secția de margarină, cu o capacitate de 40 tone/zi. La Calacea, a fost încheiată construcția celor 10 hale, aparținând Fermei de pui nr. 2 de la „Avicola” Timișoara, pentru încălzirea cărora se folosește drept combustibil aburul rezidual de la Stația de degazolinare.

TIP DE VAGON DE MARE CAPACITATE

La Întreprinderea de vagoane Arad a fost realizată, la început de nou cincinal, o veritabilă premieră în producție. Este vorba de asimilarea în fabricație a unui nou tip de vagon pentru transporturi agabaritice, cu o capacitate de încărcare de 95 tone. Avînd o lungime de peste 35 m, vagonul agabaritic este montat pe boghiuri speciale, poate atinge viteze sporite de circulație, în condiții de deplină siguranță. Din seria mijloacelor de transport feroviar realizate la întreprinderea de profil din Arad mai fac parte și un nou tip de vagon cu basculare pe ambele laturi, cu sarcina de încărcare de 105 tone, precum și diferite tipodimensiuni de vagoane pentru transportul minereurilor.

MOTORUL NAVAL CU NR. 100

La secția motoare navale și compresoare a Întreprinderii de construcții de mașini Reșița s-a înregistrat un important succes de producție: finalizarea motorului diesel naval cu numărul 100. Este un moment ce încununează eforturile rodnice ale celor peste 1200 oameni ai muncii din secția amintită, a celorlalte colective ale întreprinderii, care au reușit să asigure industriei de profil o gamă tot mai diversificată de motoare cu puteri cuprinse între 3000—30 000 CP. Odată cu asimilarea unor tipuri noi de agregate, cu consum redus de com-

bustibil, la I.C.M. Reșița se execută cinci familii de motoare navale, în zece variante constructive.

UTILAJE DE ÎNALTĂ PRODUCTIVITATE

La Întreprinderea „6 Martie” din Timișoara — unitate care prin produsele sale participă la ridicarea gradului de industrializare și mecanizare a lucrărilor de pe șantierul de construcții — a fost confecționat vibratorul cu nr. 45.000, utilaj destinat compactării betoanelor de fundații pentru baraje, pardoseli, etc. În gama produselor realizate de colectivul unității se înscriu noi tipuri de convertizoare, o instalație rotopercutantă, utilaje de tăiat, fasonat și îndoit fier-beton, alte instalații de înaltă productivitate realizate după proiecte ce aparțin specialiștilor întreprinderii.

PROCEDEU MODERN PENTRU VALORIFICAREA ENERGIEI SUBTERANE

Pentru sporirea producției de hidrocarburi, petroliștii schelei Șandra au pregătit experimentarea în premieră a unui nou procedeu, cu efect asupra creșterii factorului final de recuperare a țiteiului din zăcămint, între 30—40%. După ce în ultimii ani, în afara exploatării primare (erupție naturală, gaz-lift și pompa), s-a trecut la cea secundară (apă, abur, alte substanțe miscibile), s-au efectuat pregătirile pentru exploatarea terțiară, prin injecție de bioxid de carbon în strat; ceea ce asigură un important spor de producție. În perimetrul schelei există asemenea zăcămintă a căror exploatare oferă cantitatea de bioxid de carbon necesară injecției.

PRODUCȚII SPORITE DE CĂRBUNE ENERGETIC ȘI COCSIFICABIL

Toate colectivele întreprinderilor miniere și ale preparațiilor din Valea Jiului și-au reanalizat posibilitățile pe care le au pentru creșterea producției de cărbune, obținînd rezultate tot mai bune în activitatea lor. Astfel, de la începutul noului cincinal, oamenii muncii din unitățile Combinatului

minier din Valea Jiului au depășit planul de cărbune net și — ajutați de unitățile pentru prepararea cărbunelui — au obținut noi succese pe linia îmbunătățirii calității, obținind peste plan mii de tone huiă pentru cocs și brichete din cărbune. La extracția cărbunelui se evidențiază minierii de la Lonea, cei de la Vulcan și mulți alții.

INGENIOASĂ INSTALAȚIE DE RECUPERAT PLUMBUL

La I.C.R.A.L. Timișoara, pentru a asigura o sporită fluentă activităților de prestări de servicii către populație, s-au căutat și găsit soluții originale, inventive, de recuperare și reutilizare a materialelor refolosibile. Astfel, prin efortul creativ al unui colectiv de specialiști a fost finalizată instalația de extrudat țeavă de plumb. Punerea ei în funcțiune, corelată cu o bună organizare a colectării plumbului recuperat din demolări și refaceri de instalații sanitare, asigură întreprinderii timișorene întregul necesar de țeavă de plumb, ce poate fi furnizată și altor beneficiari. Instalația de tip „I.C.R.A.L. Timișoara” a fost propusă pentru brevet de invenție.

RECORDURI ÎN AGRICULTURĂ

În anul 1985, deși seceta nu a ocolit nici zona Topolovău Mare și în ciuda faptului că nu există condiții naturale deosebite, au fost „bătute” toate recordurile anterioare, recoltându-se la C.A.P. din localitate de pe fiecare hectar, 8.721 kg grâu, 9.403 kg orz, 24.809 kg porumb știuleți, 3.284 kg soia, 95.080 kg sfeclă de zahăr la hectar. În cincinalul precedent, unitatea condusă de ing. Ioan Josu, Erou al Muncii Socialiste, a livrat la fondul de stat peste 24.000 tone porumb, cultură la care în ultimul deceniu recolta medie nu a coborât sub un vagon de porumb boabe la hectar. „Experiența Topolovău Mare” presupune, înainte de toate, o calitate ireproșabilă a fiecărei lucrări în parte, de la pregătirea terenului pentru semănat pînă la recoltat. Pe loturile experimentale ale cooperativei au fost cercetate, în colaborare cu cadrele didactice universitare de la Institutul agronomic timișorean și cu cercetătorii de la Stațiunea

de cercetări agricole Lovrin, nu mai puțin de 200 tipuri de hibrizi, toți locuitorii comunei participînd zilnic la lucrările agricole și fiind într-o permanentă întrecere. În ceea ce privește rezultatele economice ale anului 1985, planul de venituri a fost depășit, ca și cel al beneficii, cu multe milioane de lei.

AȘEZARE FORTIFICATĂ

În punctul „Pociorane” de lingă satul Hodoni (Timiș) a fost descoperită o așezare neolitică aparținînd Culturii Tisa I. Cercetări inițiale au scos în evidență faptul că aici se suprapuneau două așezări — una de mari proporții, din epoca bronzului, și a doua, din secolul III—IV e.n. Așezarea fortificată din epoca bronzului are șanțuri de apărare cu o lățime de 16,5 m, iar adîncimea de 3, 5 m. Materialul arheologic recuperat din așezarea secolelor III—IV e.n. este cu precădere ceramica, obiecte mărunte de bronz și provine de la o comunitate daco-romană de agricultori. S-au găsit cuptoare de olari, iar cantitatea mare de zgură dovedește existența unor cuptoare de redus minereu. S-au mai găsit o fibulă de fier, un fragment de dinar roman provenit de la împăratul Decius Traianus.

DONAȚIE

Complexul muzeal Timiș și-a îmbogățit recent fondul de documente cu un vast material referitor la activitatea lui Coriolan Brediceanu, personalitate marcantă a vieții politice și culturale românești din Transilvania din a doua jumătate a veacului trecut și începutul secolului XX. Apărător în procesul memorandiștilor, Coriolan Brediceanu, care a desfășurat o vie activitate politică și culturală a lăsat o bogată arhivă documentară, din care o parte a fost donată Complexului muzeal Timiș, de către Dorli Blaga Bugnariu, fiica poetului Lucian Blaga și nepoată a lui Coriolan Brediceanu. Donația cuprinde: caiete cu note și însemnări, fragmente privind interpelările în Parlament, studii referitoare la problema națională, însemnări privind cotidianul „Luminătorul”, publicații, broșuri, acte, scrisori, fotografii.

NOI IERĂRHI-VICARI ÎN BISERICA ȚORTODOXĂ ROMÂNĂ

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în sesiunea din 30 septembrie — 1 octombrie 1985, a procedat, în cadrul lucrărilor sale, la alegerea de noi ierarhi-vicari pentru unele eparhii din cuprinsul Patriarhiei noastre.

La recomandările anterioare ale chiriarhilor, s-au făcut următoarele propuneri :

- P. Cuv. Arhim. Nifon Mihăiță, pentru demnitatea de episcop vicar patriarhal ;
- P. S. Episcop-vicar Lucian Florea, pentru demnitatea de episcop vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, cu reședința în orașul Constanța ;
- P. Cuv. Arhim. Calinic Argatu, pentru demnitatea de arhieru vicar al Episcopiei Rîmnîcului și Argeșului, cu reședința în orașul Curtea de Argeș ;
- P. C. Pr. Ioan Mareș, pentru demnitatea de arhieru vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor.

După examinarea canonică a celor recomandați și la propunerea Comisiei canonice, juridice și pentru disciplină, forul suprem de conducere al Bisericii noastre a aprobat în unanimitate alegerea celor recomandați în funcțiile menționate.

În conformitate cu vechile noastre rînduiri bisericești, hotărîrea Sfîntului Sinod a fost adusă la cunoștința Conducerii superioare de stat, care a recunoscut aceste alegeri, prin *Decretul Prezidențial nr. 224 din 28 octombrie 1985*.

Festivitatea înmînării Decretului Prezidențial acordat noilor ierarhi vicari a avut loc la Departamentul Cultelor, în ziua de 7 noiembrie 1985.

În duminica din 24 noiembrie 1985, la catedrala patriarhală din București și respectiv la cea episcopală din Roman a avut loc hirotonia concomitentă întru treapta episcopală, a P. Cuv. Arhim. Nifon Mihăiță — devenit P. S. Episcop vicar patriarhal Nifon Ploieșteanul — precum și a P. Cuv. Arhim. Ioachim Mareș — devenit P. S. Arhieru vicar Ioachim Vasluiianul. Sfintele liturghii arhieresti și hirotoniile menționate au fost oficiate de P. F. Patriarh Iustin și respectiv I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, înconjurați de cîte un mare sobor de episcopi vicari, preoți și diaconi. În duminica anterioară, din 17 noiembrie 1985, marea ctitorie a voievodului Neagoe Basarab din Curtea de Argeș a găzduit hirotonia întru treapta episcopală a P. Cuv. Arhim. Calinic Argatu — devenit P. S. Arhieru vicar Calinic Argeșanul, în cadrul sfintei liturghii arhieresti oficiată de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei și P. S. Episcop Gherasim al Rîmnîcului și Argeșului împreună cu alți ierarhi și numeroși preoți și diaconi.

În aceleași duminici menționate a avut loc și înscăunarea noilor ierarhi vicari în demnitățile în care au fost investiți de cel mai înalt for al Bisericii Țortodoxe Române. (*Fl. Roșca*).

P. F. MITROPOLIT DOROTEI ÎN GRECIA

În a doua jumătate a lunii noiembrie 1985, Prea Fericitul Mitropolit Dorotei de Praga și Cehoslovacia a efectuat o vizită oficială la Atena, la invitația P.F. Arhiepiscop Serafim al Atenei și întregii Elade. Însoțit de episcopii Nicolae de Prešov și Ioan de Mihalovite, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Cehoslovace a purtat convorbiri în probleme ale vieții bisericești contemporane și relațiilor bilaterale, a vizitat un număr de obiective bisericești și a fost primit în audiență protocolară de autoritățile de stat.

P. F. Mitropolit Dorotei consideră că Biserica Ortodoxă Cehoslovacă este moștenitoarea activității misionare desfășurată de Sfinții Chiril și Metodie. Primul ei episcop a fost Gorazd Pavlik, hirotonit la Belgrad în anul 1921, care a suferit moarte martirică în anul 1942, fiind împușcat de autoritățile naziste de ocupație.

În contemporaneitatea noastră, Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia are 190 lăcașuri de închinare deservite de 170 preoți, desfășurând și o bogată activitate editorială prin cărțile bisericești și periodicele teologice pe care le tipărește. („Pravoslavlije”, Belgrad, nr. 452/15 ianuarie 1986, p. 7)

PRIMUL SINOD ANTIOHIAN DIN AMERICA LATINĂ

În a doua jumătate a lunii octombrie 1985, la Caracas (Venezuela) s-au desfășurat lucrările celui dintâi sinod al Bisericii ortodoxe antiohiene din America Latină, sub președinția Prea Fericitului Patriarh Ignatie IV al Antiochiei. Soborul a reunit episcopii și delegații clerului și mirenilor din cuprinsul a patru din cele cinci eparhii cîte numără Patriarhia Antiochiei pentru acest continent: Mexic (America Centrală, Venezuela și Caraibe); Chile, Argentina și Rio de Janeiro. Arhiepiscopia de Sao Paulo nu a fost reprezentată, în schimb la lucrările sinodului au participat delegați ai Arhiepiscopiei antiohiene din America de nord.

„Considerînd că America Latină are un rol semnificativ de jucat în viitorul Bisericii ortodoxe antiohiene, care are pe acel continent 6 000 000 membri potențiali (adică originari din Orientul Mijlociu)”, sinodul a propus crearea unui serviciu latino-american la sediul patriarhiei (Damasc-Siria) și un Sfînt Sinod al Bisericii ortodoxe antiohiene în America Latină, care ar fi prezidat de patriarhul sau reprezentantul său și ar fi compus din toți episcopii, un delegat laic pentru fiecare eparhie și reprezentanți ai uniunii tineretului ortodox și ai uniunii femeilor ortodoxe.

Subliniind că „Biserica este misionară”, sinodul a apreciat că trebuie să se depună eforturi în primul rînd față de ortodocșii antiohieni de pe acel continent care trăiesc departe de Biserica ortodoxă care, însă trebuie să fie deschisă și „fraților și surorilor latino-americani care ne-au primit atît de cordial în țara lor și care ar dori să ni se alăture”. Sinodul a stabilit ca obiective prioritare: dezvoltarea comunităților parohiale și a eparhiilor, a pastorației familiilor, formarea teologică a preoților și credincioșilor.

Cel de al doilea sinod al Bisericii antiohiene din America Latină urmează să fie convocat la Rio de Janeiro în vara anului 1987. (S.O.P. nr. 102/noiembrie 1985, p. 12).

DIALOG TEOLÓGIC ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ȘI BISERICA VECHE-CATOLICĂ

Între 30 septembrie — 5 octombrie 1985, la Amersfoort — Olanda s-au desfășurat lucrările celei de a VI-a sesiuni a Comisiei mixte de dialog dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-catolică, prezidate, de I.P.S. Mitropolit Damaschinos, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice și episcopul vechi-catolic Léon Gauthier, reprezentantul Arhiepiscopiei vechi-catolice de Utrecht.

Biserica Română a fost reprezentată de I.P.S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa centrală și occidentală.

În cadrul sesiunii au fost analizate cele patru proiecte de texte întocmite de subcomisia reunită în insula Thassos între 23-28 septembrie 1984: 1) Sfintele Taine în Biserică; 2) Botezul; 3) Mirungerea; 4) Sf. Euharistie. După analiza textelor au fost adoptate documentele care exprimă învățătura de credință comună, ortodoxă și veche catolică, privind aceste chestiuni. Ele au fost aprobate și semnate de toți reprezentanții ambelor Biserici.

În cadrul sesiunii s-a luat și hotărârea ca o subcomisie de teologi — în care a fost cooptat și pr. prof. Ștefan Alexe de la Institutul teologic universitar din București — să se întrunească la Minsk în iulie 1986, spre a dezbate următoarele subiecte: 1) Preoția; 2) Sf. Taină a Nuntii; 3) Sf. Maslu; 4) Sf. Taină a Pocăinței, cu subtemele: eshatologia și intercomuniunea. Aceste subiecte de interes teologic comun urmează a fi abordate la viitoarea sesiune a dialogului bilateral dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-catolică.

În încheierea lucrărilor sesiunii Comisiei mixte de dialog a fost semnat textul unui Comunicat comun. (Fl. Roșca).

CONGRESUL INTERNAȚIONAL „CHIRIL ȘI METODIU”

Cu ocazia împlinirii a 11 veacuri de la moartea Sfântului Metodie — arhiepiscopul Moraviei Mari — fratele Sfântului Chiril, ambii „apostoli ai slavilor” din secolul IX — Biserica Romano-Catolică a organizat la Roma, între 7—13 octombrie 1985, congresul internațional „Chiril și Metodie”.

În ziua deschiderii, într-o sală specială a Bibliotecii Vaticanului, a fost vernisată o expoziție cuprinzând vechi manuscrise, incunabule și tipărituri rare în limba paleoslavă, scrise la început în alfabet glagolitic și apoi în cel chirilic. Printre expozate se aflau și câteva cărți tipărite în țara noastră: „Noul Testament de la Bălgrad” (1648), „Psaltirea” de Govora (1638), o altă „Psaltire” tipărită la Iași în 1782 și câteva tipărituri de la Blaj.

La lucrările congresului au participat peste o sută de ierarhi, cardinali, profesori, teologi și specialiști din toată lumea. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei.

Ele au avut loc la Universitatea pontificală urbaniană, debutând cu comunicarea lui Leonard E. Beyle asupra mormintului Sfântului Chiril care se află în biserica „Sf. Clement” din Roma.

Comunicările au evidențiat în general, unitatea Europei din secolul IX, în care Sfinții Chiril și Metodie și-au putut desfășura larga activitate misionară.

În cadrul lucrărilor, I.P.S. Mitropolit Nestor a prezentat comunicarea intitulată „Scriitori și scrieri creștine la și de la Dunărea de Jos în limba latină și în limba greacă înainte de apariția alfabetului chirilic”, care a avut un caracter deosebit și a fost apreciată în mod elogiios de toți participanții la congres. Apoi, la „Academia di Romania” din Roma, I.P.S. S-a vorbit despre restaurările de biserici, mănăstiri și monumente istorice din țara noastră.

În ziua de 17 noiembrie 1985, I.P.S. Mitropolit Nestor a acordat și un interviu pentru cunoscutul cotidian „Il Popolo” din Roma, despre viața religioasă din România, acțiunile Bisericii Ortodoxe Române pentru apărarea păcii, despre raportul dintre Biserică și stat în România și relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Romano-Catolică. (Fl. Roșca).

SIMPOZION ECUMENIC AL FUNDĂȚIEI „PRO ORIENTE”

Sub egida Fundației ecumenice „Pro Oriente” din Viena, în 3 octombrie 1985 au avut loc lucrările simpozionului închinat evaluării dialogului teologic oficial dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică. La întrunire au participat cca. 200 persoane reprezentând Biserici și confesiuni creștine și organizații religioase internaționale.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat I.P.S. Mitropolit Antonie, al Ardealului care a prezentat conferința intitulată: „Dialogul teologic dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică și perspectivele lui”. I.P.S. Sa a prezentat stadiul lucrărilor Comisiei mixte internaționale de dialog. În conferință, s-a precizat că pentru abordarea temei finale a primatului și infaibilității papale este necesară o pregătire prealabilă foarte serioasă, ceea ce a atras atenția participanților, mai ales cu privire la accentul critic asupra modului de abordare a problemei din partea romano-catolică.

Simpozionul a confirmat încă o dată consecvența cu care Fundația „Pro Oriente” promovează relațiile Bisericilor Răsăritene cu Occidentul creștin, facilitând mai buna cunoaștere și apropierea reciprocă. (Fl. Roșca)

CONSULTAȚIA BISERICILOR CREȘTINE PENTRU COMBATAREA MORTII PRIN INANIȚIE

Între 9—13 octombrie 1985 a avut loc, la Atena Consultația Bisericilor creștine pentru combaterea morții prin inaniție.

La lucrări au luat parte cca 50 delegați reprezentând Bisericile Romano-Catolică, Biserica Anglicană, Bisericile Evanghelice din R.F.G., Biserica Episcopală din S.U.A. și unele Biserici Vechi Orientale. Au fost prezenți reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Federației Luterane Mondiale, ai Comisiei ecumenice „Biserica și Societatea” și ai UNICEF.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat P. C. Părinte Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și P. C. Părinte Constantin Cornițescu, profesor la Institutul teologic universitar din București.

În cuvîntul de deschidere, arhiepiscopul Serafim al Atenei a calificat foametea prezentă astăzi în lume drept „o rușine a omenirii civilizate” și o crimă tot atît de gravă ca cea a înarmărilor, salutînd eforturile depuse de unele Biserici și organizații creștine internaționale pentru combaterea foametei și recomandînd totodată crearea unui organism coordonator precum și a unui comitet de lucru în vederea obținerii de rezultate concrete.

Tema consultației — „Măsuri care se impun pentru combaterea foametei în Africa și în general a sărăciei din țările din lumea a treia” — a fost prezentată pe larg de academicianul Angelos Anghelopoulos. În continuare, lucrările s-au desfășurat în ședințe plenare și pe secții. Vorbitorii au arătat că Bisericile au o responsabilitate deosebită în fața fenomenului morții prin inaniție și ele trebuie să colaboreze în vederea declanșării unei mișcări internaționale menite să combată foametea și nedreptatea din lume.

La sfîrșitul consfătuirii, s-a hotărît înființarea unei comisii restrînse de lucru care să realizeze un program de acțiune pe termen lung, în înțelegere cu organizațiile instituite în acest scop, și să pregătească ordinea de zi și textele de lucru pentru Adunarea generală a conducătorilor Bisericilor creștine, care urmează să fie programată. (Fl. Roșca).

CONSULTAȚIE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Conferința Creștină pentru Pace a organizat în Berlinul Occidental o consultație cu tema „10 ani de la semnarea Actului final de la Helsinki și sarcinile noastre viitoare”. În cadrul consultației au fost analizate și rezultatele celei de-a VI-a Adunări generale a C.C.P.

Au participat 42 delegați reprezentând Biserici din 18 țări, membre ale Conferinței Creștine pentru Pace.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de pr. Alexandru Tudor, funcționar la Cancelaria Sfântului Sinod și pr. asist. Viorel Ioniță de la Institutul teologic universitar din București.

Lucrările s-au desfășurat în ședințe plene și pe grupe de lucru, dezbătând numeroase subiecte legate de tema generală. O altă serie de comunicări au fost grupate sub genericul „Locul și rolul luptei internaționale pentru pace — bilanț și perspective”, în cadrul căreia pr. asist. Viorel Ioniță a prezentat acțiunile de masă desfășurate în România pentru asigurarea păcii în lume, cu participarea tuturor cultelor religioase.

În cadrul lucrărilor pe secții, pr. Alexandru Tudor a prezentat pe larg în grupa a II-a poziția României cu privire la edificarea unei noi ordini economice internaționale și lichidarea subdezvoltării — drept premise ale creării unui climat de prietenie și pace între popoare, sugestii care au fost preluate în raportul final al grupei respective. În grupa a IV-a, pr. asist. Viorel Ioniță a insistat asupra promovării unei spiritualități a păcii, determinând și înscrierea unei noi teme în programul activităților C.C.P. „Lupta pentru pace și spiritualitatea”, (Fl. Roșca).

INTERNAȚIONALISMUL VOINȚEI DE PACE

În cadrul audienței acorată în 11 ianuarie 1986, membrilor corpului diplomatic acreditat pe lângă Cetatea Vaticanului, S. Sa Papa Ioan Paul II s-a referit la „Anul internațional al păcii” stabilit de O.N.U. — spunând printre altele: „Caracterul universal al păcii nu se referă numai la evitarea conflictelor generalizate. Cu începerea din 1945, dacă nu a mai existat război mondial, au existat însă peste 130 conflicte locale, soldate cu 20 milioane morți și răniți, provocând însemnate pagube materiale, ruinând multe țări, cu grave sechele în conștiința tinerei generații...”.

Trecând în revistă conflictele, violențele și tensiunile existente pe diferite meridiane ale lumii vorbitorul a lansat îndemnul luptei împotriva „internaționalizării războiului, împotriva urii și a violenței, prin internaționalizarea voinței de pace. Pacea este o valoare fără frontieră, în vederea lărgirii și cooperării tuturor națiunilor. Ea primește o dimensiune universală, nu numai pentru că există diverse sfere de interdependență a popoarelor pe plan politic și economic, ci și în virtutea destinului comun al popoarelor care formează unica familie umană... Pacea este o valoare fără frontiere și prin contribuția Bisericii. Mesajul creștin purtat de Biserică de-a lungul istoriei n-a încetat să aducă lumină și putere pentru realizarea unei păci drepte, promovând printre oameni o adevărată „pedagogie a păcii” și angajându-se în încurajarea tuturor dialogurilor spre pace, a tuturor formelor de negociere, de cooperare locală și internațională, rugând neîncetat pe Dumnezeu să dăruiască lumii darul Său inestimabil — pacea”. („L'Osservatore Romano” — nr. 3/21 ianuarie 1986, pp. 6—8) (L. I. Jebelean).

BISERICILE SCOȚIEI ÎMPOTRIVA ÎNARMĂRILOR NUCLEARE

În 27 octombrie 1985, înalți ierarhi și demnitari religioși reprezentând aproape toate Bisericile și confesiunile creștine din Scoția au semnat un apel comun, în care s-au pronunțat pentru înghețarea înarmărilor nucleare. Semnatarii au rugat guvernul Marii Britanii să ia inițiativa înghețării internaționale și multilaterale a înarmărilor nucleare, declarându-se în favoarea opririi producerii, perfecționării și amplasării de arme nucleare, ca un prim pas spre negocierile autentice privind controlul și reducerea armamentelor.

Printre cei ce au semnat apelul se numără David Smith, moderator al Adunării generale a Bisericii Scoției (reformată presbiteriană), Thomas Winning, arhiepiscop al Arhiepiscopiei romano-catolice din Glasgow, Alistair Haggart, primat al Bisericii episcopale (anglicane) din Scoția, William Johnson, moderator al Bisericii reformate din Scoția, Allan Horna, președinte al Sinodului scoțian al Bisericii metodiste britanice, Kenyon Wright, secretar al Consiliului Bisericii scoțiene, și alții („Ecumenical press Service”, 11—20 noiembrie 1985, p. 7).

RUGĂCIUNI COMUNE PENTRU UNITATEA CREȘTINILOR

În seara zilei de 22 ianuarie 1986, trei înalți clerici: arhiepiscopul romano-catolic Friedrich Wetter, cardinal de München și Freising, episcopul evanghelic-luteran dr. Johannes Hanselmann al Bavariei și P. S. Episcop Dimitrios al Mitropoliei ortodoxe grecești din München, împreună cu credincioșii aparținători acestor trei confesiuni creștine, s-au întrunit în domul din München la o rugăciune ecumenică, rugându-se împreună pentru unitatea creștinilor despărțiți în credință. Rugăciunea comună din capitala Bavariei a reprodus și reluat alte asemenea rugăciuni rostite în multe țări ale lumii pentru refacerea unității tuturor creștinilor întru Duhul Sfânt, pentru primirea și înnoirea internă a Bisericii lui Hristos. („Ordinariats-Korrespondenz”, nr. 4/23 ian. 1986, p. 2).

În seara zilei de 25 ianuarie 1986, la încheierea săptămânii consacrate rugăciunilor pentru unitatea creștinilor, în biserica „Sf. Apostol Pavel” din Roma a avut loc o ceremonie ecumenică. Desfășurată în prezența S. Sale Papa Paul II, festivitatea a reunit reprezentanți de frunte ai Bisericii Ortodoxe, ai Bisericii Romano-Catolice, Bisericii Anglicane și Bisericii Evanghelice-luterane. După citirea pericopei evanghelice, S. Sa Papa Ioan Paul II a evocat personalitatea și misiunea Sfântului Apostol Pavel ca misiune a Bisericii lui Iisus Hristos de a propovădui Evanghelia la toată făptura și de a fi „una”, spunând printre altele: „Biserica este o taină a unității simfonice, a unor forme multiple, într-o unică plenitudine, după modelul tainei Sfintei Treimi — ca sursă și bază a întregii unități.... Noi ne-am rugat în cursul acestei săptămâni pentru această cauză nobilă a unității, rugăciune celebrată de o manieră intensă în biserici din lumea întreagă.... Acum, la încheierea acestei săptămâni, doresc să salut și să mulțumesc în mod deosebit reprezentanților Bisericilor Ortodoxă, Evanghelică și Anglicană, ce formează împreună cu noi (romano-catolicii) o unitate întru rugăciune. Acest moment liturgic trebuie să ne dea elan întru reînnoirea angajamentului ecumenic la nivel universal și în fiecare Biserică locală.... Fiecare creștin ce crede în Dumnezeu, Creatorul lumii, nu poate rămâne indiferent la problemele prezentului, la cele ce agravează viitorul omenirii. Este necesar ca fiecare să se mobilizeze pentru a-și oferi propria contribuție la cauza păcii. Războiul poate fi decis de un grup mic de oameni, pacea presupune angajamentul solidar al tuturor. În această perspectivă, este imperios necesară lansarea unui apel către toți creștinii și toți doritorii de bine, ca în cursul acestui an să se roage insistent pentru pace....”

S. Sa Papa Ioan Paul II și-a încheiat alocuțiunea cu speranța că anul 1986 va aduce noi progrese în mișcarea ecumenică și în realizarea dezideratului păcii universale. („L'Osservatore Romano”, nr. 5/4 februarie 1986, p. 5), (L. I. Jebelean).

INTRUNIRE INTERCONFESIONALĂ DE CĂLUGĂRIȚE

Între 31 august — 6 septembrie 1985 a avut loc la Zagreb (Iugoslavia) cea de a 14-a întrunire interconfesională de călugărițe. Au participat 75 călugărițe și credincioase din șapte țări ale Europei, reprezentând Bisericile: Ortodoxă, Romano-Catolică și Protestante.

În cursul șederii la Zagreb, participantele au audiat expunerea P. Cuv. Ierom. dr. Atanasie Jevtici, profesor la Facultatea de teologie din Belgrad, care le-a vorbit despre isihasm și experiența luminii necreate. Apoi au fost primite la mănăstirea ortodoxă din Karlovacul de Sus, unde P.S. Episcop Simeon, a prezentat o altă expunere, arătând că „Biserica este chemată să contribuie la transformarea lumii, prin forța vie a unui model de viață inspirat de Evanghelie. Ca și Maria, sora Martei, călugărița „trăiește” la picioarele lui Iisus” (Luca 10, 39), căci ea a ales „lucrul care trebuiește”.

S. Sa Patriarhul Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe a adresat un mesaj participantelor la această reuniune. („Episkepsis”, nr. 345/1 noiembrie 1985, p. 4)

CONSULTAȚIE CU PRIVIRE LA ROLUL FEMEII ÎN BISERICA

Grație inițiativei comisiei „Credință și Constituție” din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, între 25 septembrie — 8 octombrie 1985 a avut loc la Praga o consultație internațională avînd ca temă „Unitatea vizibilă, reînnoire și comunitate: un studiu din perspectiva comuniunii femeilor și a bărbaților în Biserică și societate”. La reuniune au luat parte 27 persoane (15 femei și 12 bărbați) din 16 țări reprezentînd „tradiții diferite. Cinci dintre participanți au reprezentat Biserica Ortodoxă.

În cadrul consultației, delegații ortodocși au subliniat că „unitatea Bisericii decurge în Hristos din Sfînta Treime”, ambele sexe fiind egale în fața lui Dumnezeu și complementare. Ambele au fost create după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, fiind înzestrate cu caracteristici personale ce nu trebuie confundate sau considerate imperfecțiuni sau lipsuri”. (Episkepsis” nr. 345/1 noiembrie 1985, pp. 7—8)

ASPECTE ALE DIALOGURILOR INTERRELIGIOASE

Ce au învățat creștinii de la alte religii? Răspunsul încearcă să-l dea un studiu desfășurat timp de mai mulți ani sub auspiciile Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Astfel, la o întrunire a unui grup de lucru desfășurată la Les Avants (Elveția) între 2—6 septembrie 1985, organizată de secția Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru dialogul cu adepții altor credințe, s-au făcut propuneri pentru un viitor proiect ce va aborda diferite subiecte cum ar fi: creația, mîntuirea, Hristologia, etica.

Peste 50 de grupări teologice din întreaga lume își vor concentra eforturile asupra analizării acestor probleme. Constatările lor, precum și propunerile de organizare a unei întruniri mondiale urmează a fi discutate în anul 1989 la o consultație ecumenică internațională.

Allan Brockway, secretar al programului Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru relații creștine mozaice a declarat că „ideea că și creștinii pot învăța de la alte religii nu este nouă. Încă de la început, creștinismul s-a intersectat cu alte religii, uneori încorporînd, adoptînd sau reinterpretînd ideile și practicile acestora” („Ecumenical Presse Service”, 26—30 septembrie 1985, p. 6)

PREOCUPARE EDITORIALĂ LA KRAGUJEVAC

Deja de mai mulți ani, P.S. Episcop dr. Sava Vukovic al Sumadiiei (R.S.F. Iugoslavia) desfășoară o vie și susținută activitate editorială, venind în ajutorul clerului și credincioșilor eparhiei — și nu numai a lor — cu numeroase cărți de cult,

de doctrină și spiritualitate ortodoxă, ușor accesibile tuturor cititorilor. Dintre ultimele apariții, notăm o nouă ediție a Liturghierului, cărți de rugăciuni, o broșură tratând Sfânta Taină a Botezului, destinată nașilor și părinților celui proaspăt botezat, o alta ce cuprinde toate cele șapte Sfinte Taine, un volum de cuvântări duminicale semnat de preotul Nikola Antic, traduceri ale unor lucrări apărute în limbile engleză și rusă, etc.

Scrise pe înțelesul tuturor și apărute în bune condiții grafice, ele sint căutate și citite cu mult interes de clericii și credincioșii aparținând Bisericii Ortodoxe Sîrbe surori. (S. Anuichi)

UN VIITOR PAPĂ DE CULOARE ?

Aflat într-o vizită la Freiburg im Bresgau, episcopul romano-catolic John Olorunfemi din Nigeria a declarat recent că credincioșii africani speră ca unul dintre viitorii papi să fie de culoare. Amintind că Biserica Romano-Catolică a continentului negru își trăiește „primăvara” ei, episcopul a subliniat că înscăunarea unui papă african ar fi consecința logică a perioadei de dezvoltare pe care Biserica o traversează în ultimii ani. („Pravoslavje”, Belgrad, nr. 451/1 ianuarie 1986, p7)

TIPOGRAFIA NOASTRĂ ÎN AMINTIREA CONTEMPORANILOR

N-a trecut prea multă vreme de cînd am comemorat împlinirea a 100 de ani de la întemeierea tipografiei noastre eparhiale care la început funcționa pe lângă Centrul episcopal din Caransebeș. Evocarea acestui moment a însemnat totodată sărbătorirea unui veac de activitate tipografică în județul Caraș-Severin. Ne-a fost deosebit de plăcut să constatăm cum oamenii de cultură bănățeni au subliniat cu acest prilej contribuția Bisericii la răspîndirea slovei românești pe meleagurile sud-vestice ale țării și — de ce n-am spune-o — chiar dincolo de ele. În același timp însă mărturii despre tipografia diecezană din Caransebeș am găsit și în amintirile unor contemporani, ca de exemplu ale vestitului librar Ioan Cărăbaș din Bucureștiul interbelic. Cine din vîrstnici nu-și amintește de librăria lui Ioan Cărăbaș, ca și de aceea veche a lui Pavel Suru, unde găseai orice carte sau publicație doreai sau dacă nu era în rafturile prăvăliilor lor, se străduiau să ți-o procure scoțînd-o „din piatră seacă”?! Ceea ce însă puțin știam e faptul că amîndoi erau din Banat și au făcut ucenicie în preajma tipografiei episcopale din Caransebeș. Despre aceasta vorbește în amintirile sale Ioan Cărăbaș, amintiri publicate în mai multe numere ale Suplimentului literar-artistic al Scînteii tineretului*. Iată ce spune el la un moment dat :

„Învățătorul nostru a venit de la Caransebeș și a spus că îi trebuie zece copii să-i ducă în oraș la Librăria Diecezană, la tipografie și la legătorie. Deci am început să ne pregătim de plecare, să ne luăm saltele și pături pe care ni le-a pregătit mama, apoi ne-am suit cu toții într-o căruță și am plecat spre oraș. Acolo am intrat în librărie. În librărie era o ușă prin care se intra în tipografie. Am fost împărțiți fiecare la cîte-o secție: eu am fost repartizat mai întîi la tipografie. Asta se întîmpla cam prin 1925. Am învățat rostul tipografiei, inițindu-mă în tainele ei. Dar, la controlul medical care se făcea regulat doctorul a găsit de cuviință că sînt cam slăbuț și ar fi mai nimerit să lucrez în librărie. Și așa s-a întîmplat.

„La început, între atîtea cărți, m-am simțit stînjinit. Șeful librăriei era un colonel pensionar care făcuse armata sub austrieci, foarte sever, dar bun la suflet și cumsecade. Din trei în trei luni îmi dădea să fac socoteli cu librării, adică un fel de listă a cărților existente în librărie scoase la diverse edituri. Cartea românească, SOCEC, Cultura națională, lucru care mi-a folosit în activitatea de mai tirziu foarte mult. Ajunsesem să cunosc aproape pe de rost autorii, titlurile cărților și locul în care se găseau ele. S-au declarat foarte mulțumiți de mine. Librăria aparținea Episcopiei, iar episcopul care venea uneori pe la librărie să ne viziteze a vorbit cu colonelul socotind că ar fi mai bine să mă trimită să învăț această meserie la București. Acolo urma să învăț meseria de librar și își propuneau ca apoi să mă întorc ca să preiau conducerea librăriei.

„Pavel Suru, librar din București, care venea o dată pe an în Caransebeș la librăria Diecezană, m-a văzut și a hotărît să merg cu el în capitală. La București am ajuns pe Calea Victoriei în locul unde era pe vremuri cofetăria Nestor. Am rămas la Pavel Suru și am organizat așa de bine librăria acestuia, încît din cele nouă răftulețe pe care le avea cînd eu am sosit acolo am reușit în scurt timp, printr-o muncă asiduă cu toate editurile din țară să-i umplu rafturile, să-i fac un catalog cu cărțile existente la librărie, catalog trimis tuturor celor interesați și astfel să-l fac foarte solicitat de o mulțime de clienți...” (Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului, an. VI, nr. 5 (228), duminică 2 februarie 1986, p. 2).

Cîți alții asemenea lui Pavel Suru și Ioan Cărăbaș n-au avut contacte cu tipografia diecezană din Caransebeș, folositoare toate culturii noastre românești? Evident, nu putem spune de pe acum, dacă vreunul din aceștia își va așterne pe hîrtie amintirile. Pentru moment sîntem însă recunoscători lui Ioan Cărăbaș că a făcut-o el, ferind astfel uitării oameni, fapte și împliniri cu care ne vom mîndri de-a pururea.

„FOLCLOR MUZICAL ROMÂNESC DIN OVCEA”

Titlul de mai sus — așa cum o sugerează și ghilimelele — nu ne aparține. El reproduce, de fapt, frontispiciul cărții cercetătorului Trandafir Jorjovan din comuna amintită aflată în țara vecină și prietenă, R.S.F. Iugoslavia. Apărută recent, cartea pune în valoare crîmpeie reprezentative din străvechiul folclor muzical, laic și religios, cules cu mîgală timp de două decenii de la românii ce locuiesc în comună din timpuri imemorabile. Societatea cultural-artistică „Steaua” din Ovcea, editoarea antologiei, continuă prin însuși faptul respectiv o excelentă inițiativă, inaugurată deja de mai mult timp de reputatul prof. univ. dr. Radu Flora din Belgrad, privind depistarea și valorificarea tradițiilor culturale ale românilor din Voivodina, cuprinse într-un serial de volume, unele apărute alte așteptînd încă lumina tiparului.

Pe marginea antologiei, cercetătorul Vasile Vasile a formulat un număr de pertinente considerații, publicate în rev. „Cronica” (Iași), nr. 8/21 februarie 1986, p. 8, pe care le reproducem și noi în cele ce urmează:

„Studierea spiritualității populare românești din Banatul iugoslav a fost multă vreme făcută de către cercetători din țara noastră care urmăreau situația folclorică a aromânilor, istroromânilor și meglenoromânilor. Numele lui I. Bibicescu, Enea Hodoș, Gh. Alexici, Leca Morariu sînt cele mai cunoscute. Este drept că în preocupările acestora intră numai partea literară a folclorului și etnografia.

„Primele considerații asupra muzicii populare a românilor din Serbia datorate lui T. T. Burada (care numai tangențial se oprește asupra acesteia) nu au mai fost din păcate continuate pînă aproape de vremurile noastre cînd Nicolae Ursu se ocupă de cîntecul popular românesc din zona graniței celor două Banaturi.

„În ultimii ani, în această necesară muncă de punere în valoare a bogăției spirituale a românilor din Voivodina se avîntă doi cercetători formați și în țara noastră, prin specializarea cu dr. Romeo Ghircoiașiu și dr. Ghizela Sulițeanu. Este vorba de Niță Frățilă și Trandafir Jorjovan, cel din urmă autor al recente antologii *Folclor muzical românesc din Ovcea*, editată de Societatea cultural artistică „Steaua” din Ovcea (sat depinzînd în prezent de Panciova) și pusă la dispoziția cercetătorilor noștri de însuși autorul, prin exemplarele donate Bibliotecii Academiei, Bibliotecii Centrale de Stat din București, Bibliotecii Arhivei de Folclor din Cluj-Napoca și Iași.

„Așa cum arăta profesorul Radu Flora, de la Universitatea din Belgrad, monografia muzicală a românilor din satul Ovcea este „prima operă de felul acesta și oricum, unică”, implicînd „o unitate intrisecă a contribuțiilor și realizărilor, indiferent de unele elemente alogene venite, în mod evident, de aiurea” (Prefață).

„Studiul introductiv prezentat în limba română și sirbo-croată, și în formă redusă, în limba engleză, face o descriere istorică, sociologică, demografică, etnografică, lingvistică și folclorică a localității și o succintă prezentare a materialului adunat. Din 265 de melodii culese între anii 1963—1982, au fost incluse în volum 208 piese, reprezentînd „principalele categorii folclorice caracteristice poporului român”, cîntece din ceremonialul funebru, străvechi colinde, cîntece bătrînești, cîntece propriu-zise și melodii de joc. Cele 208 melodii sînt împărțite, așadar, în cinci capitole: Folclorul copiilor, Folclorul obiceiurilor, Cîntece epice (balade), Cîntece și Melodii de joc.

„Sînt urmărite, apoi, principalele caracteristici ale celor cinci categorii folclorice. Folclorul legeurilor este prezentat și în studii și în antologie, în subîmpărțirile sale (obiceiuri legate de anumite date anuale).

„O atenție deosebită acordă autorul culegerii stratului mai vechi al cîntecelor în care apar eroii istoriei Transilvaniei.

„Cele 62 de cîntece numite de culegător „de fiecare zi”, cu semnificația de ne-ocasionale, reprezintă „genul cel mai viguros, mai viu, cu cea mai mare putere de circulație”. Subîmpărțirile în cîntece propriu-zise, cîntece de joc și cîntece semiculte oferă posibilitatea urmăririi diversificării acestei categorii folclorice eminamente lirice dar cu o tematică diversă și interesantă și cu vădite interinfluențe cu zona Banatului românesc, a Transilvaniei sud-vestice și a Olteniei sud-vestice.

„Lucrarea intenționează să „dea o imagine generală și totodată reprezentativă privind interesantul document de viață pe care folclorul îl semnifică pentru existența de-a lungul timpului a populației din Ovcea — cum consideră autorul — și reprezintă un eșantion prețios al spiritualității populare a românilor din Banatul iugoslav (tot timpul culegătorul aduce în discuție „fondul unitar bănățean”) și o dovadă a prețuirii ei în țara vecină și prietenă”.

La cele reproduse, mai putem adăuga că însăși editarea volumului de antologie folclorică la care ne-am referit își aduce contribuția sa deopotrivă și la dezvoltarea relațiilor de prietenie, stimă reciprocă și colaborare multilaterală între două popoare și țări vecine, fiind și un exemplu de promovare a păcii pe continent și în lumea întreagă.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

DEBUT DE AN

Sărbătorile noastre bisericești de la începutul fiecărui an constituie tot atâtea prilejuri bine venite pentru reîntâlnirea credincioșilor din municipiul de reședință al eparhiei cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae.

După tradiția anilor precedenți, în zilele de 1 și 6 ianuarie 1986 — praznicul Anului Nou și respectiv al Botezului Domnului — Întîistătătorul eparhiei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat sfinte liturghii arhieresti în catedrala mitropolitană din Timișoara. Veniți în număr impresionant spre a se ruga împreună și a asculta cuvîntul de învățătură al Chiriarhului, credincioșii au putut urmări deoptrivă și hirotonirea consecutivă a doi tineri candidați la preoție, Mihai Tompea și Mihai Vucu. În predicile rostite „I. P. S. Mitropolit Nicolae a accentuat necesitatea întăririi continue a credinței noastre strămoșești, reliefind momente mai importante din istoria Bisericii noastre care stimulează și efortul credincioșilor de astăzi spre tot ceea ce este de folos obștesc și creștinesc, spre înălțarea țării noastre și promovarea păcii în întreaga lume.

După serviciul divin din ziua Anului Nou, la îndătinata recepție organizată la reședința mitropolitană au participat membrii ai Consiliului Eparhial, preoții din municipiu, ansamblul coral al catedralei, numeroși credincioși și reprezentanți de frunte ai celorlalte culte religioase, cu toții sosiți spre a exprima Întîistătătorului eparhiei cordiale urări ocazionate de sărbătoarea amintită. În sensul respectiv au toastat dl. arh. Sorin Moldovan, membru al Consiliului Eparhial, în numele preoților și credincioșilor eparhiei, precum și P. C. Părinte Vladimir Marcovici, vicarul ortodox sîrb din Timișoara, în numele slujitorilor celorlalte culte din raza municipiului. Corul catedral a intonat un număr de bucăți religioase corespunzătoare sărbătorilor de iarnă.

În cuvîntul de răspuns, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a adresat tuturor oaspeților doriri de sănătate și prosperitate, de succese cît mai mari în activitatea fiecăruia destinată folosului obștesc și preamării lui Dumnezeu, punînd astfel în lumină frăția existentă între cultele religioase de pe întinsul patriei noastre scumpe.

HRAMUL CATEDRALEI MITROPOLITANE

Sărbătoarea din 30 ianuarie 1986 — praznicul Sfinților Trei Ierarhi — a reunit din nou numeroși credincioși din municipiul de reședință al eparhiei la solemnitatea hramului catedralei mitropolitane.

În atmosfera sărbătorească a momentului, de autentică rugăciune și pietate ortodoxă, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oficiat sfînta liturghie arhierescă, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. În cuvîntul de învățătură rostit, Întîistătătorul eparhiei a evocat aspectele principale ale activității Sfinților Trei Ierarhi în ogorul Domnului, ce constituie exemple demne de urmat pentru întreaga postérité creștină. La momentul potrivit credincioșii care s-au pregătit în prealabil au primit Sfînta Cuminecătură.

Liturghia arhierească a fost urmată de sfințirea prinoaselor și împărțirea anaferei de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, timp în care credincioșii și oaspeții prezenți au putut asculta și un scurt concert de bucăți religioase oferit de corul catedralei sub bagheta dirijorului Aurel Ciobanu.

HIROTONIȚI RECENT

În cursul primei luni a anului 1986, numărul clericilor eparhiei a fost întregit cu alți doi tineri teologi, hirotoniți de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae după cum urmează :

— diaconul *Mihai Tompea*, licențiat în Teologie, hirotonit preot la 1 ianuarie 1986, pe seama parohiei Nevrincea din protopopiatul Făget ;

— *Mihai Vucu*, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș, hirotonit diacon și apoi preot în 14 și respectiv 15 ianuarie 1986, pe seama parohiei Măureni din protopopiatul Reșița.

După efectuarea îndătinății practici liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, cei doi clerici tineri au primit îndrumările necesare și au fost instalați la parohiile pe seama cărora au fost numiți de Consiliul Eparhial.

BINECUVÎNTAREA PRIMEI BISERICI TRANSLATE DIN BANAT

Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Reșița, translată în toamna anului 1985, a fost redată recent folosinței credincioșilor ei, după lucrările de consolidare și amenajare efectuate în ultimele luni.

Din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, în ziua de 1 februarie 1986, P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ și P. On. Arhidiacon dr. Silviu Anuichi, redactorul revistei „Mitropolia Banatului”, s-au deplasat la Reșița pentru binecuvîntarea lucrărilor efectuate la lăcașul de închinare și repunerea lui în circuitul vieții bisericești locale. În cadrul serviciului religios al vecerniei, oficiată de un sobor de preoți și diaconi, în prezența a numeroși credincioși ai municipiului care au umplut naosul bisericii, s-a procedat la sfințirea apei mici și stropirea lăcașului cu aghiazmă. Răspunsurile au fost date de corul parohiei și mulțimea credincioșilor prin cîntarea în comun.

La încheierea serviciului divin, P. On. Părinte Gheorghe Țunea, conducătorul parohiei Reșița II, a prezentat o sinteză a lucrărilor efectuate la lăcașul bisericii cu începere din primăvara anului precedent, în cadrul căreia a evidențiat importanța translării și consolidării clădirii, salvînd-o de la degradarea treptată la care era expusă datorită solului depresionar, apei freatice și igrasiei și deopotrivă găsindu-și locul în noul centru civic al municipiului. După ce a menționat că întreaga lucrare se datorește bunăvoinței și sprijinului forurilor locale de stat, vorbitorul a adus calde mulțumiri tuturor factorilor de răspundere — proiectanți, ingineri, tehnicieni și muncitori — precum și conducerii bisericești care a urmărit în permanență desfășurarea acestei vaste opere de translare și consolidare.

Festivitatea a luat sfîrșit cu cuvîntul rostit de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, care a împărțit binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Întîistătătorul eparhiei, mulțumind deopotrivă tuturor ostenitorilor și bunilor credincioși care și-au adus aportul, etapă cu etapă, la această operă de translare. Corul parohiei și mulțimea credincioșilor au intonat, apoi, un număr de imnuri religioase.

ECOURI ALE PRĂZNUirii CRĂCIUNULUI

În multe parohii din cuprinsul eparhiei, sărbătoarea Nașterii Domnului '85 a fost marcată de obișnuitele „seri de colinde” organizate în preajma și în zilele Crăciunului. Interpretate de corurile parohiale și mulțimea credincioșilor, în cadrul serviciilor religioase, tradiționalele noastre colinde au fost precedate de cuvântări ocazionale rostite de preoții parohiei.

Dintre „serile de colinde” menționate s-au distins cele de la parohiile Lugoj, Buziaș, Gavojdia, Nădrag, Jena, Jdioara, Zgrivești ș. a.

CREȘTINAREA PRUNCILOR

În toate parohiile eparhiei preoții își împlinesc cu conștiințiozitate îndatoririle pastorale, răspunzând nevoilor duhovnicești ale credincioșilor. Pe lângă numeroasele activități în care sînt angajați, creștinarea noilor născuți prin administrarea Sfintelor Taine a Botezului constituie una din preocupările de prim ordin. La rîndul lor tinerii familii de enoriași țin să le fie creștinate odraslele imediat după naștere. Astfel numai la catedrala mitropolitană din Timișoara în anul 1985 au fost botezați 1236 prunci.

Este de reținut că la săvîrșirea botezului este respectat întru totul ritualul ortodox al afundării în apa sfințită din cristelniță. În cadrul familial, evenimentul în sine e sărbătorit la rîndul său după cuviință, apoi aniversat periodic potrivit datinei.

VIZITĂ ARHIEREASCĂ LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

Joi 22 ianuarie 1986, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a făcut o vizită Seminarului teologic din Caransebeș, unde sînt pregătiți viitorii candidați la preoție proveniți din mai multe eparhii ale Bisericii Ortodoxe Române.

Cu acest prilej, pe lângă asistența la diferitele ore de curs, ierarhul — sub a cărui purtare de grijă își desfășoară activitatea respectiva școală — a participat la ședința consiliului profesoral în cadrul căreia pe lângă analiza întregii activități din școală în trimestrul I al anului școlar în curs, s-a întocmit planul de activitate pentru cel de al doilea trimestru, fixîndu-se obiectivele de urmărit și sarcinile ce revin întregului corp profesoral care să ducă la obținerea unor rezultate cît mai bune în viitor.

Remarcile făcute de Înalt Prea Sfinția Sa asupra activității din primul trimestru școlar, îndemnurile date părinților profesorii vor contribui la desfășurarea unei munci cît mai spornice în școală sub toate aspectele.

ÎNȚILNIRE PE TEME MISIONARE

Sub conducerea Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Nicolae, vineri 7 februarie 1986 a avut loc la Centrul eparhial o întîlnire de lucru cu misionarii protopopești din eparhie. Au mai participat personalul cu munci de răspundere de la Centrul eparhial și toți protopopii.

În cadrul ședinței, P. On. Părinte Ioan Olaru, misionarul protopopiatului Timișoara, a prezentat un referat privitor la aspectele mai importante în activitatea pastoral-misionară de la parohii. Pe baza celor prezentate, au urmat discuții la care au participat cei prezenți, analizând situații concrete din parohii, care impun o îmbunătățită muncă din partea preoților pentru îndrumarea corespunzătoare a credincioșilor în păstrarea tezaurului învățăturii ortodoxe.

Concluziile trase de pe urma situațiilor analizate impun tuturor factorilor răspunzători de munca misionară, sporite eforturi în activitatea de îndrumare a preoților, spre a putea răspunde printr-o activitate corespunzătoare nevoilor actuale ale Bisericii.

În același spirit a fost discutată problema organizării și în acest an a cursurilor misionare cu grupe de preoți.

CENTRUL EPARHIAL ÎN SPRIJINUL PREOȚILOR

În ceea ce privește eparhia noastră, anul 1986, a debutat cu o amplă acțiune inițiată de conducerea ei, spre a veni în ajutorul activității pastoral-misionare desfășurate de preoții parohii. Personalul cu munci de răspundere la Centrul eparhial, protopopii și misionarii protopopești și-au asumat sarcini privind deplasarea la un mare număr de parohii din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, spre a cunoaște și verifica nemijlocit atât modul în care preoții eparhiei expun credincioșilor învățătura de credință a Bisericii cât și faptul în care aceasta este receptată și însușită, oferind totodată clericilor îndrumările necesare.

Delegații eparhiali s-au întreținut cu aceste prilejuri și cu binecredincioșii prezenți la sfintele slujbe, ascultându-le dorințele și străduindu-se să le îplinească.

De această manieră, numai în primele două luni ale anului, un număr de aproximativ 100 parohii au beneficiat de sprijinul competent al Centrului eparhial, pentru continuarea îmbunătățirii a activității bisericești.

PREZENȚA ACTIVĂ A CREDINCIOȘILOR ÎN ANSAMBLUL VIEȚII BISERICEȘTI

Atașamentul profund al credincioșilor de pe meleagurile eparhiei față de Biserica noastră strămoșească, manifestat în permanența vremii, și-a păstrat aceeași vigoare și prospețime și în cursul anului 1985. Frecventarea și participarea activă la serviciile divine cu smerenie și pietate, promovarea și răspîndirea cîntării omofone, rostirea în comun a rugăciunilor, respectarea legii străbune și a datinilor au mers paralel dorinței de a participa cu toții deopotrivă — bărbați și femei — la bunul mers al vieții bisericești, atât în parohiile cărora aparțin cât și pe ansamblul întregii eparhii.

Prezența vie a credincioșilor la toate activitățile bisericești s-a manifestat pregnant la toate nivelele. Consiliile și comitetele parohiale, formate în majoritate din femei, au analizat și deliberat în ședințe lunare în toate problemele ce confruntă viața bisericească locală, cointerestate fiind și la susținerea activității misionare. Activitățile cu profil gospodăresc — amenajări reparații curente și restaurări interioare și exterioare la lăcașurile de închinare — s-au efectuat pretutindeni grație dărniceii credincioșilor și participării lor directe și benevole la lucrările angajate. Prin intermediul aceluiași consilii și comitete parohiale s-a împlinit și lucrarea samaritană a Bisericii, la nivel local, sute de credincioși bătrîni, bolnavi și avizați la ajutoare materiale bucurîndu-se de asistența și obolul celorlalți, ca expresie a dragostei creștinești.

Contribuția activă a credincioșilor pe ansamblul vieții bisericești a fost la fel de evidentă și la nivelul conducerii întregii eparhii. Hotărârile luate în Adunarea Eparhială — forul deliberativ suprem al eparhiei — au exprimat consecvent opțiunea credincioșilor în toate problemele aflate pe agenda de lucru a sectoarelor ce compun organizarea și administrația bisericească. Astfel, datorită înmulțirii numărului credincioșilor, la cererea consiliilor parohiale, Adunarea Eparhială a decis înființarea mai multor parohii noi cum sînt Moșnița Nouă, Diniș și Sînmihail German din protopopiatul Timișoara, Zlatița din protopopiatul Oravița.

La rîndul său, Centrul eparhial a continuat să rămînă deosebit de receptiv și atent față de exigențele în creștere ale credincioșilor eparhiei, intensificîndu-și contactele cu comunitățile parohiale. Ele s-au concretizat prin cele 550 audiențe la Centrul eparhial în anul 1985, în cele 263 vizite efectuate la parohii de ierarh și colaboratorii săi. Cele 106 cereri, sesizări, propuneri și reclamații venite din partea credincioșilor au fost analizate cu deosebită atenție și rezolvate corespunzător, urmărind înlăturarea deficiențelor și nemulțumirilor constatate și deopotrivă continua îmbunătățire a ansamblului vieții bisericești. Mai mult, venind în ajutorul și la cererea unor comunități parohiale, din bugetul Centrului eparhial au fost acordate mari donații pentru lucrările la lăcașurile de închinare — cărora li s-a întocmit documentația prin serviciul tehnic — precum și însemnate ajutoare unui număr de credincioși aflați la nevoie.

Întrepătrunderea organică dintre toți membrii Bisericii noastre strămoșești a asigurat bunul mers al vieții bisericești și realizările eparhiei și pentru anul 1985, reliefind cu pregnanță rolul credincioșilor ca factori de decizie și aplicare a hotărîrilor luate.

ÎN SPRIJINUL NEVOILOR SPIRITUALE ALE CREDINCIOȘILOR

Manifestînd o sensibilitate permanentă față de trebuințele religioase ale credincioșilor și în funcție de ele, Centrul eparhial s-a străduit ca și în anul 1985 să fie la înălțimea așteptărilor ce compun eparhia.

Editura Mitropoliei Banatului și-a continuat lucrarea cu sporite rezultate, grație noului local al tipografiei dat recent în folosință și dotat cu utilaje moderne și corespunzătoare. Pe lîngă revista „Mitropolia Banatului”, calendarul de perete și „Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic” — destinate mai ales credincioșilor — în anul 1985 a fost imprimat un nou „Antologhion”, o nouă carte de rugăciuni și volumul „Culegere de predici”. De asemenea, bibliotecile parohiale și-au sporit fondul de carte prin numeroasele reviste, cărți de cult și edificare duhovnicească, monografii istorice și pliante trimise de la Centrul eparhial — toate la îndemîna credincioșilor.

Aceiași destinație o are și activitatea de colportaj desfășurată în cadrul eparhiei. Enoriașilor li se pun la dispoziție cruciulițe, icoane și iconițe, ilustrate, felicitări și alte obiecte pe care le solicită — confecționate în atelierele Sfintei Patriarhii — în acord cu preferințele și solicitările lor, iar atelierul de luminări ce funcționează în cadrul eparhiei împlinește trebuințele lor concrete de cult și rugăciune.

În esență, la fel ca odinioară, toate activitățile desfășurate în anul 1985 în cadrul eparhiei au fost și rămîn destinate slujirii credincioșilor ce o compun.

SĂRBĂTOAREA PATRONILOR SEMINARULUI

Sărbătorirea și în anul 1986, a Sfinților Trei Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan, patronii școlilor teologice din cadrul Bisericii noastre a însemnat pentru profesorii, elevii și toți ostenitorii Seminarului teologic din Caransebeș un moment de adevărată elevație duhovnicească.

Cu acest prilej s-a oficiat sfânta liturghie în biserica școlii de un sobor alcătuit din părinții profesori, răspunsurile fiind date de elevi prin cântarea omofonă. Apoi, în sala festivă corul elevilor a prezentat un program de imne bisericești închinat Sfinților Trei Ierarhi, iar P. C. Părinte profesor Vasile Itineanțu a făcut o expunere cu tema „Pacea în opera Sfinților Trei Ierarhi”. În încheierea festivității, delegatul chiriarhal, P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, a transmis celor de față din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae arhieriasca binecuvîntare și îndemnul de a lua ca modele de slujire pe cei trei mari dascăli și ierarhi ai Ortodoxiei.

INTRUNIRE CU PĂRINȚII ELEVILOR DE LA SEMINARUL TEOLOGIC

Duminică 9 februarie 1986, la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc întrunirea cu părinții elevilor care frecventează cursurile acestei școli și de asemenea cu preoții din parohiile cărora provin elevii școlii.

După oficierea Tedeumului, s-a trecut în sala festivă unde P. On. Părinte prof. Trăilă Gherga, directorul Seminarului, a adresat un cuvînt de bun venit tuturor celor care au binevoit să răspundă invitației școlii. A prezentat, apoi, activitatea din școală sub raport educativ-instructiv și gospodăresc, precum și rezultatele obținute de elevi la învățătură și purtare în primul trimestru.

Delegații eparhiilor care au elevi la seminar au transmis corpului profesoral, elevilor și părinților acestora binecuvîntările ierarhilor, subliniind totodată necesitatea conjugării eforturilor tuturor în buna reușită a activității din seminar, în vederea formării viitorilor slujitori ai altarelor străbune.

În partea doua a întrunirii, desfășurată pe clase, profesorii diriginți au analizat împreună cu părinții situația fiecărui elev în parte, insistînd pentru obținerea în viitor a unor rezultate cît mai bune la învățătură și purtare.

Intrunirea s-a încheiat cu o agapă servită la cantina seminarului la care au participat toți cei prezenți.

INTRUNIREA COMITETULUI DE REDACȚIE AL REVISTEI „MITROPOLIA BANATULUI”

În ziua de 8 ianuarie 1986, la Centrul eparhial a avut loc o nouă întrunire a comitetului de redacție al revistei „Mitropolia Banatului”, convocat în ședință de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae în calitate de președinte. La lucrări au participat Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului și ceilalți membri ai comitetului.

După cîteva considerații introductive formulate de I.P.S. Mitropolit Nicolae, în legătură cu exigentele vieții bisericești cărora revista este chemată să le răspundă, redactorul a prezentat pe larg sumarul numărului 11—12/1985 al periodicului, aflat în lucru, insistînd asupra materialelor mai importante ce-l compun, care ilustrează preocuparea de a se pune permanent în serviciul Bisericii noastre, în ajutorul preoților și credincioșilor.

Ca temel pentru discuții și spre a reaminti hotărîrile luate în ședința anterioară, P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier cultural, a citit, apoi, textul procesului verbal al întrunirii anterioare din 19 iunie 1985. Luările de cuvînt, dezbaterile și sugestiile formulate au abordat problemele teoretice și practice cu care se confruntă revista noastră, ce trebuie să ilustreze cît mai evident realizările eparhiilor pe care le reprezintă.

În partea finală a întrunirii, la propunerea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, comitetul de redacție a hotărât ca începând cu nr. 1—2/1986, revista „Mitropolia Banatului” să includă câte un scurt rezumat în limba engleză al tuturor materialelor aflate în numărul respectiv.

CONSĂTUIRE PE TEME DE ADMINISTRAȚIE BISERICESCA

În ziua de 28 ianuarie 1986, sala de ședințe a Centrului eparhial a găzduit obișnuita consfătuire trimestrială cu factorii de răspundere și îndrumare în domeniul administrației bisericești.

În absența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, lucrările consfătuirii au fost prezidate de P.On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ. Au participat consilierii eparhiali, protopopii și misionarii protopopești, contabilul șef al Centrului eparhial și cei ai protopopiatelor, revizorii contabili, șefii serviciilor tehnice și juridic, directorul și contabilul Seminarului teologic din Caransebeș.

Consfătuirea a analizat pe larg variatele aspecte ale activității administrative și gospodărești care se desfășoară în cuprinsul eparhiei, iar consilierii administrativi au transmis directivele conducerii bisericești pe temeiul cărora să se obțină noi și îmbunătățite rezultate.

În partea a doua a consfătuirii s-a procedat la notarea administrativă a personalului clerical al eparhiei pe anul precedent, 1985.

COMEMORĂRILE UNOR ÎNAINȚAȘI

În duminicile din 2 și 9 februarie 1986, comunitățile parohiale din Hodoni și Murani, protopopiatul Timișoara și respectiv din municipiul Lugoj au sărbătorit amintirea unor figuri de seamă în istoria meleagurilor bănățene: Vincențiu Babeș (cu prilejul împlinirii a 165 ani de la naștere), Ghenadie Popescu (la împlinirea a 110 ani de la moarte) și Ion Vidu (decedat în urmă cu 55 ani).

În cadrul serviciilor divine și în prezența mulțimii enoriașilor locali, au fost oficiate parastase întru pomenirea celor trei vrednici înaintași, însoțite de panagirice în care a fost evocată viața și activitatea lor pe tărîm obștesc și patriotic, deopotrivă cu contribuția adusă la dezvoltarea științei și artei românești.

NOI ACHIZIȚII DE MANUSCRISE MUZICALE

Grație interesului și atenției manifestate de conducerea eparhiei pentru depistarea, păstrarea și valorificarea tuturor pieselor ce fac obiectul patrimoniului cultural al poporului nostru de pe aceste meleaguri ale țării, în cadrul Bibliotecii Centrului eparhial a luat ființă cu mai mulți ani în urmă un „fond muzical” care stă la dispoziția preoților și cercetătorilor avizați.

„Fondul muzical” s-a îmbogățit în ultimul timp cu noi achiziții. Ne referim în special la valoroasele donații de manuscrise muzicale făcute de familia Popovici-Delu din București, manuscrise aparținînd regretatului preot, profesor, compozitor și dirijor Timotei Popovici (1870—1950) (L. I. Jebeleanu)

SPRE VEȘNICĂ POMENIRE

În ziua de 23 ianuarie 1986 a adormit în Domnul, după o îndelungată suferință, preotul pensionar *Coriolan Drăghici*, în vîrstă de 74 ani, cu ultimul domiciliu în Reșița.

S-a născut la 25 octombrie 1912 în comuna Zorlențu Mare, jud. Caraș-Severin, din părinți agricultori. A urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii la Oravița. Vocația preotească i-a orientat pașii spre Academia teologică din Caransebeș, după care la scurtă vreme a fost hirotonit preot pe seama parohiei natale. Ulterior a mai păstorit succesiv și parohiile Moniom, Valeapai și Ramna — toate în protopopiatul Reșița — de unde s-a pensionat.

În întreaga activitate desfășurată în ogrorul Domnului s-a distins ca un bun slujitor dotat cu apreciate calități muzicale, servind cu bucurie la altar pînă în anul morții.

Slujba prohodului a fost oficiată în ziua de 25 ianuarie 1986 de un sobor compus din șapte preoți în frunte cu P. On. Părinte dr. Vasile Petrica, protopopul Reșiței, care a rostit și necrologul.

În asistența membrilor familiei și a unui mare număr de credincioși care l-au cunoscut și apreciat, sicriul cu osemintele regretatului preot au fost apoi înhumate în cimitirul parohial din Reșița.

În 31 ianuarie 1986 a încetat din viață, la domiciliul său din Arad, preotul pensionar *Petru Mateș*, fost paroh la Leucușești din protopopiatul Făget, în vîrstă de 79 ani.

Născut la 4 ianuarie 1907 în comuna Fizeș, jud. Caraș-Severin, din părinți agricultori, a urmat ciclul elementar în localitatea natală, iar studiile medii la liceul din Oravița. În continuare a frecventat cursurile Institutului teologic din Caransebeș pe care le-a absolvit în 1929.

În primăvara anului 1930 a fost hirotonit preot pe seama parohiei natale pe care a păstorit-o fără întrerupere pînă la 1 februarie 1977 cînd s-a pensionat. Conducerea bisericească l-a distins pentru activitatea desfășurată în ogrorul Domnului timp de 47 ani, încununată de numeroase realizări pe tărîm pastoral și gospodăresc.

Slujba înmormîntării regretatului preot a fost oficiată în ziua de 2 februarie 1986 de un sobor de preoți și diaconi, în prezența membrilor familiei și a numeroși credincioși. Necrologul a fost rostit de P. C. Părinte Teodor Greucean, consilier administrativ la episcopia Aradului, iar P. C. Părinte Gheorghe Căvășdan de la parohia Arad-centru a evocat chipul defunctului.

Sicriul cu trupul neînsuflețit al celui ce a fost preotul *Petru Mateș* a fost înhumat în cimitirul „Pomenirea” din Arad.

La data de 6 februarie 1986 a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Ioan Meilă*, în vîrstă de 72 ani, cu ultimul domiciliu în Timișoara.

S-a născut la 15 aprilie 1914 în localitatea Moniom jud. Caraș-Severin, din părinți agricultori de care a rămas orfan din tragedă copilărie. Grație rudelor apropiate, a urmat cursurile învățămîntului elementar în localitatea natală, iar pe cele medii la Reșița și la liceul „Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara pe care le-a absolvit în anul 1932. În următorii patru ani și-a continuat pregătirea la Academia teologică din Caransebeș, după care în anul 1940 a intrat în ogrorul Domnului fiind hirotonit preot pe seama parohiei Soceni. Timp de un deceniu a mai păstorit succesiv și parohiile Moniom, Bocșa Română și Macoviște din protopopiatul Reșița, după care a îndeplinit și alte încredințări, mereu în slujba binelui obșteșc. În ultimii ani a fost îmbisericit la parohia Timișoara III, unde a continuat să slujească pînă în preajma decesului.

Serviciul religios al prohodului a fost oficiat în ziua de 8 februarie 1986 de un sobor de trei preoți, cuvîntarea funebură fiind rostită de preotul *Aurel Sas* de la parohia Timișoara III.

În dangătul clopotelor și în prezența membrilor familiei și a celor ce l-au cunoscut și stimat, sicriul cu rămășițele sale pămîntești a fost apoi înhumat în cimitirul din str. Cosminului.

În aceeași zi de iarnă din 6 februarie 1986 s-a strămutat la Domnul preotul pensionar *Traian Vraciu*, fost paroh la Berini din protopopiatul Timișoara, în vîrstă de 84 ani.

S-a născut la 1 august 1902 în comuna Stănița, jud. Hunedoara, într-o veche familie de preoți și dascăli din Munții Apuseni. A urmat școala elementară în comuna natală și la Brad, unde și-a continuat pregătirea la liceul „Avram Iancu”. Dornic de carte și la sfatul tatălui său vîrstnic, s-a înscris la Seminarul teologic „Andreian” din Sibiu, pe care l-a absolvit în 1921.

Trei ani mai tîrziu a fost hirotonit preot pe seama parohiei Revetiș din protopopiatul Brad. Timp de mai mulți ani a păstorit, apoi, parohia Aldești din protopopiatul Ineu. În anul 1960 s-a transferat în Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, ca preot la Berini din protopopiatul Timișoara, pe care a păstorit-o pînă în vara anului 1983 cînd s-a pensionat după aproape șase decenii de fructuoasă activitate în ogrorul Domnului pentru care a fost distins de conducerea noastră bisericească.

După pensionare s-a retras în parohia natală, acolo unde îl chemau meleagurile ancestrale ale moșilor lui Avram Iancu, unde și-a dat obștescul sfîrșit. Serviciul religios al prohodului a fost oficiat în ziua de 8 februarie 1986 de un sobor de trei clerici, necrologul fiind rostit de preotul Ioan Crăciun din Stănița.

În prezența familiei și a credincioșilor din localitate care l-au iubit și stimat, sicriul cu osemintele regretatului preot au fost apoi înhumate în cimitirul parohial.

La data de 19 februarie 1986 a trecut la cele veșnice, după o grea suferință, preotul pensionar *Alexandru Bălaș* din Timișoara, în vîrstă de 68 ani.

S-a născut la 14 august 1918 în municipiul Timișoara, unde a urmat și cursurile învățămîntului elementar și mediu, respectiv la liceul „Constantin Diaconovici Loga”, obținînd diploma de bacalaureat în 1937. În următorii patru ani a fost înscris la Academia teologică din Arad, desăvîrșindu-și apoi pregătirea profesională la Facultatea de teologie din Cernăuți unde a obținut titlul de licențiat. Dornic de studii, a urmat mai tîrziu, ca student extraordinar, și cursurile Facultății de Geografie-Istorie din Cluj, unde și-a luat licența în anul 1947.

În anul 1942 a intrat în ogrorul Domnului, fiind hirotonit preot pe seama parohiei Satchinez din protopopiatul Timișoara, de unde în 1948 s-a transferat la parohia Timișoara-Freidorf pe care a păstorit-o peste un pătrar de veac, amenajînd capela parohială și contribuind la înălțarea noului lăcaș de închinare. În anul 1975 s-a transferat la parohia Timișoara III, unde a păstorit pînă în primăvara anului 1982 cînd s-a pensionat. Pentru meritele sale pe plan pastoral și administrativ, conducerea eparhiei l-a distins cu rangul de „iconom”, încredințându-i și alte atribuții de răspundere în viața bisericească de pe meleagurile Banatului.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în 21 februarie 1986 de un sobor compus din zece preoți și un diacon, în prezența unei numeroase asistențe din care au făcut parte și delegații Centrului eparhial — P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ și P. On. Părinte Ioan Popeti, secretar eparhial. Cuvîntarea funebră rostită de preotul Aurel Sas de la parohia Timișoara III a evocat personalitatea defunctului.

După încheierea serviciului religios, sicriul cu osemintele celui ce a fost preotul Alexandru Bălaș au fost depuse în cimitirul parohial din str. Cosminului.

În duminica din 23 februarie 1986 a încetat din viață, la locuința sa din Timișoara, dr. *Romulus-Iosif Boca*, în vîrstă de 72 ani, fost consilier juridic la Mitropolia Banatului.

Născut la 27 ianuarie 1914 în orașul Dej, jud. Cluj, din părinți intelectuali, și-a efectuat studiile de cultură generală în localitatea natală și la Blaj, iar pe cele de specialitate juridică la Universitatea din București, unde a obținut diploma de licență în Drept în anul 1933. În următorii ani a efectuat studii postliceale la Roma și Paris devenind doctor în Drept.

Din anul 1938 și-a desfășurat activitatea profesională, la început ca avocat în Cluj, ulterior la Timișoara, unde a îndeplinit și alte atribuții, cu deosebire cea ca juriconsult și apoi consilier juridic.

În anul 1976 a fost reîncadrat în calitate de consilier juridic la Mitropolia Banatului, atribuție pe care a împlinit-o cu competență până în vara anului 1981 când s-a pensionat.

Regretat de familie și de toți cei ce l-au cunoscut și apreciat, prohodul defunctului a fost oficiat — conform ultimei sale dorințe — în orașul natal Dej, în ziua de 26 februarie 1986, sicriul cu osemintele sale fiind înhumat în cimitirul parohial.

În seara zilei de 13 februarie 1986 s-a stins subit din viață, la locuința sa din Timișoara, cîntărețul bisericesc *Petru Beleu*, în vîrstă de 58 ani.

A văzut lumina zilei la 22 februarie 1928 în comuna Partoș, jud. Timiș, unde a urmat și ciclul învățămîntului elementar. După absolvirea Școlii de cîntăreți bisericești din Timișoara, cu începere din anul 1954 și pînă în clipa decesului a fost cîntăreț bisericesc la parohia Timișoara IV, perioadă de timp în care și-a îmbogățit și pregătirea muzicală spre a putea dirija corul parohial. Inzestrat cu rară sensibilitate, a conferit cîntării bisericești o frumusețe și o căldură aparte, interpretînd deopotrivă și melodiile corale cu deosebită competență și măiestrie. Pentru abnegația slujirii cîntării bisericești a fost prețuit și apreciat de credincioșii parohiei și deopotrivă de conducerea noastră bisericească.

Slujba prohodului a avut loc în duminica din 16 februarie 1986, în prezența membrilor familiei, a delegaților Centrului eparhial — P. On. Părinte Aurel Miculescu, consilier administrativ și P. On. Părinte Vasile Sechereș, inspector bisericesc — și a unui mare număr de credincioși. Serviciul religios a fost oficiat de un sobor compus din opt preoți și doi diaconi, necrologul fiind rostit de preotul Ioan Olariu de la parohia Timișoara IV.

În dangătul clopotelor și regretat de toți cei ce l-au cunoscut, sicriul a fost depus în cavoul familiei din cimitirul parohial din Calea Șagului.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HĂLMAGIULUI

DE ANUL NOU ȘI BOBOTEAZA

După tradiție, în prima zi a Anului Nou — 1986, Prea Sfințitul Episcop Timotei, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a oficiat sfânta liturghie în catedrala episcopală. La momentul potrivit P. S. Sa a rostit predica legată de însemnătatea sărbătorii, referindu-se la noul an ce simbolizează o continuă renaștere duhovnicească a tuturor creștinilor prin cultivarea virtuților, mai ales că acest an este consacrat păcii între oameni și popoare. A împărțit, apoi, tuturor celor prezenți cuvenitele urări de Anul Nou.

În după amiaza aceleiași zile, în jurul Întâistătorului eparhiei, la reședința episcopală, s-au reunit colaboratorii de la Centrul eparhial, membri ai Consiliului Eparhial, preoți din orașul de reședință și împrejurimi, precum și unii credincioși, în cadrul îndătinății receptii. În numele celor prezenți au toastat: P. C. Părinte Traian Gavrilă, protopopul Aradului și dl. ing. Ioan Petrescu, membru al Consiliului Eparhial, care s-au referit la necesitatea realizării „omului celui nou” în ființa clerului și credincioșilor, precum și la sincera colaborare ce trebuie oferită de toți credincioșii pentru ca eparhia să-și desfășoare în continuare o activitate cât mai spornică.

Răspunzînd reprezentanților preoțimii și mirenilor eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Timotei a mulțumit tuturor celor prezenți pentru felicitările prezentate, adresîndu-le calde urări și doriri de mult bine înconunate cu realizări frumoase în activitatea fiecăruia, pe plan spiritual și material.

În ziua de 6 ianuarie 1986, de praznicul Bobotezei, Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat sfînta liturghie arhierescă, precum și slujba sfințirii celei mari a apei în catedrala episcopală. În predica rostită, P. S. Sa a ilcuit însemnătatea praznicului ca arătare sau epifanie a Domnului.

VIZITA CANONICĂ

În duminica din 9 februarie 1986, Prea Sfințitul Episcop Timotei, însoțit de P. C. Părinți Victor Biliboacă și Iov Orădan și P. C. Arhidiacon Teodor Babuția, a descins în parohia Aradul Nou. Împreună cu un sobor de preoți și diaconi, P. S. Sa a oficiat sfînta liturghie, în prezența unui mare număr de credincioși. La momentul potrivit a fost hirotonit întru diacon licențiatul în Teologie Gheorghe Ancaș, iar apoi a fost ridicat la rangul de iconom stavrofor și hirotesit în această treaptă preotul pensionar Alexandru Brașoveanu care a pășorit în respectiva parohie vreme de aproape 30 ani, odată cu împlinirea a 65 ani de preoție.

În cuvîntul de învățătură, Prea Sfințitul Episcop Timotei, referindu-se la pericopa Evangheliei cu pilda talanților și la harul preoției, a arătat că hirotonia diaconului este rodul unor osteneli în școlile teologice vreme de ani de zile, iar hirotesia venerabilului preot reprezintă cununa ostenelilor în ogorul Domnului timp de zeci de ani. A îndemnat apoi pe credincioșii prezenți la păstrarea dreptei credințe, înmulțindu-și fiecare talantul sufletesc prin rugăciune și fapte bune.

Cei doi preoți ai parohiei — Simion Fărcaș și Gheorghe Bej — au mulțumit Prea Sfinției Sale pentru minunata zi plină de bucurii duhovnicești oferită enoriașilor.

ONOMASTICA ÎNȚIISTĂTĂTORULUI EPARHIEI

Ziua de 22 ianuarie 1986 a devenit pentru toți preoții și credincioșii Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmaგიului un prilej de aleasă bucurie duhovnicească și popas sărbătorească prin aceea că Sf. Timotei este patronul Înțiistătătorului eparhiei. De aceea, cu emoții sincere și cu cele mai curate sentimente de iubire și prețuire, ostenitorii Centrului eparhial împreună cu unii dintre protopopi și preoți, precum și un număr de credincioși, au sărbătorit la această dată, într-un cadru solemn, pe Prea Sfințitul Episcop Timotei, cu prilejul zilei numelui. Festivitatea a fost cinstită de prezența Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de P. On. Părinte Ioan Popeți, secretar eparhial.

După oficierea Te-Deumului în paraclisul reședinței episcopale, în numele celor prezenți, P. C. Părinte Iacob Bupte, consilier eparhial, a prezentat Înțiistătătorului eparhiei cuvenitele urări. Luând cuvîntul, I. P. S. Mitropolit Nicolae a subliniat colaborarea rodnică dintre cele două eparhii surori, mulțumind tuturor celor ce și-au adus și își aduc contribuția la unitatea Mitropoliei Banatului, ca parte integrantă a Bisericii noastre strămoșești și a Patriarhiei Române.

În cuvîntarea de răspuns, P. S. Episcop Timotei a mulțumit tuturor pentru sentimentele de dragoste și sincer atașament, exprimîndu-și bucuria deosebită pentru participarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae la această festivitate și asigurîndu-l de întreaga sa prețuire și colaborare cît mai fructuoasă.

CONSĂTUIRE CU PROTOPOPII

În ziua de 26 februarie 1986 a avut loc o consătuire de lucru cu protopopii, de față fiind factorii de răspundere de la Centrul eparhial. Ședința a fost condusă de Prea Sfințitul Episcop Timotei.

Pe agenda de lucru a consătuirii au fost înscrise probleme de ordin administrativ-bisericesc, cultural și economic. S-a acordat o atenție deosebită activității pastorale și misionare a preoților, semnalîndu-se deficiențele ce urmează a fi remediate. Au fost prelucrate diferite instrucțiuni și s-au dat îndrumări privind executarea bugetului de venituri și cheltuieli pe anul în curs, exercitarea controlului financiar preventiv, economisirea energiei, colecta F.C.M., disciplina în lucrări, iar apoi s-a trecut la notarea administrativă a preoților pe anul 1985.

În luările de cuvînt pe marginea materialelor prezentate, cu toții s-au angajat să contribuie la stabilirea măsurilor celor mai eficiente în vederea realizării obiectivelor propuse.

În încheierea consătuirii, Prea Sfințitul Episcop Timotei și-a exprimat convingerea că dezbaterile ce au avut loc vor contribui la buna desfășurare a activității în eparhie, iar toți cei prezenți își vor aduce aportul la împlinirea măsurilor luate.

DEZBATERE ÎN PROBLEME MISIONARE

În ziua de 25 februarie 1986, sub conducerea Prea Sfințitului Episcop Timotei a avut loc prima consătuire de lucru cu misionarii protopopești, la care au luat parte factorii de răspundere de la Centrul eparhial și protopopii.

La începutul întrunirii, s-a procedat la o scurtă trecere în revistă a activității pastorale și misionare desfășurată în cursul anului 1985: misiuni arhieresti și vizite canonice, organizarea și îndrumarea activității pastoral-misionare. S-a subliniat că, în

lumina hotărîrilor Sfîntului Sinod, i s-a acordat o atenție deosebită, stabilindu-se o serie de măsuri concrete privind păstrarea și întărirea credincioșilor în unitatea de credință și evlavie a Bisericii noastre. S-a accentuat necesitatea ca toți misionarii protopopești să se ocupe direct de problemele apărute în parohii, acordînd preoților sprijinul necesar.

În cadrul consfătuirii, au luat cuvîntul toți participanții, aducîndu-și contribuția la stabilirea măsurilor celor mai eficiente privind activitatea pastorală și misionară.

P.S. Episcop Timotei a insistat asupra angajării preoților, mereu mai accentuate, în îndeplinirea cu conștiințiozitate a îndatoririlor lor sacerdotale și patriotice, spre a se dovedi pilde grăitoare celor încredințați spre păstorie. În concluzia formulată, și-a exprimat convingerea că dezbaterile avute vor aduce un spor real în viața și activitatea eparhiei.

COMEMORAREA A TREI VREDNICI IERARHI

În duminica din 23 februarie 1986, în catedrala episcopală din Arad, la terminarea sfîntei liturghii, un sobor de preoți și diaconi a oficiat slujba parastasului în memoria vrednicilor ierarhi: Ioan Mețianu (episcop al Aradului între anii 1874—1898 și apoi mitropolit al Ardealului), la împlinirea a 70 ani de la trecerea la cele veșnice; Iosif Ioan Goldiș (profesor de Teologie și episcop al Aradului între anii 1899—1902), la 150 ani de la naștere, precum și Roman Clorogariu (profesor și director al fostului Institut teologic — pedagogic din Arad, unul dintre marii luptători pentru drepturile poporului român din Transilvania în epoca dualismului austro-ungar, ajuns ulterior episcop al Oradiei), cu prilejul împlinirii a 50 ani de la moarte.

Comemorarea vrednicilor ierarhi a fost făcută în prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei și a numeroși credincioși. După oficierea parastasului, P.C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, a evocat viața și activitatea celor trei mari înaintași.

CHEMAȚI LA DOMNUL

În ziua de 8 ianuarie 1986 a încetat din viață preotul pensionar *Dimitrie Anghel*, în vîrstă de 77 ani, cu ultimul domiciliu în Arad.

A văzut lumina zilei la 9 iulie 1909, în comuna Siclău, jud. Arad, unde a urmat și ciclul învățămîntului elementar. A absolvit, apoi Școala superioară de Comerț din Arad, iar în continuare Academia teologică din același oraș încununîndu-și studiile cu diploma de licență în Teologie obținută la Cluj.

În anul 1933 a intrat în cler, fiind hirotonit preot pe seama parohiei Calacea — aflată pe atunci în Episcopia Aradului — unde a funcționat timp de 38 ani, respectiv pînă în 1971 cînd s-a pensionat.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită în ziua de 10 ianuarie 1986, în biserica cimitirului „Pomenirea”, de un sobor de preoți în frunte cu P. C. Părinte Traian Gavrilă, protopopul Aradului, care în necrologul rostit a evidențiat chipul acestui vrednic slujitor al Bisericii și al neamului nostru. Despre viața și activitatea defunctului au mai vorbit: preotul pensionar Vichentie Cuzma din Timișoara, care a transmis familiei îndoliate condoleanțe din partea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae și din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei, precum și preoții Ioan Mura — Calacea și respectiv Coriolan Mureșan — Arad-centru.

Rămășițele pămîntești ale regretatului preot au fost apoi înhumate în cimitirul „Pomenirea” din Arad, într-o odihnă veșnică.

În 30 ianuarie 1986, după o scurtă suferință, inima bolnavă a celui care a fost preotul pensionar **Gheorghe Cereanț** a încetat să mai bată, la vârsta de 79 ani.

Născut la 6 ianuarie 1907 în comuna Pecica, după absolvirea școlii primare în localitatea natală a urmat cursurile liceului „Moise Nicoară” din Arad, iar apoi, grație chemării lăuntrice, între anii 1926—1929 a frecventat cursurile Academiei teologice.

După ce a funcționat timp de doi ani la Centrul eparhial, în anul 1931 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Almaș din protopopiatul Ineu, pe care a păstorit-o fără întrerupere până în anul 1969 când s-a pensionat pentru limită de vîrstă. Pentru realizările și meritele sale, a fost distins cu rangul de „iconom stavrofor”.

Prohodul a fost oficiat în ziua de 1 februarie 1986, în biserica parohială Arad-Șega II, de către un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. Părinte Traian Gavrilă, **protopopul Aradului**, care a rostit și necrologul. Despre viața și activitatea defunctului a mai vorbit și preotul Ioan Popa de la parohia Arad-centru.

Sicriul cu trupul neînsuflețit al preotului Gheorghe Cereanț, deplins de familie și credincioși sosiți din parohia Almaș, a fost apoi depus în cimitirul „Eternitatea” din Arad.

După o grea suferință, la 20 februarie 1986 s-a stins din viață preotul pensionar **Dimitrie Popian**, în vîrstă de 73 ani, fost preot la Șeitin.

S-a născut la 23 iulie 1913 în localitatea Șemlac, jud. Arad, într-o familie de buni creștini. A urmat școala elementară în comuna natală și în orașul Sinnicolaul Mare, iar apoi cursurile Seminarului teologic, la Craiova, Rîmnicu Vilcea și Curtea de Argeș. Între anii 1934—1938 a frecventat cursurile Academiei teologice din Arad, după care a fost hirotonit preot pe seama parohiei Iermata din protopopiatul Ineu. În cursul activității în ogorul Domnului a mai păstorit consecutiv în parohiile Nădlac și Șeitin de unde s-a pensionat.

Pentru realizările pe plan pastoral și gospodăresc în cei 27 ani cit a păstorit în parohia Șeitin, a primit din partea conducerii eparhiale distincția de iconom stavrofor.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți în duminică din 23 februarie 1986, în biserica parohială Arad-Micălaca Nouă. Viața și activitatea defunctului a fost prezentată în cuvîntările rostite de preoții: Dimitrie Cuzman din Arad, Mircea Popa din Șeitin și Nicolae Marcu, parohul bisericii Arad-Micălaca Nouă. Însoțit de lacrimile și regretele familiei, ale colegilor întru preoție și ale unui mare număr de credincioși, a fost înhumat în cimitirul „Eternitatea” din Arad.

În ziua de 21 februarie 1986 a adormit în Domnul preotul pensionar **Gheorghe Laza**, în vîrstă de 77 ani, cu ultimul domiciliu în Arad.

A văzut lumina zilei la 10 aprilie 1909 în localitatea Caporal Alexă, jud. Arad, într-o modestă familie de agricultori. În comuna natală a urmat școala primară, iar cursurile învățămîntului mediu la Sintana, Beiuș și Arad, după care s-a înscris la Academia teologică a eparhiei. În anul 1926 a fost hirotonit preot, păstorind succesiv parohiile Pătlăuș, Olari, Comlăuș și Cuvin, iar din anul 1955 pînă la pensionare, parohia Simbăteni. Dintre realizările sale, se evidențiază restaurarea bisericii parohiale din Simbăteni, avariata în al doilea război mondial, deopotrivă cu pictarea ei în frescă, precum și înființarea unui cor bisericesc. Pentru meritele sale a fost distins cu rangul de iconom stavrofor.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți în biserica Arad-Șega II, în ziua de 23 februarie 1986. Despre viața și faptele defunctului au vorbit preoții Gheorghe Căvășdan de la parohia Arad-centru și Sofronie Terniceanu, preot pensionar, fost coleg al defunctului.

Sicriul cu trupul neînsuflețit al regretatului preot Gheorghe Laza a fost apoi așezat, spre odihna veșnică, în cimitirul „Eternitatea” din Arad.

Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Unde-i turma acolo-i și păstorul*. Participarea Mitropolitului Sofronie Miclescu la înfăptuirea Unirii Principatelor Române 1859, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984, 156 pp.

Între fenomenele culturale din epoca noastră, izvorite dintr-un spirit creator, se înscrie și dezvoltarea științelor istorice. Efortul istoricilor de astăzi este impresionant, ținându-se la nivelul tuturor domeniilor de creație ormănească.

Înalt Prea Sfințitul dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, se numără printre ostentorii remarcați în acest domeniu. „Densitatea” cărților semnate de înaltul ierarh de la Craiova evidențiază o vocație istorică și o fascinantă muncă de creație, cu largi deschideri către detaliile de etnogeneză și spiritualitate românească. Acum îi datorăm o nouă reconstituire istorică: perioada dominată de febra pregătirii Unirii de la 1859. Ochiul exploratorului realist a descoperit, cu aceeași acuratețe, suflurile obscure și sufletele luminoase, stabilindu-le locul în contextul istoric. Deși s-a scris mult și cu pricepere despre actul Unirii de la 1859, au mai rămas totuși unele zone întunecate sau mai puțin luminate. Meticulos și lucid, autorul ne ajută să cunoaștem, de pe poziții obiective, realitățile socio-politice ale anilor premergători Unirii Principatelor, relansând, în contextul celui vechi, un nume vibrant, recuperând pentru istorie o personalitate de prima mărime: mitropolitul Moldovei Sofronie Miclescu.

„Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român”—sublinia recent Președintele Nicolae Ceaușescu. Și orice amănunt poate însemna mult pentru reconstituirea acestei epoci.

Cartea este alcătuită în modalitatea reconstituirii, însoțită cu valoarea de metodă de autor, pe care am întâlnit-o în multe din lucrările Înalt Prea Sfinției Sale. Meritul ei deosebit constă în sesizarea mo-

mentelor semnificative din viața marelui ierarh moldovean, situat pe poziții înaintate, progresiste, în politica vremii. De aceea, lucrarea nu este doar biografia unui om. ci sinteza unei epoci. Realizând un univers uman, cu un destin aparte, autorul pătrunde dincolo de document — sau prin document — în profunzimi intime pentru a surprinde momente insolite de neliniște și dubii, inerente alcătuirii umane. Investigând un vast material bibliografic și arhivistice și un adânc sondaj de context, în prima parte a cărții autorul prezintă destinul unui ierarh bine așezat în rosturile sale, cofigurând o structură apostolică. Pe măsură ce se apropie de volbura evenimentelor din 1859, chipul blindului ierarh parcă se înăsprește. Dirzenia sa crește în raport cu trebuințele de apărare a drepturilor națiunii sale. Am parcurs fascinat cele 130 pagini care urmăresc cu multă vigoare zbuciumul poporului român, între crepusculul puterii otomane și zorii încă turburi ai Unirii Principatelor.

Procesul dialectic al formării statului național unitar român și desăvârșirea acestui proces prin Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, este lung și greu. Studiul pe care-l prezentăm abordează una din etapele acestui proces istoric: Unirea de la 1859. Utilizând bogatul material documentar existent, autorul evidențiază caracterul legitim, ineluctabil, al înfăptuirii luptei poporului din Principatele Române, împotriva uneltirilor antiunioniste, interne și externe, dirijate de diplomații Porții otomane sau Curții vieneze. Lupta pentru înfăptuirea Unirii atinge o cotă tensională maximă în Moldova, în preajma anului 1859. În miezul acestor lupte, un rol important îl deține mitropolitul Sofronie Miclescu. Conform vechilor tradiții, mitropolitul prezida adunările țării. În mod special, Conferința de la Paris conferise mitropoliților în scaun conducerea viitoarelor Adunări Ad-hoc și Adunărilor electiv (1858—1859).

Sofronie Miclescu, ucenic al marelui ierarh Veniamin Costachi, descindea din străvechea familie moldoveană a Micleștilor. A fost timp de 25 ani episcop de Huși (1826—1851), iar în 1851 a fost ales mitropolit al Moldovei. Odată cu urcarea pe tronul arhieresc, au urmat zile grele pentru el, fel de fel de șicane, momeli și amenințări din partea antiunioniștilor, sub cămașii T. Balaș și N. Vogoride. La toate, mitropolitul Sofronie a răspuns temerar și ferm, rămânând fidel mișcării unioniste. Caimacamii recurg la sprijinul Porții otomane și Imperiul habsburgic pentru îndepărtarea sa din scaun. Presa de peste hotare, „Gazeta Transilvaniei” din Brașov, „L'Etoile du Danube” — care apărea la Bruxelles — arătau opiniei publice că mitropolitul Moldovei este îndrumătorul unioniștilor din Iași. Adversarii Unirii amenință chiar cu invazia unor trupe străine. Dar propunerea cea mai înșoșitoare, ce i-o fac agenții lui Vogoride, se referă la măsurile pe care mitropolitul ar trebui, după dorința lor, să le ia pentru ca preoții unioniști să fie privați de drepturile electorale — de a fi alegători și eligibili. Mitropolitul nu le-a dat ascultare. Dimpotrivă, a întocmit corect listele electorale, apărându-i pe cei privați de drepturi de către guvernul antiunionist.

Plină de demnitate și fermitate patriotică apare atitudinea mitropolitului Sofronie în problema călugărilor de la mănăstirile „Inchinate” — greci clștigați de adversarii unirii — ce refuzau ascultare de mitropolitul locului, afirmând că au primit îndrumări de la ierarhii lor din afară, respectiv de la Ierusalim, Athos, Sinai, Alexandria, Antiohia, etc. Atitudinea mitropolitului Sofronie amintește de obstinarea altui mitropolit, Antim Ivireanul din Țara Românească, ce răspunsese ierarhilor străini că singur chiriarhul locului are dreptul de a cîrmui mănăstirile de pe pămîntul românesc.

Vogoride urmărea ca mitropolitul să fie judecat, condamnat, exilat, excomunicat. Mai mult chiar, acuzându-l de „erezia unirii”, antiunioniștii au redactat „actul martiric” al mitropolitului și l-au trimis la Sтамбуl, pentru a fi semnat de sultan și de patriarhul Constantinopolului. Caracterizarea injurioasă elaborată de Vogoride, privind profilul moral al mitropolitului, a fost publicată în ziarul finanțat de guvernul turc „Jurnal de Constantinople”. Patriarhul Chiril trimite o mustrare cu avertisment mitropolitului de la Iași. Scrisoarea este un

model de stil și viclenie fanariotă” — cum o califică un diplomat din acea vreme (V. Place) — deși, cum rezultă din alte documente, scrisoarea a fost impusă și, în conștiința sa, patriarhul n-ar fi nutrit prelatului român gînd de vrăjmășie.

Protestele moldovenilor și sprijinul Franței și al Rusiei au zădărnicit planurile caimacamului rivnitor la domnie și au dat o vigoasă replică aceluia care „și-au însușit o putere ce nici după istorie, nici după așezămintele țării nu i se cuvenea”. Mitropolitul Sofronie protestează împotriva destituirii arhierelui Filaret Scriban. O atitudine temerară, remarcată de autor o reprezintă abținerea mitropolitului Sofronie de la alegerile de deputați clerici pentru viitorul Divan Ad-hoc, urmînd tactica unioniștilor, utilizată ca mijloc spre a combate manevrele antiunioniste. Preoții au urmat pilda chiriarhului lor. Retragerea mitropolitului Sofronie la Curteni nu a fost „o fugă” de răspundere, ci în acea stare de maximă tensiune este o nouă atitudine protestatară, temerară și demnă.

Activitatea mitropolitului Sofronie în această perioadă este intensă și bogată, călăuzită de un sănătos spirit de orientare, mai puțin evidențiat pînă acum în cercetările de specialitate. El înaintează Comisiei europene de la București proteste și memorii împotriva silnicilor săvîrșite în Moldova guvernării lui Vogoride. Memoriile sale au o deosebită semnificație morală și socială. Noile alegeri asigură Adunării Ad-hoc o compoziție aproape unanim unionistă. În acele zile se contura unirea în conștiința tuturor românilor și ea s-a înfăptuit.

În istorica zi de 5 ianuarie 1859, mitropolitul Sofronie Miclescu îi este hărăzită bucuria de a proclama alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza ca domn al țării.

Autorul lucrării constată în concluzie că „pînă acum, cînd aniversăm împlinirea a 125 de ani de la Unirea din 1859, nu i s-a consacrat un număr de pagini cuvenite pentru a se pune în lumină inestimabila sa contribuție pe care, cu smerenie, dar și cu hotărîre, cu demnitate și cu eroism a adus-o la pregătirea Unirii...” (p. 128). Deci cartea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor redă culturii și istoriei naționale dimensiunile unei personalități care, în miezul fierbinte al veacului trecut, a avut un rol remarcabil pe plan ecleziastic și social-politic. Nu i-au fost necesare autorului prea multe cuvinte pentru a le organiza în veri-

tabile cariatide, pe care se sprijină fermitatea eroului cărții și nu lipsesc în lucrare unele atitudini polemice, impuse de necesitatea restabilirii adevărului istoric, dar acestea sînt abia simțite în urbanismul stilului.

Indicele general și rezumatele în limba franceză și engleză încheie lucrarea. Reproduseri bogate și sugestive ilustrează textul, unele de mare valoare artistică și documentară, ca: „Hora Unirii la Craiova” — tablou Th. Aman; „Unirea Principatelor” după P. Alexandrescu; „Unirea Principatelor” după Th. Aman; „Unirea Principatelor” după Nicolae Grigorescu; portrete și vederi panoramice după diferiți autori cunoscuți.

Prot. dr. Marcu Bănescu

Ierom. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovnicești*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, 630 pp.

Valorificarea tezaurului Ortodoxiei noastre, face din cartea de care ne ocupăm una dintre piesele așa-zisei „trilogii” a spiritualității monahale românești. Autor este și semnatul cărților „Patericul românesc” (București, 1980) și „Vetre de sihăstrie românească” (București, 1982).

Inspirată de opera „Collationes”, sau „Convorbiri cu părinții” a Sfîntului Ioan Casian — călugăr daco-roman din Dacia pontică (cca. 360—435) — cartea este fructul dialogurilor avute cu numeroși teologi ai Bisericii noastre, cu reprezentanți ai cîinului monahal din mănăstirile aflate în țară de la locurile sfînte și Muntele Atos. Scopul urmărit de autor este mărturisit chiar în Introducerea cărții, respectiv de a populariza bogata spiritualitate, tradiția și experiența monahală românească cu specificul ei străvechi, să dea îndrumare credincioșilor și călugărilor tineri „cum trebuie să trăiască pe pămînt pentru a moșteni viața cea veșnică, oferindu-le experiența și sfaturile vii ale părinților bătrîni, sprijinite pe temelia Sfîntei Scripturi și învățăturile Sfîntilor Părinți. Și aproape că nu există întrebare ziditoare de suflet care să nu preocupe conștiința credincioșilor noștri și să nu afle răspuns în această carte”. (pp. 7—8).

Lucrarea este realizată cu mari eforturi de P. Cuv. Ierom. Ioanichie Bălan care s-a nevoit timp de 12 ani — cum însuși mărturisește — să adune în cele 630 pp. ale cărții idei, sentimente și cugetări izvorîte din

inima a 61 persoane. Cuprinsul este alcătuit sub formă de dialog sau convorbire liberă, sinceră, intimă, însumînd o variată gamă de subiecte și probleme cu conținut dogmatic, moral, filocalic, liturgic și pastoral, patristic și misionar, deopotrivă cu îndatoririle tuturor ce decurg din dragostea de pămîntul strămoșesc și de tradițiile sfînte moștenite de la înaintași.

Întrebările și răspunsurile izvorăsc din credință și smerenie. „De aceea ele hrănesc, alină, mîngăie, călăuzesc spre Hristos și ajută sufletul pe calea mîntuirii... lăsînd libertate fiecăruia să aleagă și să împlinească după rîvnă și putere”. (p. 9). Toate dialogurile reproduse sînt precedate de scurte date biografice asupra interlocutorilor. Cele 630 pp. ale cărții sînt dispuse pe șapte mari părți, debutînd cu dialogurile — cele mai numeroase — avute cu părintele Ilie Cleopa, „unul din cei mai iscușiți duhovnici, sfetnici și predicatori ai monahismului românesc contemporan”. (p. 13). Cele zece convorbiri cu părintele Cleopa au o tematică variată, unele fiind dogmatice (cum ar fi cele despre creație, despre rai, iad, har, etc.), altele morale (despre credință, nădejde, dragoste), altele cu conținut de aprofundare a credinței ortodoxe, precum și altele cu caracter ecumenist.

Partea a II-a (pp. 175—232) cuprinde dialogurile avute la diferite intervale de timp cu erudiți profesori de teologie: Dumitru Stăniloae, I. G. Coman, Constantin Galeariu, Teodor Bodogae. Ele au ca obiect probleme teologice, aspecte ale istoriei Bisericii, crimpele din viațile sfîntilor români, variate cugetări și maxime rostite odinioară de reputați monahi români.

„Convorbirile cu părinții din Moldova”, (24 la număr) fac obiectul părții a treia (pp. 235—386). Dintre ele deosebit de interesante sînt convorbirile cu ieroschimonașul Paisie Olaru de la Schitul Sihla, mai ales cu protosinghelul Ioil Gheorghiu de la mănăstirea Sihăstria cu experiență de „peste 50 de ani de nevoință, ascultare, răbdare și renunțare la toate cele trecătoare” (p. 305), aducînd evlavia unui părinte duhovnicesc care se impune prin smerenie, dragoste și curăția inimii. De remarcat la toate convorbirile monahilor și monahiilor este dragostea și rîvna lor pentru Hristos, Biserică, mîntuire și slujirea aproapelui, oferindu-ni-se exemple vii ale vieții mănăstirești de ascultare în tăcere.

Partea a IV-a, intitulată „Convorbiri cu părinți din Muntenia și Oltenia” (pp. 389—482) prezintă alte 19 dialoguri duhovnice-

ști, în aceeași optică a slujirii lui Dumnezeu și oamenilor, dintre care o impresie aparte o lasă cele "cu arhimandritul Sofia Boghiu de la mănăstirea Antim din București, cu arhim. Benedict Chiuș de la mănăstirea Cernica, cu monahia Varvara Cozma de la mănăstirea Tigănești și cu ierom. Daniil Băicuș de la Cozia. Prețioase sînt și „povetele” și „istorisirile” monahilor ce au petrecut un timp la Muntele Atos, sau la Ierusalim.

Partea a V-a, sub titlul „Convorbiri cu părinții din Transilvania (pp. 485—558) cuprinde cinci „convorbiri” cu monahii unor mănăstiri din Transilvania. Dintre ele, le evidențiem pe cele avute la mănăstirea Brîncoveanu, cea mai reprezentativă așezare monahală a Transilvaniei, așezămînt cu profil misionar în care se nevoiesc numeroși ostenitori. În dialogul cu ierodiaconul Teofil Părăian se insistă asupra „despătimirii, a contemplației lui Dumnezeu, asupra rugăciunii curate a minții și a inimii, asupra darului lacrimilor” (p. 515), asupra participării credincioșilor la sfintele slujbe, a cinstirii Maicii Domnului, a sfinților, a icoanelor, deoarece mintuirea lor este asigurată numai în și prin Biserică, trupul lui Hristos, „mediul vital al creștinului” (pp. 543—544).

Continuînd tradiția vechilor mănăstiri din Banat, mănăstirea Bodrog, a rezistat de-a lungul veacurilor încercărilor de prozelitism venite din afară, apărînd statornic credința dreptmăritoare pe aceste meleaguri ale țării noastre. Dintre viețuitorii acestui așezămînt de trăire și spiritualitate ortodoxă românească, autorul l-a preferat pe protosinghelul Teodosie Solomonea care a prezentat rolul și locul mănăstirii Bodrog în viața bisericească locală din trecut și din contemporaneitatea noastră, prestigiul ei în mijlocul închinătorilor și a credincioșilor bănățeni.

Părintele arhimandrit Serafim Man de la mănăstirea Rohia, după prezentarea rolului acestui „laborator de virtuți”, îndeamnă credincioșii maramureșeni să „rămînă atașați Bisericii Ortodoxe și neamului, să-și iubească familia, copiii, Biserica și pămîntul străbun, să trăiască în pace și dragoste unii cu alții...” (p. 558).

Partea a VI-a cuprinde „convorbiri cu părinți români din Muntele Atos” (pp. 561—590). De-a lungul istoriei „Grădina Maicii Domnului” s-a impus atenției prin trăirea, talentele, munca și viața îmbunătățită a părinților care au făcut cunoscut și admirat

numele acestui străvechi așezămînt pan-ortodox. Atosul a fost și rămîne cea mai înaltă școală a monahismului românesc, care a dat Bisericii Ortodoxe „numeroși sfinți, ierarhi de seamă, asceți, dascăli ai rugăciunii, călugări cuvioși, scriitori bisericești și apologeti ai dreptei credințe și tradiției ortodoxe” (p. 561).

Dintre părinții români care se nevoiesc în mănăstirile zidite pe coastele stîlcoase ale acestui capăt de peninsulă, autorul s-a oprit asupra a trei persoane: arhim. Dometie protosinghelul Petroniu Tănase și ieroschimonahul Calinic Teodorescu.

„Cu suflet curat, deschis pentru toți, rîvnitor la cele sfinte, sfătos cu cei tineri, dulce la vorbă și adînc legat de pămîntul străbun” (pp. 562—563), arhim. Dometie a prezentat în parte situația actuală a monahismului atonit, făcînd referire și la vestiții duhovnici români aflați în Sfîntul Munte. Protosinghelul Petroniu Tănase „teolog profund, protopsalt și dascăl de suflete” (p. 570) a oferit autorului o meditație asupra rugăciunii Sfîntului Efrem Sirul, iar ieroschimonahul Calinic Teodorescu a descris viața duhovnicească din Sfîntul Munte.

Ultima parte — „Convorbiri cu părinți români de la Locurile Sfinte” (pp. 593—622) — însumează cinci dialoguri cu monahi și monahii din Țara Sfîntă. Remarcăm faptul că monahul Ioanichie Pîrîială de la mănăstirea Sfîntul Gheorghe Hozevitul de la Ierihon a prezentat viața și nevoitele Cuviosului Ioan Iacob Românul ale cărui moaște se află în mănăstirea respectivă.

Cartea se încheie cu un scurt rezumat în limbile franceză, germană și engleză, cu un indice alfabetic și 16 fotografii.

În privința alegerii interlocutorilor, autorul a ținut seama de recomandările ierarhilor consultîndu-se deopotrivă cu numeroși credincioși, alegîndu-i numai pe cei ce s-au impus prin evlavie și înaltă prestanță morală.

De remarcat este și umanismul profund care se degajă din aproape toate convorbirile purtate, ca latură definitorie a spiritualității ortodoxe românești.

Lectura cărții împreună cu condițiile ei grafice excelente o recomandă de la sine ca o călăuză duhovnicească destinată deopotrivă monahilor, părinților și credincioșilor Bisericii noastre.

Livius I. Jebelean

Erhard Antoni, *Die Grosschenker Kirchenburg (Biserica-cetate din Cincu)*, Editura Kriterion, București, 1982, 52 pp și 42 planșe.

Erhard Antoni, născut în anul 1898 la Orăștie, a studiat Istoria artelor la Giessem și a activat mulți ani la Muzeul săseșc din Brașov, iar ulterior la cel din Cincu. A fost, credem cel mai competent în ceea ce privește istoria artei și arhitecturii bisericii-cetate din Cincu, localitate unde a și decedat în ziua de 11 octombrie 1985.

Biserica din Cincu a fost construită de locuitorii sași, probabil între anii 1200—1241, ca biserică romano-catolică. Ea este cea mai mare bazilică romanică aflată într-o comună săsească transilvană. Comuna Cincu, în evul mediu, era și reședința scaunului cu același nume care cuprindea 22 localități.

Antoni s-a ocupat cu cercetarea bisericii-cetate din Cincu încă din anii douăzeci ai veacului nostru și a publicat deja în 1927 un studiu asupra arhitecturii și împodobirii ei interioare. Bazilica romanică cu trei nave are o lungime de 46,25 m și o lățime de 19 m. Înălțimea turnului este de 62 m. În cursul vremii biserica a suferit multe transformări, de unde apar și caracterele ei gotice. Ultimele restaurări, s-au făcut între anii 1967—1977.

În timpul lucrărilor de restaurare interioară în nava mediană a fost scoasă la suprafață inscripția: „Huius structure ma fuerunt Walentinus Dellendorffer et Joannes Kacendorffer 1526” — un caz rar de transmitere a numelor constructorilor.

În anul 1522 biserica a fost transformată și în edificiu de apărare, făcând parte din complexul existent de apărare a cetății. Până în zilele noastre din bastioanele și turnurile ei nu s-au mai păstrat decât câteva mostre, deoarece ele au fost demolate în anul 1896, din dorința de „modernizare” a intelectualilor de atunci. În jurul bisericii s-a amenajat în acel an un parc și s-a construit o câmară.

Până în secolul XVII biserica din Cincu a fost bogat ilustrată iconografic. În timpul ultimei restaurări s-au găsit resturi de pictură murală — poate chiar din epoca romanică — precum și inscripții. Altarul inițial a fost „al Maicii Domnului” după descrierea făcută de un cronicar din secolul XVIII. Din altarul respectiv s-au păstrat însă puține vestigii. Autorul compară fostul altar cu cele asemănătoare din Transilvania. Mai remarcăm că în vechiul altar

au fost reprezentați, lângă pruncul Iisus, doi ciobani și o femeie în port românesc, ceea ce ilustrează încă o dată, conviețuirea pașnică româno-săsească.

Cartea se încheie cu un indice bilingv pentru localitățile amintite în text și o explicație a termenilor de specialitate în pictură, sculptură și arhitectură. Cele 42 planșe în alb-negru ilustrează această frumoasă carte ce se citește cu multă plăcere.

Dr. Gerhardt Hochstrasser

I. Fischer, *Latina dunăreană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, 225 pp.

Un paradox, asupra căruia nu insistăm, face ca lucrarea profesorului I. Fischer să fie o „rara avis” pentru domeniul sugerat de titlu. Explicația trebuie căutată, firesc și în munca oneroasă ce o implică întocmirea unei asemenea lucrări.

Necesitatea unei cărți speciale, dedicate latinei dunărene a fost cu atât mai resimțită în ultima vreme, cu cât cercetările cele mai recente (arheologice, de istorie a Bisericii străromâne și române) oferă o imagine nouă, mult mai complexă, asupra originii limbii și a poporului nostru. De aceea, subliniem dintru început că lucrarea de care ne ocupăm oferă o versiune complementară asupra a ceea ce numim „latina dunăreană”, comparativ cu alta mai veche (H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului roman*, Editura Academiei, București, 1960). Prof. I. Fischer își subintitulează cartea, foarte firesc, *Introducere în istoria limbii române*. Structura lucrării, rigurozitatea prezentării aspectelor de limbă se impun prin ele însele și conturează personalitatea autorului. De aceea, în cele ce urmează ne propunem mai ales o reflecție sau chiar o „addenda” la unele aspecte prezentate, ce privesc simultan istoria Bisericii și a poporului nostru, ambele plămădite „eodem tempore”.

Deși fragmentele referitoare la istoria vieții creștine de la noi sint prezentate timid, subliniem rigurozitatea interpretării date de I. Fischer controversatului pasaj din Eutropius, referitor la „sleirea” Daciei de bărbați. Sinteza operată de autor în explicație, ne obligă însă la o trimitere, pentru substanțiale amănunte, respectiv la excelența lucrare a lui Eugen Cizek, *Epoca lui Traian*, București, 1980.

În subcapitolul consacrat vieții culturale și religioase din Dacia romană, autorul constată că „despre menținerea în Dacia a cultelor religioase păgâne, informațiile sînt sărace, dar este de crezut că zeii tradiționali și oficiali ai panteonului roman nu vor fi supraviețuit abandonării provinciei” (p. 44). Aprofundind aserțiunea, considerăm că dispariția bruscă a cultelor păgâne, aproape concomitent retragerii aureliane, este un semn sigur al unei prezențe creștine masive în Dacia secolului III. Iată de ce afirmația după care „pătrunderea masivă a creștinismului în Dacia nu poate fi datată înainte de a doua jumătate a secolului III” (p. 34), ni se pare tributară unor opinii desuete, cu totul depășite în lumina ultimelor cercetări istorice. Rolul creștinismului în procesul romanizării Daciei a fost mult anterior datei propuse de autor, grație religiei de nuanță monoteistă existentă la daci, care a făcut posibilă asimilarea relativ ușoară a credinței creștine, propovăduită în limba latină atât de accesibilă poporului. Așa credem că poate fi explicată și subita dispariție a vechii religii dace încă din veacul II. Mai mult, prezența creștinismului în Dacia nu trebuie văzută doar ca o consecință a cuceririi romane, ci mai ales ca una a iradierii apostolatului început în Dacia pontică. Ne referim la activitatea Sfîntului Apostol Andrei, discipolul „dintîi” al Mîntuitorului, despre care Eusebius din Cezairea Palestinei ne spune că a evanghelizat în Scythia. Este greu de acceptat ideea că „Vestirea cea bună” efectuată de Sf. Apostol Andrei să se fi oprit la malul Danubiului care altminteri n-a fost niciodată un hotar, ci o punte de legătură (amănunte la pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1980, pp. 54—56). Iradierea evanghelizării apostolice, directe și prin urmași, a dus la formarea unei comunități creștine fundamentale ca vechime și mărime, așa încît afirmația că în secolul III „fenomenul religios fundamental este răspîndirea creștinismului în fosta provincie” (p. 44, subl. n.), trebuie rectificată în sensul că răspîndirea se efectua din fosta provincie și nu în ea. (Pentru rolul apostolic-misionar al spațiului carpato-dunăreano-pontic în perimetrul înconjurător, trimitem la erudita lucrare semnată de I.P.S. dr. Nestor Vornicescu, *Mitropolitul Olteniei, Primele scrieri patristice din literatura noastră, secolele IV—XVI*, Craiova, 1984). Descoperirea majorității „documentelor creștine în incinta sau în preajma fostelor orașe romane” (p. 44) probează indu-

bitabil prezența noii religii în provincia romană și nu „în fosta provincie”.

Oprindu-se asupra goților așezați în cîmpia Munteniei, autorul deduce logic și prezența în acest ținut, la mijlocul veacului IV, a unei importante comunități creștine, dar conchide surprinzător că „în afara demerei episcopii conduse de Wulfila nu pare să fi existat în fosta provincie o organizare bisericească superioară” (p. 45). Este foarte greu de presupus că o comunitate creștină de ponderea celei din fosta provincie romană să nu aibă o organizare bisericească superioară. Dimpotrivă, trebuie să fi existat o organizare care să dea prestață comunității creștine, de vreme ce Sf. Ambrozie al Milanului (tot în secolul IV) scria într-un imn închinat Nașterii Mîntuitorului, că printre ținuturile ce se bucură de păzuirea Crăciunului se află și „a scîtilor țară” — un alt nume larg răspîndit pentru Dacia (Migne, P.L., vol. XVII, col. 1209—1211). De subliniat este și faptul că Sf. Ambrozie al Milanului amintește doar ținuturile apostolice.

Subordonarea creștinismului din pațiul nord-dunărean iradierii episcopilor din sudul Dunării, din Moesia inferioară unde a existat o puternică mișcare culturală creștină de limbă latină, ilustrată prin scriitori importanți, ca Dionysius Exiguus, secolele V—VI, traducătorul în latinește a unor lucrări religioase grecești” (pp. 45—6), ni se pare cel puțin asincronă. Ea este contrazisă de autorul însuși atunci cînd afirmă că „principala dovadă a caracterului latin al creștinismului românesc din Dacia și Moesia este menținerea în românește terminologiei creștine latine” (p. 45). Știe că creștinismul pontic din primele vacuri a fost de expresie greacă, iar traducerile Sfîntului Ioan Cassian și „ale smeiului Dionisie” sînt o consecință a necesităților duhovnicești ale marii mase de credincioși de limbă latină. Este, însă, greu de rezut ca acei credincioși să fi așteptat veacurile V—VI, adică acea „iradiere” de care vorbește autorul, pentru a defini prăzuirea Nașterii Domnului prin cuvîntul „ceati-onem”, care l-a dat în românește pe „Crăciun”. Este evident că termenii speciei trăirii creștine dovedesc și aceștia vechimea credinței în spațiul carpato-dunăreano-pontic. Referitor la terminologia creștină, se subliniază că „bogăția ei arată un grad destul de avansat de organizare a comunităților creștine (existența unui episcopat și la nordul Dunării e dovedită pe alte căi.”

p. 151). Din bogata terminologie analizată competent de autor, ne oprim în primul rând la amintitul „Crăciun” a cărui proveniență din „creatio” (am propune acuzativul „creationem”) este însă socotită ca nesigură (p. 152). Incertitudinea strict lingvistică ni se pare lesne de înlăturat, prin analizarea cuvântului din perspectiva credinței: sensul de „naștere”, „întrupare” — pe care îl are „creatio” — corespunde întocmai Nașterii, întrupării Mântuitorului. Vechimea termenului îi conferă și autoritate, așa încît în virtutea acelei iradieri din fosta provincie romană, îl vom găsi ulterior preluat și în limba maghiară, sub forma „Kara-

csony”. Dintre celelalte cuvinte, să le menționăm pe „lex” — lege, „scriptura” — scriptură, „basilica” — biserică și „altare” — altare, toate nu întîmplător, ci pentru că ele nu dispar ci au rămas neștirbite peste timp. Cu asemenea cuvinte intrate în conștiința poporului încă din vremea plămădirii sale, este firesc ca poporul nostru să nu fi părăsit tălmăcirile ancestrale și apostolice, rămînerea sa fiind o în-țîmplare în tîmpla cosmică a istoriei și nu una oarecare.

Pr. Dan Negrei

POȘTA REDACȚIEI

Cornel Ardelean din Reșița, unul din obișnuiții noștri corespondenți, a trimis recent redacției o scrisoare în care atrage atenția asupra articolului „Un nou izvor istoric” semnat de Mircea Suci în rev. Flacăra, an. XXXV, nr. 6/1599) vineri 7 februarie 1986, p. 18. Aici este vorba de tînărul medievist francez Jacques Pavist de la Unitatea Asociată de Istorie Maritimă din cadrul Universității Sorbona care a depistat în fondurile Bibliotecii Municipale din Bourgen-Bresse, departamentul Ain, Franța jurnalul de călătorie aparținînd lui Joseph Gabriel Monnier (1745—1818) care cu trei ani înainte de Revoluția franceză, adică în 1786, a vizitat țările române.

Luînd parte la două din misiunile militare pe care Franța le-a trimis în Imperiul otoman în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea ca să protejeze interesele sale economice și politice în Orient, J. G. Monnier a contribuit între 1784—1788 și, apoi în 1793, la instruirea genistică a trupelor turcești din Constantinopol. În drum spre patrie, la jumătatea perioadei afectate primei misiuni, Monnier a urmat un itinerar ce a cuprins Țara Românească, Transilvania și Banatul (septembrie 1786). Astfel s-a născut „*Journal de mon voyage de Constantinople à Paris la Turquie et l'Allemagne*” (urmează să apară la noi în vol. X. 2 din colecția „Călători străini despre țările române”).

Partea asupra căreia ne atrage atenția corespondentul nostru este Banatul. Din Banat I. G. Monnier s-a oprit mai deosebit asupra Timișoarei, oraș „bine construit, cu străzile aliniate, case de piatră albă și cărămidă”. Călătorul francez vorbește și despre cîmpiile imense „acoperite de ierburi propice creșterii vitelor”, despre numeroasele cursuri de apă ce udă pămîntul, despre solul „bun și propriu pentru cultura grîului care începe a prospera și a furniza comerțului cantități considerabile spre Marea Neagră și Turcia, prin intermediul navigației pe Dunăre și pe cîteva riuri afluate cum ar fi Timișul, Mureșul și altele”.

Evident cele cîteva fragmente acum citate nu ne pot face decît o palidă imagine despre informațiile cu privire la Banat cuprinse în „Jurnalul” lui Joseph Gabriel Monnier. Cînd vom avea la dispoziție întreg textul, vom dobîndi o imagine mai exactă a felului cum se prezenta Banatul în ochii unui călător francez în anul 1786. Pînă atunci ne mulțumim și cu fragmentele citate în revista „Flacăra” asupra cărora ne-a atras atenția corespondentul nostru din Reșița căruia îi adresăm și pe această cale sincerele noastre mulțumiri.

CRONICA BISERICESCĂ

Noi ierarhi-vicari în Biserica Ortodoxă Română. P. F. Mitropolit Dorotei în Grecia. Primul sinod antiohian din America Latină. Dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Veche-catolică. Congresul internațional „Chiril și Metodiu”. Simpozion ecumenic al Fundației „Pro Oriente”. Consultația Bisericilor creștine pentru combaterea morții prin inaniție. Consultație a Conferinței Creștine pentru Pace. Internaționalismul voinței de pace. Bisericile Scoției împotriva înarmărilor nucleare. Rugăciuni comune pentru unitatea creștinilor. Întrunire interconfesională de călugărițe. Consultație cu privire la rolul femeii în Biserică. Aspecte ale dialogurilor interreligioase. Preocupare editorială la Kragujevac. Un viitor papă de culoare? — — — — — 100

NOTE ȘI COMENTARII

Tipografia noastră în amintirea contemporanilor. „Folclor românesc din Ovcea”. — — — — — 108

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Debut de an. Hramul catedralei mitropolitane. Hirotoniți recent. Binecuvântarea primei biserici translată din Banat. Ecouri ale prăznirii Crăciunului. Creștinarea pruncilor. Vizită arhierescă la Seminarul teologic din Caransebeș. Întâlnire pe teme misionare. Centrul eparhial în sprijinul preoților. Prezența activă a credincioșilor în ansamblul vieții bisericești. În sprijinul nevoilor spirituale ale credincioșilor. Sărbătoarea patronilor Seminarului. Întrunire cu părinții elevilor de la Seminarul teologic. Întrunirea comitetului de redacție al revistei „Mitropolia Banatului”. Consfătuire pe teme de administrație bisericească. Comemorările unor înaintași. Noi achiziții de manuscrise muzicale. Spre veșnică pomenire. — — 111

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmașului

De Anul Noul și Bobotează. Vizită canonică. Onomastica Întâistătătorului eparhiei. Consfătuire cu protopopii. Dezbatere în probleme misionare. Comemorarea a trei vrednici ierarhi. Chemați la Domnul. — — — — — 121

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Dr. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei. *Unde-i turma acolo-i și păstorul*, Craiova, 1984 (M. Bănescu); Ierom. Ioanichie Bălan. *Convorbiri duhovnicești*, Roman, 1984 (L. I. Jebelean); Erhard Antoni, *Die Grosschenker Kirchengburg (Biserica-cetate din Cincu)*, București, 1982 (G. Hochstrasser); I. Fischer, *Latina dunăreană*, București, 1985 (D. Negrei). — — — — — 125

Poșta redacției. — — — — — 132

52419

Tipografia Arhidiecezană Timișoara

10.-